

הצדקה ומוגבלות שכלית התפתחותית

**פיתוח והערכת תוכנית להנגשה הצדקה
עבור מבעלי השירות, המשפחות וצוות המסגרת**

מינהל ה?pוגנליות
משרד העבודה והרווחה
השירותות החברתיות
חונן חברתי לישראל

אלוין ישראל
יחד, פוטנציאל אنسוי

מינהל ומוגבלויות
משרד העבודה והרווחה
והשירותים החברתיים
חונן תברותי לישראל

אליאון ישראל
יחד, פסיפס של אדים

הצדקות ומוגבלות שכילת התפתחותית:

פיתוח והערכת תוכנית להנגשת הזיקנה והצדקות

עבור מקבלי השירות, המשפחות וצוות המוסגרת

כתיבת התוכנית וביצועה:

ד"ר דליה נסים וגב' טליה אלג'ם

mekon taramaf, Beit Avot Shpira

הערכת התוכנית:

ד"ר עדי לוי-ורד וגב' נגה חן

צוות 'מלול', Keren Shalem

פיתוח התוכנית והערכתה בשיתוף עם:

- שרון גנות, מנהלת ידע, Keren Shalem
- יואב אנקרי, מנהל תחום מרכזי יום וgamla'im, שירות בוגרים ומצדקרים, אגף קהילה, מינהל מוגבלויות, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים
- יהלי בן עמי ייטנברג, מנהלת Mekon Taramaf, Beit Avot Shpira
- צוותי מענות גל וצוותי אליאון ישראל

תשבי תשפ"א, ספטמבר 2020

Keren Shalem/2020/217

תודות

להכנות התוכנית, פיתوها וביצועה, שותפים ארגונים, גופים ואנשים רבים וטובים אשר תרמו מידעותיהם, מזמןם ומרצם לקידום הנושא ולכלם שלוחות תודות:

קרן שלם, על הגיאת התוכנית ושותפות בפיתוחה, במהלך המחקר וב咪ומו.

צוות 'מכלול', יחידת המחקר של קרן שלם, על ביצוע מחקר ההערכה המלאה.

דני צ' ויואב אנקרி, ממנהל המוגבלויות, משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, על שותפותם בפיתוח ובאישור התוכנית וכן על ביצועה במסגרת הנהלת אלוין ומע"ש אלוין בחולון, הנהלת רשות 'גלא' ומע"ש 'גלא' ברוחבות, על שותפות פעילה בהגיאת התוכנית, על פיתוח הדל陶ות למסגרות, על מתן תמיכה וכל סיעוד אפשרי למימוש התוכנית במסגרתם.

אלישבע מאיר, על ערכת הלשון ודיקוק השפה.

МИיטל רפואי על עיצוב גרافي

מכון טראמפ ובית איזי שפירא, על שהציבו את נושא הזיהנה במקום גבוה בסדר העדיפויות שלנו ואפשרו התגיסותנו למשימה.

חברות המוכשרות והנדיבות במכון טראמפ, על הסיווע הטכני, הלוגיסטי והמורלי.

ואחרוניים - מקבלי השירות המדהימים בחולון וברוחבות, על שפתחו את זרועותיהם לקבלנו ולמדנו את חווית הזיהנה ואת חווית הנתינה.

התדריך תורגם לשפה הערבית בקישור המצורף :

<https://bit.ly/3wRpEfa>

תוכן עניינים

פרק א': תשתית עיונית	1
פרק ב': פיתוח התוכנית להנגשת הדיקנה	2
פרק ג': מהלכה למעשה	10
פרק ד': מחקר הערכה מלאה לתוכנית	26
פרק א': הערכת תוכנית הפילוט בענייני מקבלי השירות	32
פרק ב': הסכמה לשיתוף פעולה בין מוסדות החינוך והשירותים	32
פרק ג': ניתוח נתונים וניתוח מטרות הפרויקט	35
פרק ד': קשיים והערות/המלצות/רעיון לשיפור	38
תקציר מנהליים	7
הקדמה: דיקנה בקרבת אנשים עם מש"ה	3
מזרקנים עם מש"ה	3
תכנון עתיד ושירות מכון אדם לטובת הזדקנות מוצלחת	7
קווים מנהליים לבניית התוכנית	10
מטרות התוכנית	10
מבנה התוכנית ותוכני הסדנאות	11
עקרונות התוכנית	12
שלבי העבודה בפיתוח התוכנית ובהפעלה	12
שלבי היפוי, הפעלת התוכנית והערכתה	14
ישום התוכנית במפגשים עם צוותי המסגרות	15
ישום התוכנית במפגשים עם בני המשפחה	16
ישום התוכנית במפגשים עם מקבלי השירות	18
מטרות ההערכה	26
מתודולוגיה	27
א. אוכלוסייה ודגם	27
ב. הסכמה לשיתוף פעולה בין מוסדות החינוך והשירותים	29
ג. גיוס השותפים לטובת ההערכה	30
ד. כל' ההערכה	30
ממצאי ההערכה	32
חלוקת א': הערכת תוכנית הפילוט בענייני מקבלי השירות	32
1. מאפייני הרקע של מקבלי השירות	32
2. מידת ההצלחה והתרומה של המפגשים	32
3. שינוי עמדות בונגעו להזדקנות	35
4. קשיים והערות/המלצות/רעיון לשיפור	38

39.....	חלק ב': הערכת תוכנית הפילוט בעין בני המשפחה של מקבלי השירות
40.....	1. מספר המשתתפים במפגשים
40.....	2. מידת הצלחה והתרומה של המפגשים
41.....	3. הערות/מלצות/רעיונות לשיפור
41.....	חלק ג': הערכת תוכנית הפילוט בעין אנשי הצוות
42.....	1. מאפייני אנשי הצוות שהשתתפו בתוכנית
42.....	2. ממצאי השאלונים בתחילת התוכנית
44.....	3. התרומה האפשרית של התוכנית בעין אנשי הצוות
47.....	4. ממצאי השאלונים שהועברו בתום התוכנית
49.....	5. מידת התרומה של המפגשים
50.....	6. מידת רכישת הידע בנוגע להזדמנות
53.....	7. שינוי בעמדות אנשי הצוות
55.....	8. קשיים והערות/מלצות/רעיונות לשיפור
60.....	רשימת מקורות
63.....	נספחים
63.....	נספח מס' 1: מידע – התוכנית להנגשת הזיקנה לאנשים עם מש"ה
64.....	נספח מס' 2: טופס הסכמה מדעת
69.....	נספח מס' 3: אישור צילום להשתתפות בסרט הסברה/הדרכה/תיעוד - אנשי צוות
70.....	נספח מס' 4: קרייטריונים להשתתפות בתוכנית
71.....	נספח מס' 5: מפגש התנועה לצוותים - הנחיות למנהל מסגרות
71.....	נספח מס' 6: הצגת התוכנית למקבל השירות - מונגש לקבוצה
73.....	נספח מס' 7: שאלון להערכת תרומת התוכנית בעין מקבל השירות
75.....	נספח מס' 8: שאלון להערכת תרומת התוכנית 'הנגשת הזיקנה' בעין המשפחה
76.....	נספח מס' 9: שאלון ביחס לנושא הזיקנה PRE בעין המדריכים
77.....	נספח מס' 10: שאלון ביחס לנושא הזיקנה POST ושאלות להערכת תרומת התוכנית 'הנגשת הזיקנה' בעין המדריכים

תקציר מנהלים

עם השנים אנו עדים לעלייה בתחולת החיים ובכלל זה גם במספר האנשים המזדקנים בחברה, כך קורה בכל האוכלוסיות וגם בקרב אנשים עם מגבלות שכלית התפתחותית (להלן **מש"ה**). כיום, יותר ויותר אנשים עם **מש"ה** מגיעים לגיל זיקנה ותחולת החיים שלהם מתקרבת לו של האוכלוסייה הכללית. לצד התפתחות זו נשאלות הקשורות אחדות: באיזו מידת האנשים עם **מש"ה** מודעים לשינויים הצפויים להם עם העלייה בגיל, האם הם מוכנים לארת שינויים אלו ומוכנים את עתידם כרשבאו העת יכולו להמיר את העבודה והפנאי בעיסוקים מותאמים לרצונותיהם ולגילם? האם יכולים לפתח קשרים חברתיים ומשפחתיים במקום אלו שפחתו עם השנים? עד כמה הוצאות ובני המשפחה ערims לשינויים תלוי הגיל ומוכנים לכך יחד עם מקבל השירות?

כהמשך לשאלות אלו נולדה התוכנית המתואמת בחברת זו: **הנגשת הזיקנה לאנשים עם מש"ה, לחבריו הוצאות ולבני המשפחה**. התוכנית בנויה על עקרונות התפיסה הדוגלית ב'שירות מקון אדם', המtabסת על ההנחה, כי לכל אדם יש יכולת לעצב את חייו אם ינתנו לו ההזדמנות והתמכה המתאימה, וכי האדם יכול לקבוע ולנתב את חייו על סמך עצמו, יכולותיו, רשותות התמיכה שלו והעדפותיו. לצורך כך, על האדם להכיר את עצמו ואת רצונותיו ולהשמע את קולו.

התוכנית המתואמת בחברת עוסקת בפיתוח מודעות למאפיינים הייחודיים של תהליכי ההזדקנות של אנשים עם **מש"ה** בקרב מקבלי שירות, בני משפחה וחברי צוות; בפיתוח כלים להתמודדות עם תכונן העתיד ובהתמודדות רגשית עם השינויים והאובדן בזיקנה. בהתאם לכך, התוכנית מאפשרת לאנשים עם **מש"ה** להכיר יותר את עצמו, לפתח תפיסה עצמית חיובית, להגדיל את המיומנויות לפיתוח קשרים חברתיים, להשמע את קולם ולהחילט עבור עצם. במהלך התוכנית נבנה עם המשתתפים כדי להציג תוכנית חיים אישית, המשקפת וmbטאת את הדברים המשמעותיים עבור כל אחד ואחד ומהווע בסיס להמשך תכונן העתיד. המשמעות היא, אנשים עם מגבלות הופכים לשותפים פעילים בעיצוב חיים ומתקבלים במה להשמע את קולם.

התוכנית לוגה במחקר הערכה של יחידת 'מכלול' בקרן שלם. תוצאות המחקר, יחד עם תובנות הוצאות והמשתתפים, מחזקות את ההבנה לגבי חשיבות התהילהן הן ברמת הקניית ידע בנושא ההזדקנות, הן בחשיבות ההכנה ותכונן העתיד והן בהקשר למוקדם של מקבלי השירות, בני המשפחה והצוות כשותפים מלאים בתהילהן.

הקדמה: זיקנה בקרבת אנשים עם מ"ה

עד לשנות ה-80 של המאה ה-20 רוחה ההנחה, כי אנשים עם מ"ה אינם זכאים להגיא לגיל זיקנה. לפיך, רק בעשורים האחרונים הוגדרו אנשים מזדקנים עם מ"ה כקבוצת אוכלוסייה משמעותית, נפרדת, חזקה להתייחסות פרטנית. שנייה זה קשור, בין השאר, לעובדה, שכיסוי יותר ויתר אנשים עם מ"ה מגיעים לגיל זיקנה ותוכחת החיים שלהם מתקרבת לו של האוכלוסייה הכללית. העלייה בתוכחת החיים היא, ככל הנראה, תוצאה ישירה של התקדמות המדע בתחום הרפואה והחברה, של עלייה ברמת החיים ופיתוח שירותי "יעודים" (World Health Organization, 2000).

מסקירת השירותים של משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, שפורסמה בשנת 2015 ובها נתונים עדכניים לשנת 2014, עולה שכ-200,8 איש, המהווים קרוב ל-24% מהמטופלים על ידי האגף לטיפול באדם עם מ"ה, הם בגילאי 45-64, ומעט יותר מ-5% (1,629 איש) הם בני 65+ (שלום, בן שמחון וגורן, 2017). העלייה בתוכחת החיים ובמודעות לצרכיהם השונים של מזדקנים עם מ"ה יקרה מציאות חדשה, שכלה עלייה במספר המחקרים בתחום, כתיבת מדיניות מותאמת על ידי האגף לטיפול באדם עם מ"ה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, ובנין תוכניות ושירותים מותאמים ויעודים לאוכלוסייה זו. עם זאת, עדין נותרו אתגרים מڪוציאים בדרך להשגת הזדקנות מוצלחת: בתחום של שמירה על הבריאות ועל תפקוד עצמאי, על תפקוד פיזי וקוגניטיבי וענין בח"י היומיום, שמירה על השתיכות משפחתיות, חברתית וקהילה ובעיקר בישום גישת 'שירות מכון אדם', המקשיב לקולו של האדם.

התוכנית המתוארת להלן מציעה כלים להבנה וליישום של שירות מכון אדם כדרך לקידום הזדקנות מוצלחת בקרבת אנשים עם מ"ה.

פרק א': תשתיות יעונית

מצדכנים עם מש"ה

הצדנות של אנשים עם מש"ה היא, כאמור בהקדמה, תופעה חדשה יחסית, שעדיין לא נחקרה מספק ולא הרבה נכתב על אודוטיה. אנשים זקנים עם מש"ה הם אחת האוכלוסיות החלשות והפגיעות ביותר מבין כלל האנשים עם הנכויות, וזאת בשל שתי סיבות עיקריות: (1) התלות שלהם בזולת אשר תלר ותגבר כל שתפקידם ירד; (2) היעדר רשת תמיכה חברתית מספקת (Bigby, 2002).

סיבות אלו ואחרות הן המנייע העיקרי בתמיינות "חוודית וחיפוש מענים מותאמים לאוכלוסייה זו. תחילת התהילה **בהגדרת גיל הזקנה**, הגדרה מורכבת מלבתachelila ובוואדי כאשר מדובר באנשים עם מש"ה. זאת, משום שהטהילה כוללת שינויים ביולוגיים, פיזיולוגיים, קוגניטיביים והתנהגותיים, בנוסף לירידה בתפקוד ומשום שינויים רגשיים וחברתיים אינם מופיעים בצורה אחידה, לא באותה זמן ואף לא באותה צורה או עצמה. לכן, ההגדירה מורכבת והתייחסות אליה חייבת להיות רב-מדנית (רבינוביץ, 2003).

הנחה הבסיסית לגבי אנשים עם מש"ה היא, שהזקנה מתרכחת אצלם בגיל מוקדם יותר מאשר באוכלוסייה הכללית. בעיקר בקרב אנשים עם תסמונת דאון והפרעות נוספות מופיעות מחלת האלצהיימר כמייצגת ירידת קוגניטיבית ותפקודית, כבר החל מגיל 40 (כרמלי, ברחד, זיגר ושות', 2001). ואכן, עד לפני כשני עשורים מחוקרים הציעו את גיל 40 כגיל של התחלת הזקנה (Seltzer & Krauss, 1987). מחוקרים שפורסמו לאחר מכן,קבעו את גיל 55 ומעלה (Campbell & Herge, 1987). בישראל, בשנת 1999 התקנסה ועדה של האגף לטיפול באדם עם מש"ה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים אשר עסקה בנושא וקבעה את גיל 50 כגיל המעבר לזקנה בקרב אנשים עם מש"ה ואת גיל 45 לאנשים עם תסמונת דאון (בן נון, נאוון, ברודסקי ומנדLER, 2008).

חוקרים על **השינויים הגוףניים** בגיל זקנה בקרב אנשים עם מש"ה בוחנים מצב רפואי, שימוש בתרופות, מצב פיזי, מחלות וכדומה. הספרות המחקרית מראה, כי קיימים בין תהליכי ההזדקנות הגוףנית המתרכחים באוכלוסיית הזקנים הכללית לבין התהליכים אצל מצדכנים עם מש"ה, אך לעיתים בגיל צער יותר, בקצב מהיר יותר, או בעוצמה חמומה יותר כתוצאה לכל האוכלוסייה (כרמלי ושות', 2001; 2002; Heller, Factor, Sterns, & Sutton, 1996; walsh, 2002).

במחקר אשר בדק מהן הסיבות לביעות הפיזיות והבריאותיות המתפתחות בזקנה נמצאו, כי אורח חיים פשוט אצל אנשים עם מש"ה, הנובע מחוסר תובנה ומודעות לחשיבות התנועה, בנוסף לשימוש מוגבר בתרופות נירולפטיות, הן חלק מהsuitabilities לכך (כרמלי ושות', 2001).

עוד טוען כרמלי, כי ישנן שלוש קטגוריות עיקריות שבهن אוכלוסיית המזדקנים עם מש"ה שונה בתחום זה מאוכלוסיית המזדקנים הכללית: (1) תחלואה יתר במחלות, כמו לב ונשימה וכן מחלות של מערכת העצבים המרכזית; (2) אבחון לקוי בשל קשיי תקשורת וחוסר מודעות. אנשים עם מש"ה אינם מבטאים תלונות שמצריכות בדיקה. בנוסף לכך, בדיקות הדורשות שיתוף פעולה אקטיבי מצדם עלולות להיות בעייתיות; (3) טיפול לקוי בבעיות הבריאות כתוצאה לאבחן לקוי (Carmeli et al., 2004).

אנשים עם מש"ה חוות אף הם **לחצים וקשיים נפשיים** רבים, כמו: פרידות, אובדן ושבול, כתוצאה ממגוון של הורה, קרוב משפחה, חברים ואנשי צוות במסגרת המטופלת. כמו כן, הם חוות בדידות, היעדר רשות חברותיות, ירידה בMOTEIVICA וברצון לבנות, להשתתף וליהנות; הם חוות שינויים ביכולות ובתפקידים ולא תמיד מבינים את סיבת הופעתם. שינויים אלו ואחרים עלולים להיות בעלי השפעה ישירה על ההתנהגות, על הופעת מצב רוח דיכאוניים ועל שכיחות מחלות הנפש בקרב אוכלוסייה זו. לאנשי המזקעו לא תמיד יש ידע וכלי מתאימים לאבחן ולטיפול בכך (Davidson, 2000; Prasher, & Janicki, 2003).

הרשת החברתית של אנשים עם מש"ה בדרך כלל מצומצמת ורובה נעדרת בן/בת זוג, ילדים או קרוב משפחה שנמצאים איתם בקשר אינטנסיבי. רובם תלויים ונסמיכים על אנשי מזקעו או על בני משפחה לשינוי בנסיבות היום-יום. רובם גרים בדירות נתמך, ואלו שעדיין מתגוררים בביתם עם בני משפחה יצטרכו לעبور למקום מגוריים נתמך עם מות ההורים או בעקבות הידרדרות הקשורה להזדקנות הוריהם או להזדקנותם הם (Bigby, 2002). מעבר זה מצמצם עוד יותר את עולם החברתי ומעביר אותם ממקום מוכר למקום ולאנשים לא מוכרים. יתכן שיתקשו להכיר את האנשים החדשניים ואת סביבתם, יפחיתו את השימוש שלהם בשירותי הקהילה ובכך יצמצמו עוד יותר את יכולת החברות שלהם.

על פי האגודה האמריקנית למש"ה, **בילוי בשעות הפנאי** נחשב לאחד מעשרת תחומי החיים המשמעותיים בסדר יומו של כל אדם עם מש"ה (Luckasson et al., 2002). בילוי פנאי מאפשר לאדם מעורבות אקטיבית וחברתית, ביטויים של העדפה אישית, בחירה וקבלת החלטות (Rogers, Hawkins & Eklund, 1998). בגיל זיקנה מתרחשים שינויים שיש להם השלה על תחום זה. פרישה מהעבודה, אובדן ההורים וצמצום הרשות החברתית הקרובה, משאים זמן רב פניו לפעילויות. עם זאת, מתרחשת ירידה משמעותית בתפקידים הפיזיים וברמת העניין והMOTEIVICA לבילוי, התוצאה המתקבלת היא ירידה בפעילויות בילוי ופנאי דווקא כאשר יש לאדם זמן רב יותר לצורך כך. לא תמיד הירידה בתפקידים היא הגורם לחוסר עניין בפעילויות, לעיתים הסיבה היא היעדר פעילותות מותאמות לעניין ולצריכים של אנשים עם מש"ה בגיל הזה, הגוררת ירידה בתפקיד החברתי (בן נון, נאון, ברודסן, ומנדר, 2008).

גורם נוסף לדאגה בקרב אנשים מזדקנים עם מש"ה הוא **התמורות במצבם המשפחתי**. הוריהם מבוגרים או קשישים, לעיתים קרובות נחשפו למחלות הנובעות מתהיליכי זיקנה ואף למקרי פטירה. כתוצאה לכך, חלה התראופוט בקשרים שבינם לבין משפחותיהם, בחלוקת מן המקרים אף הקשרים מנוקקים לגמרי עקב פטירת ההורים והיעדר אחיהם או קשר טוב עמם. משמעות הדבר היא, שהאדם נותר ללא קרוביו משפחה. שינוי אלה גורמים לדיכאון, לתחשות של נטישה המלאות בחרדה קשה, למחשבות על מוות, לא-ודאות ואף לפחדים.

גם בתחום **התעסוקה** חלים שינויים משמעותיים. אנשים עם מש"ה, המועסקים בשוק הפתוח, עובדים בדרך כלל בעבודות פיזיות: גינון, סבלות, נקיון וחזקה. ירידה בתפקיד הפיזי שלהם בגין מוקדם יותר, מחיבת שניי בסוג התעסוקה והתאמתו לכילות וכן לקצב האיטי יותר. הדבר נכון גם לגבי אנשים המועסקים בעבודות מגנות. נוצר מצב שבו אנשים עם מש"ה נאלצים בגין 50 ומעלה לשנות את עבודתם, אולי שעברו הכנה לכך ו אולי שהם מבינים מדוע. לעיתים מתלווה לכך תחשוה של פגיעה בدنيו העצמי ובערך העצמי, תחשות חוסר ערך ופגיעה בתחשות השוויוניות בין לבני המשפחה הרגילה.

תחשוה דומה חשים אנשים עם מש"ה, הנאלצים לפרוש מעבודתם. **תהליכי הפרישה** בקרבם מלאים בתחשות דומות לתהיליכי פרישה רגילים, אבל עצם הפרידה מהעבודה הקודמת והמעבר לעבודה במפעל מוגן או להשתיכות ל��וצת מועדון מזדקנים במסגרת, עלולים לגרום לפגיעה בدنيו העצמי שלהם, לתחשות חוסר ערך, לירידה בסיפוק המקצועי ובתחשות השוויוניות בין לבני האחרים. הנושא מורכב עוד יותר בקרב אוכלוסייה זו בשל הקשיים הקויים בתפיסה הגלית שלהם. למרות השינויים הגופניים והנפשיים שהם עצם חווים, קיימת אצלם התחשות לעובדה שהם מתבגרים, או שקיים חוסר מודעות בגין הcronologו שלהם.¹

¹ לקריאה נרחבת ראו מאמריהם של פרדו, ע. (2012). זיקנה מיוחדת של אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית, בית אידי שפירה ושל נסימ, ד. (2018). [אנשים מזדקנים עם מוגבלות שכלית התפתחותית בראש שירות מכון אדם](#). שניהם במאגר המידע של בית אידי שפירה

בשנת 2006 התקנס ב-Graz שבאוסטריה הפורום האירופי לטיפול בנושא ופרסם מסמך המלצות בעניין מזדקנים עם מוגבלות, שבו הומלץ בין היתר:

- להכיר בזכותם השווה של מזדקנים עם מש"ה כאזרחים מלאים ולפעול למצוי זכויותיהם תוך מתן כבוד לבחירותם ולשונותם.
- לקדם את הנושאים: כבוד, אוטונומיה ובחירה גם בקרב אנשים מזדקנים עם מש"ה.
- להבטיח כי לאנשים מזדקנים עם מש"ה תהינה אותן זכויות לקבל החלטות על חייהם כמו לשאר האנשים.
- לוודא דרכם לספק תמיכה למי שיכלתו לביטוי עצמי ובחירה מוגבלת. חשוב שהתמיכה תאפשר בחירה חופשית ומשוחררת מהשפעות.
- לעזר חסמים ומוגבלות המונעים את השתופם המלא בחברה של אנשים מזדקנים עם מוגבלות.
- לזכור כי לאנשים אלו יש זכות שווה לאחרים בחברה לתוכניות מנעה ולתוכניות לקידום בריאות ואיכות חיים.
- לוודא שהאנשים המבוגרים עצם ומשפחותיהם יהיו שותפים בקביעת המדיניות.
- לאפשר לאנשי הוצאות ולבני המשפחה המתפלים לבטא את צרכיהם כתומכים העיקריים.
- להיאבק על הכללה חברתית, אינטגרציה והשתתפות באמצעות חיזוק הרשות החברתיות.
- לפתח ולהטמייע תוכניות לפעילויות גופניות מותאמת, הכוללת תזונה בריאה.
- לשתף את האדם בתכנון וב�行ל תוכנים עברו, כדי להגביר את הסיכוי להתקמת התוכנית ואת יישומה, להעלות את המוטיבציה לשימור יכולות של בחירה ויכולת החלטה עצמית ולקדם את כבוד האדם.
- לפעול לחיזוק הקשר עם בני המשפחה: מרבית האנשים עם מש"ה אינם חיים בזוגיות ואין להם ילדים ונכדים, لكن חשוב עוד יותר לקדם ולשמר קשרים משפחתיים לאורך כל השנים: קשרים עם אחיהם, אחיניהם והנכדים שלהם, וכן פעילות שגורתית שתאפשר ביקורים, התכתבויות, טלפונים ואירועים משותפים אשר יסייעו בשימור המשפחה.

המלצות אלו ואחרות שמשו אותנו במהלך תכנון העבודה בתוכנית זו.

תיכון עתיד ושרות מכון אדם לטובת הזדקנות מוצלחת

פיתוח התוכנית להנגשת הזיקנה, המוצגת בחוברת זו, מתבסס, כאמור, על אימוץ הגישה 'שירות מכון אדם'. גישה זו שמה דגש על יכולתו של האדם להכיר ולדעת עוד על עצמו, חלק מזכותו לאוטונומיה על חייו, וכן להרחב את ידיעותיו על עצמו בכל שלב של חייו.

שירות המכון אדם או שירות מוקד אדם רואה את האדם כיחיד, בעל ערך, עם רצונות, צרכים וכיישנות. הגישה מציעה מגוון כלים להתבוננות, להקשבה ולהיכרות עם האדם מקבל השירות והיא מכוננת אל הפרט, מאמינה ביכולתו ליצור את חייו, להחליט החלטות בנוגע לעצמו ולמצות את זכויותיו. בסיסה של הגישה - התיחסות מוקפת לפיתוח שירותיים, תוכניות לימוד ושיקום, וכן פעילויות להכונה ולסנגור עצמי מתוך נקודות המבט של האדם עם המוגבלות. כל זאת, לשם קידום איכות חייו ולהשתתפותו בחברה (Broady, 2014).

שירות המכון אדם מוקד לצורך לוודא, כי אדם עם מוגבלות הוא במרכז של כל ההחלטה והפעולות הקשורות לחייו וכי יש להעניק לו את התמיכות הנדרשת לשם כך. הגישה מונעת מהאמונה, כי צורך השירותים הם בעלי זכות לחיים אמיתיים, כולל הזכות להיות חלק מקהילתם, להיות מעסיקים, בעלי משפחה וחברים, לבחור היכן לגור ועם מי, להחליט מי יתמוך בהם ומה הם יעשו עם החיים שלהם (Salmon, 2014). דברים אלו הם ברוח אמונה האוא"ם בדבר זכויותיהם של אנשים עם מוגבלות לשיפור הזדמנויות וגישה להשתתפות בכל היבטי החיים, כולל חינוך, תעסוקה, מגורים, ועוד.

הגישה מתבססת על ההנחה, כי לכל אדם יש יכולת לעצב את חייו אם ינתנו לו הזדמנות והתמיכה המתאימה וכי האדם יכול לקבוע ולנתב את חייו על סמך עצמותיו, יכולותיו, רשותות התמיכה שלו והעדפותיו. בשל כך, שירות המכון אדם מעצים את האנשים עם המוגבלות, את בני משפחותם ואת רשותות התמיכה שלהם על ידי הרחבת אפשרות הבחירה שלהם והגדלת השילטה על התמיכה שהם מקבלים. המשמעות היא, שאנשים עם מוגבלות אינם עוד לקוחות פסיביים של הארגונים והשירותים, אלא הופכים לשותפים פעילים בעיצוב ובאספקת התמיכה והשירותים. הגישה מעודדת את 'השמעת קולו' של האדם, מעורבותו ושותפותו, בחירה וקבלת החלטות עצמאיות וכן מעכילה את פוטנציאל הגדייה שלו.

העקרונות המרכזיים בשירות המכון אדם'

- **הגדרה עצמית:** ידע של האדם על אודות עצמו וזכויותיו, המאפשרים לו לפעול ולנהל את עצמו מתוך מודעות ואוטונומיה בהתאם לרצונו. כך גם יוכל להשמע את קולו הייחודי.
- **התthicיות חברתיות:** שימוש במילויות בין-אישיות ותקשורתיות לצירת חברות במערכות קשרים מגוונות.

- **ניהול עצמי:** קבלת סמכות על אופן ניהול משאבי התמיכה אשר מוקצים לו, ביצוע תפקידים חברתיים שונים ומורכבים הנשענים על היכרותנות והיכולות שלן.
 - **שילוב והשתתפות** במערכות חיים שונות, כמו: מגורים, עבודה, לימודים ופנא, בקהילה עם כל האנשים.
 - **גiros יכולות אישיות** כדי לחולل שינוי חיובי ותרומה לóżלות.
 - **בחירה ושליטה בחים האישיים** הן בעניינים פוטיטים והן בנושאים גדולים וציבורית חוכמה וניסיון חיים יחד עם מיווננות לצורך קבלת החלטות בהמשך (מתוך: האתר של הארגון House with No Steps², ומתרוך: מגור, סנדלו-לף, שטרן וטולוב, 2017).
- לאור כל אלה, אנו מציעים להכין את האדם עם מש"ה לקראת מהלכי חייו הצפויים ושלבים בהתפתחותו, החל מגיל צעיר וכך גם בגיל בוגר, באופן שהזיננה תיתפס כתהיליך נורמטיבי הפותח פרק חדש בمعالג החיים. הידע מאפשר לאדם היכולות מתאימה מבחינה תעסוקתית, חברתית ומשפחתית, תכנון עתידיו והמשמעות שלו. התוכנית המוצעת כוללת, אם כן, היכרות עמוקה של האדם עם עצמו בתחום התרבות עצמית החל מגיל צעיר, אשר תשנה בהתאם להתפתחויות חייו, לצרכיו המשתנים, רצונותיו ויכולותיו (Heller, Miller, Hsieh, & Sterns, 2000). במקביל להעמקת התובנות שלו על חייו, האדם יוכל לבנותו, יחד עם הרשות התומכת שלו, תוכנית חיים אישית.

מהרי תוכנית חיים אישית?

תוכנית חיים אישית משמרת את מטענו ומקורותיו האישיים, התרבותיים והמשפחתיים של האדם, כדי שימושכו לוותם גם ברגעים של ירידת תפקודית. התוכנית מאפשרת לאדם לבחון מחדש, שוב ושוב בכל שלב בחיים, את צרכיו וההתאמות הנדרשות עבורו, הנובעות מיכולתו התפקודית, מיוםנותו, כישוריו, מארג קשריו הבין-אישיים ונושאים חדשים המעסיקים אותו. לתוכנית חיים אישית יש תפקיד חשוב במיוחד כאשר מדובר באנשים מזדקנים, משום שהוא מסייעת בהתאמת ההתיחסות לאדם בהתאם לגילו, בהערכת ובבנה של צרכיו ורצונותיו, בהגנה על פרטיו ובעת מקום לאירועים בחיו, במתן בחירה חופשית ובנייה סדר יום מתאים לצרכיו, לרצונותיו ולרגשותיו המשתנים. בנוסף לכך, תוכנית זו מסייעת בשמירה על כבוד האדם, בהכנה לקראת התהיליכים העתידיים להתרחש, בהעמקת תחושת הביטחון למורות השינויים סביבו, במתן תמיכה רגשית, בהישענות על الآخر, בגילוי רגש וחיבה ובעיקר בביסוס תחושת השיכנות.

הלר ושות' (2000) הדגישו את מהלך **החשיבות והתוכנן העתידיים** רלוונטיים לכל גיל, החל מגיל צעיר, כך שההיכרות עם העצמי מתפתחת באופן ספירלי ובכל גיל נוספים לה מידע, חשיבה ואחריות הרלוונטיים לגיל. לצעירים בני 18-21, הלומדים עדין במסגרת בית ספר, חשוב לקיים סדנאות הכוללות מידע וידע על עולם העבודה ומוסגרות הפנאי והתעסוקה שהם עתידיים לפגושים בגיל 21, תוך הדגשת גלים וברורותם. לגילאים הבוגרים יותר יש לקיים הכנה לקראת הזדמנות, תכנון

² <https://www.aruma.com.au/>

עתיד המתיחס לפרידות צפויות מבני משפחה והייערכות לחים שאחרי הפרישה מהעובדת. דוגמה לכך ניתן ללמידה מקבוצת מזדקנים צעירים (45-55), דירי הוסט' במרכז הארץ³, אשר במהלך פגישות הסדנה להגדירה עצמית ולתכנון עתיד בנו כל אחד לעצמו את תМОנות החיים הנוכחית שלהם בתחום תעסוקה, פנאי, חברים ומשפחה מורחבת, וכן בנו בהתאם את תМОנות העתיד הרצiosa להם בכל אחד מהתחומים. בנייה זו הדגישה את המיקומות שבהם עליהם לפעול כדי למש את תוכניותם, למשל: האם אני עדין יכול לעבור מעבודה מוגנת לעבודה בשוק החופשי? מה עלי לעשות לשם כך? איך אני יכול לקדם את הקשר עם האחים והאח'ינימ של? מה יהיה בסיס התקשרות בינו? איך אני יכול לשפר את היחסים החברתיים שלי עם בן/בת הזוג? איך אני יכול לקדם את מצב הבריאותי, ועוד. מטרות אישיות אלו לא הוגדרו על ידי צוות המסגרת או על ידי איש המקצוע עבור האדם, אלא הוגדרו על ידי האנשים עצמם, בהתבססות על חייהם ועל תכנון עתידם. הם השמיעו את קולם, בחרו והגדירו כיצד הם רוצים להיות בשלבי חייהם הבאים ומהם הצעדים הנדרשים מהם כדי הגיעו להזדקנות

מהי הזרקנות מוצלחת?

מחקרנים רבים מציינים את התchromים הבאים כנדרשים להזדמנות מוצלחת:

1. שמירה על בריאות ועל תפקוד עצמאי עד כמה שניתן; שמירה על תפקוד פיזי וקוגניטיבי ועל עניין מלא בח' היוםום, הכלל: פעילות, השתייכות משפחתיות, חברתיות וקהילתית, וכן קיום מערכות יחסים ותקשרות עם הסובבים (Rowe & Kahn, 1987, 1998).
 2. שמירה אישית על תפקדים ותפקוד עצמאי, על האוטונומיה והשליטה בכל הפעולות של חי' היוםום וכן המשך עיסוק בפעילויות פורה ויצרנית מtar בבחירה אישית (Janicki, 1994).
 3. הישענות על מקורות חברתיים, חומריים, פסיקולוגיים ותרבותיים (Baltes & Baltes, 1990), תחושת ביטחון, המשכיות, תכנית ומשמעות (Nolan, Davies, & Grant, 2001).

שלושת הרכיבים הללו: שירות מכון אדם, תכנון עתיד והזדקנות מוצלחת שימושו אותנו כתשתית רעינונית לפיתוח התוכנית להנגשת הזקינה ולהפעלה, כפי שמפורט בחוברת זו.

³ סדנאות קורס תכנון עתיד, שהועבר על ידי הכותבת, במסגרת האוניברסיטה המשולבת של בית איזי שפירא בשנים 2018-2019.

פרק ב': פיתוח התוכנית להנגשת הזיקנה

קוויים מנהיים לבניית התוכנית

העקרונות והקווים המנהיים לבניית התוכנית נגזרו, כאמור, מתוך העקרונות של הגישה 'שירות מקוון אדם' ומtów רכיבי ההזדקנות המוצלחת:

- **הגדרה עצמית:** הגברת הידע על אודות מהלכי חייו הצפויים ושלבים בהתקפותו של האדם, עד כה ובעתיד, זיהוי תפקידים ויכולות להמשך עצמאות ואוטונומיה בהתאם לרצונו, והשمعת קולו הייחודי.
- **השתייכות חברתית:** שימוש במילויות בין-אישיות ותקשורתות לצירת חברות במערכות קשרים מגוונות, כולל שימור ורחבות הקשרים עם בני משפחה והישענות על מקורות פסיכולוגיים ותרבותיים עצמאיים.
- **ניהול עצמי:** קבלת סמכות לביצוע תפקידים שונים, הנשענים על הכישרונות והיכולות של האדם, שמירה על בריאות ועל תפקוד עצמי עד כמה שאפשר, על תפקוד פיזי וקוגניטיבי ועל עניין מלא בחיה היום יום.
- **שילוב והשתתפות:** במערכות חיים שונות, כמו מגורים, עבודה, לימודים ופנא.
- **גיוס היכולות האישיות:** כדי לחולل שינוי חיובי, לתרום לZOLOT ולהיות חיים עם משמעות.
- **בחירה ושליטה בחים האישיים:** הן בעניינים פוטטים והן בנושאים גדולים, כמו שימור הזיכרון האישי והמשפחה, שימור היבטים תרבותיים ושיתוף קבוצת החברים. בנוסף לכל אלה, בבניית התוכנית עמדו לרשותנו סרטוני קרון שלם,⁴ העוסקים בהנגשת הזיקנה בעקבות מחקרה של ניר דוד⁵ בנושא.

מטרות התוכנית

מטרות התוכנית נקבעו בהתאם לשלווש האוכלוסיות שהשתתפו בתוכנית.

המטרות ביחס לחבריו הצעות

- פיתוח מודעות למאפיינים הייחודיים של תהליכי ההזדקנות בקרב אנשים עם מש"ה.
- רכישת כלים להתמודדות עם תכנון העתיד ועם התמודדות הרגשית עקב שינויים ואובדן בזיקנה, למשל ירידת בתפקידים, פרישה מעובדה.
- מתן אפשרות לאנשים עם מש"ה לפתח תפיסה עצמית חיובית, הגדלת המילויות לפיתוח קשרים חברתיים ויכולת החלטה עצמית.

⁴ סרטוני הנגשת הזיקנה: אתר קרון שלם בקישור : <http://kshalem.org.il/pages/item/1383>
⁵ למחקר המלא (2010) ראו אתר קרון שלם <http://www.kshalem.org.il/pages/item/477>

- הענקת כלים לחברו הצעות להتابוננות מוחדשת על התוכניות המותאמות למדקנים עם מוגבלות.

המטרות ביחס לבני המשפחה

- פיתוח מודעות למאפיינים הייחודיים של תהליכי ההזדקנות בקרב אנשים עם מש"ה.
- רכישת כלים להתמודדות עם תכנון העתיד ועם ההתמודדות הרגשית עקב שינויים ואובדן בזיכרון של האדם עם מש"ה (ירידה בתפקודים, פרישה מעבודה).

המטרות ביחס למקבלי השירות – האנשים עם מש"ה

- פיתוח מודעות למאפיינים הייחודיים של תהליכי ההזדקנות של אנשים עם מש"ה.
- פיתוח כלים להתמודדות עם תכנון העתיד ועם ההתמודדות הרגשית עקב שינויים ואובדן בזיכרון.
- פיתוח תפיסה עצמית חיובית בקרב אנשים עם מש"ה.
- העמקת התבוננות של אדם עם מש"ה על ח'יו.
- הגדלת המיומנויות לפיתוח קשרים חברתיים, להשמעת קולם ולהחilitation עבור עצם.

מבנה התוכנית ותוכני הסדנאות

התוכנית בניה מפגשים/סדנאות המיועדים לכל אחת מאוכלוסיות היעד, מפגש אחד משותף ומסויור המיועד לצוות המסדרת. להלן פירוט מבנה התוכנית:

- מפגשים עבור ממקבלי השירות (אנשים עם מש"ה): חמישה מפגשים (שעתיים אקדמיות כל מפגש).
- מפגשים עבור בני המשפחה (של האנשים עם מש"ה): שניים עד שלושה מפגשים (שעתיים אקדמיות כל מפגש).
- מפגשים עבור אנשי הצוות במסגרת: שלושה מפגשים (שלוש שעות אקדמיות כל מפגש).
- יום סיור (שש שעות אקדמיות) במרכז הגמלאים של אלוני בירושלים.
- מפגש משותף למקבלי השירות, למשפחות ולצוות (שעתיים אקדמיות).

המשתתפים בכל אחת מהקבוצות עוסקו בזיהוי ובבנת השינויים התפקודים והחברתיים המתרכחים עם העלייה בגיל, בפיתוח תפיסת עצמי חיובית ותכנון עתיד אישי של האנשים עצם. כמו כן, מבחינת בני המשפחה והצורות הסובבים אותם – התוכנית עוסקת גם בהיערכות לקראות הזדקנות המטופל/בן המשפחה יחד עם היערכות לצמצום הבדיקות ולהגברת המעורבות בקהילה.

מושאי הסדנאות נקבעו בהמשך למחקר של נירי דוד (2010), אשר חשף שבע תמות מרכזיות המאפיינות אנשים מזדקנים עם מש"ה:

- חשיבות העבודה, רצון/חוסר רצון לפרש.
- הפחד להזדקן: אין שומרים על תפקוד ובריאות ואיך מתמודדים עם הפחד להזדקן.
- אין שומרים על עצמאות יכולת החלטה העצמית.
- חשיבות הקשרים החברתיים/הזוגיים בגיל השלישי.
- פיתוח תפיסה עצמית חיובית.
- חלופות נוספות בתחום הפנאי.
- חיפוש ערך ומשמעות.

עקרונות התוכנית

- התוכנית מיועדת לשלו? הקבוצות: אנשים עם מוגבלות, הורים/בני משפחה, אנשי מקצוע.
- התוכנית נבנתה ברוח 'שירות מכון אדם'.
- התוכנית תוכננה כך, שלושת המعالים יהיו שותפים ויכלו להמשיך בה בעתיד.

שלבי העבודה בפיתוח התוכנית ובהפעלה

מהלך התוכנית

- נבחרו (לפיילוט) שתי מסגרות מע"ש של הארגונים אלזין ומעונות גל, אשר בהן משתתפים אנשים מבוגרים ומצוקנים עם מש"ה.
- ניתן למסגרות 'מידען', המסביר על התוכנית (ראו נספח 1).
- הנהלת המסגרת והעו"ט במסגרת מẤרים את המשתתפים, מכינים אותם להשתתפות בתוכנית ובהשתתפות בהערכתה (ראו נספח 2) ואישור צילום (ראו נספח 3).
- הקритריונים לבחירת המשתתפים (מסמך מפורט מוצג בנספח 4):
 - א. המועמד נבחר, לאחר שקיבל הסבר ראשוני, גילה עניין בסדנאות ובחר מרצונו החופשי להשתתף בהן.
 - ב. גיל המועמד 45 ומעלה.
 - ג. יכולת להשתתף בקבוצה לאורך זמן.
 - ד. הבנת מושגים בסיסיים, כגון: מושגי זמן, יכולת בחירה וסגור עצמי.

ה. בעל יכולת ור밸ית או יכולת הבעה עצמית - בדיבור, בלוח תקשורת או במחשב, מסוגל להביע את דעתו בקבוצה.

ו. יכולת להתרם מהפעילות בקבוצה.

ז. מסמכי הסכמה להשתתפות חתומים על ידי המועמד ועל ידי האפוטרופוסות.

* יש לציין, כי כל מועמד נבחן באופן "יחודי" ובהתאם לצוותים עם הוצאות.

• המסגרות מקיימות מפגש התגעה לצוותים (ראו נספח 5).

• ביצוע סדנאות לשלווש האוכלוסיות (סך הכל 33 שעות הנחיה למסגרת):

.א. אנשים עם מוגבלות: חמישה מפגשים (שבועיים אקדמיות למפגש).

.ב. בני משפחה: שלושה מפגשים (שבועיים אקדמיות למפגש).

.ג. אנשי צוות: שלושה מפגשים (שלוש שעות אקדמיות למפגש)

+ يوم סיור במרכז גמלאים של אליאון בירושלים (שש שעות).

.ד. בסיכום: מפגש משותף בין שעתיים לכל משתתפי התוכנית מכל שלוש האוכלוסיות.

נושאי הסדנאות נקבעו, כאמור, בהמשר למחקר של ניר דוד (2012), אשר חשף שבע תמותה

מרכזיות המעסיקות אנשים מזדקנים עם מש"ה:

.א. חשיבות העבודה, רצון/חוסר רצון לפרוש.

.ב. הפחד להזדקן: איך שומרים על תפקוד ובריאות ואייר מתמודדים עם הפחד להזדקן.

.ג. איך שומרים על עצמאות ויכולת החלטה העצמית.

.ד. חשיבות הקשרים החברתיים/הזוגיים בגיל השלישי.

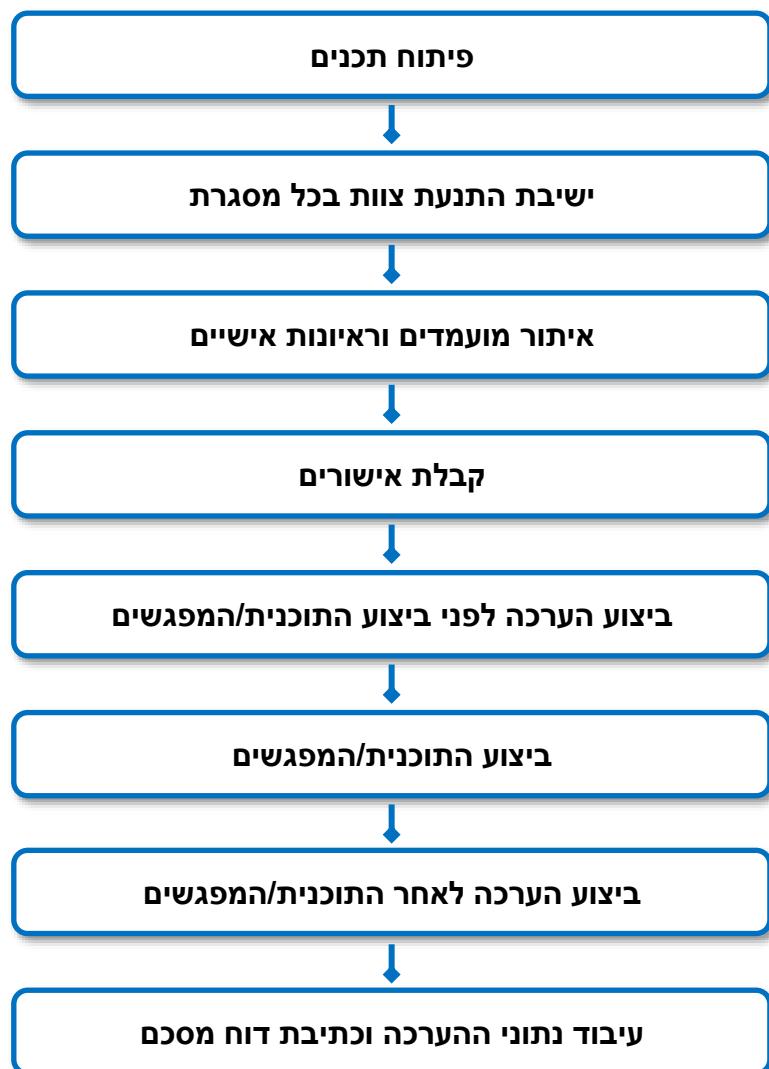
.ה. פיתוח תפיסה עצמית חיובית.

.ו. חלופות נוספות בתחום הפנאי.

.ז. חיפוש ערך ומשמעות.

במהלך הסדנאות נעשה שימוש גם בסרטוני קרון שלם מונגשים למזדקנים עם מש"ה.

שלבי הפיתוח, הפעלת התוכנית והערכתה

פרק ג': מהלכה למעשה

בפרק זה נציג תדריך מפורט לביצוע התוכנית, שבו מתוארים המפגשים עם הצוות, עם בני המשפחה ועם מקבלי השירות, תוך התיאור של תכנון, לביצוע ולשינויים ככל שיהיה.

חשוב לציין, כי אנשים עם מש"ה אינם מקשה אחת, וכך גם ההורים, בני המשפחה והצוות. לפיכך, מגוון הנושאים וההצעות שיובאו להלן הם המלצות לתחומי פעילות וreuונות לביצוע, כאשר העיקר מונח על כתפי מפעיל הסדנאות: עליו להכיר את המשתתפים, לשאול לדעתם, להתקדם בקצב המתאים להם, לנעו קדימה ואחוריה אם ציריך, לוודא הבנה והפנמה, להיעזר באמצעים המתאימים להם, רק אם אלה משרתים את המטרה ומקדמים את הבנה, לשנות ולהסביר מסלול חדש, להקשיב למילימ'ם הנאמרות ואלו שאין נאמרות, ובעיקר לאחוב את מה שהוא עשו.

ישום התוכנית במפגשים עם צוותי המסגרות

להלן יתוארו בקצרה המפגשים עם אנשי הצוות, כפי שתיארה אותם מנהחת התוכנית:

מפגש ראשון

הפגש כלל היכרות עם הצוות ותכנון משותף לגבי הידע והכלים שבהם יישמש בסדנאות ויישור קו לגבי הנושא עצמו. המידע והידע הועברו באמצעות מצגת וכללו את התכנים: הזרקנות ותהליכי הזרקנות בקרב אנשים עם מש"ה, מידע ונתונים, עקרונות הגישה 'שירות מכוון אדם' כבסיס לסדראות עם המזדקנים וכן שיחה פתוחה על הקשיים העיקריים, התובנות של הצוותים והציפיות מהסדנאות.

רשומים של מנהחת התוכנית: בשתי המסגרות הגיעו אנשי צוות רבים, חלקם עובדי המסגרת, חלקם עובדים במוסגרות הדיור שבן המשתתפים מתגוררים, וחלקם מהרואה המקומית או מהארגון המפעיל את מרכז היום למזדקנים. מרגש היה לראות את המחויבות של הצוותים שהגיעו בשעות אחר הצהרים והערב, על חשבון זמן הפרט ומשפחתם. הצוותים הגיעו חזרוי רצון ומוטיבציה והביעו כמייה ללמידה, לשמע, להרשמי ולשתף. לחلك גדול מהמשתתפים היה ידע רב על מקבלי השירות, האמורים להשתתף בסדנאות, מתוך היכרות רבת שנים. התהוושה הייתה של רצון אמיתי לקידום הנושא עבורם וללמידת כלים חדשים.

מפגש שני (סיור)

ערך סיור לימודי במרכז יום לזרים עם מש"ה באלוין ירושלים, כחלק מלמידה שיתופית ומרכזית ידע וכלי לעובדה עם מזדקנים. בغالל אילוצים ארגוניים, בסיוור הלימודי השתתפו רק נציגים אחדים מכל מסגרת, שנפגשו עם צוותים ומקבלי שירות מזדקנים.

רשומים של מנהלת התוכנית: במהלך הסיור נוצר דו-שיח פורה של למידת עמיות ורכישת תובנות וכליים חדשים לעובודה. עם כל הקושי שסיוור צזה מציב בפני הארגון, שוויל לא יסולא בפז! שני הוצאותים, זה המסייע וזה מקבל הפנים חשו, כי בעודתם חשובה ומוסרכת, כי יש מי שיוכל ללמידה מהם, כי יש لأن להתקדם ומה ללמידה וכי הם לא בלבד, אלא חלק ממערך גדול וממושע התומך בהם.

פגש מסכם לצוותים

הפגש נערך בסיום הסדנאות ובו הוצג הכל' המסכם וכן הציגו תובנות הדדיות. מפגש זה יהיה מרגש במיוחד בשתי המסגרות, זו בחולון וזו ברוחבאות.

רשומים של מנהלת התוכנית: על אף שחברי הצוות לא השתתפו בסדנאות עם מקבל' השירות ולא היו חשופים באופן מסודר לתהיל'יכם שהתרחשו עםם, הם הרגישו כי דברים קורים ואף קיבלו משובים ספונטניים מקבל' השירות. חברי הצוות התרגשו לראות ולשמעו תובנות של מקבל' השירות, רצונות וחולומות, חוסר שביעות רצון או ביקורת, תוכניות לעתיד ואמרותמשמעותיות נוספות שנאמרו בסדנאות. במקביל, חברי הצוות שיתפו את מנהלת הסדנאות במסובים של משתתפי הסדנה לגבי הרצון להמשיך בפעולות וכן לגבי החוויתם שלהם. הצוותים בשתי המסגרות התליהבו מהכל' שהוצע להם וביקשו להמשיך להשתמש בו גם ביחס ל מקבל' שירות אחרים.

ישום התוכנית במפגשים עם בני המשפחה

בני המשפחה הבינו מראש את הסכמתם להשתתפותם יקרים בתוכנית וחתמו על המסמכים הנדרשים, חלקם אף הגיעו למפגשים. לבני המשפחה נקבעו שתי פגישות: האחת בתחילת הסדנאות והשנייה בסיום התהיל'יך. זימון בני המשפחה אישור הגעתם לא היה תהיל'יך פשוט, משומש שלא כל המשפחות מתגוררות בעיר שבה גרים בנם/בתם, אחדים מבני המשפחה מבוגרים מאוד והתקשו להגיע למפגשים. כאשר מדובר באחים או אחיהנים צעירים ופעילים, העדפתם הייתה למפגש בשעות הערב, לאחר שעוזתם בעבודתם, ואילו לגבי ההורים, ש מרביתם מבוגרים מאוד, העדפתם הייתה שעוטה הבוקר או הצהרים. על אף הקושי בתיאום, בשני המקומות התקיימו שני המפגשים ובכלם הייתה נוכחות יפה של בני משפחה.

חוויית המפגש עם בני משפחה היא ייחודית: לעיתים מדובר באב בן 90, לעיתים באמ מבוגרת מאוד ובנה (אח של מקבל' השירות), או חונך קבוע ומשמעותי המלווה את מקבל' השירות שנים רבות; לעיתים זאת אישה צעירה, שמקבלת השירות היא דודתה שגדלה אותה בילדותה, ועוד ועוד. מפגשים מרגשים עם אנשים מיוחדים אשר להם קשר ל מקבל' השירות, אנשים המביעים הערכה למסגרת שבה נמצאים יקרים ודאגה בלתי נגמרה לעתידם.

הפגש הראשון

הפגש עוסק בהיכרות עם אפיונים ייחודיים בהזדקנות של אנשים עם מ"ה, באמצעות שימוש במצגת. אולם בשתי המსגרות הנטיה של בני המשפחה הייתה לקים שיחה ולא הרצאה. המעבר לשיחה אפשר פתיחות רבה של המשתתפים, העלאת דילמות, בקשנות, דאגות ומחשבות לגבי העתיד שלהם ושל יקרים בהם: "מה יקרה אם היא לא תוכל לבוא אליו בסופי שבוע?"; "מה יקרה אם תהיה הידדרות בבריאות שלה והיא לא יוכל לגור יותר בדירה?"; "מי יביא לו דמי כיס כל שבוע אם אני לא אוכל?"; "מה יקרה אם יקרה לי משה והאחים שלה מבוגרים מאוד ולא יכולים לקבל אותה בשבותות. היא מאוד קשורה למשפחה ולא לעמוד זהה".

רשמים של מנחת התוכנית: העלאת הדאגות והשאלות כבר בפגש הראשון אפשרה לשני דברים להתרחש: מצד אחד ניתנה למנהל הצעה ראשונית למחשבות ולדאוגות שיישמשו אותה בהמשך הסדנאות עם מקבלי השירות, מצד אחר, נוצרה קבוצת תמייה של חילפת דעתות, רעיונות, הצעות והבנה שהם לא בלבד. כמו כן, נאמרו שתי אמירות מאד משמעותיות נוספת: "אני יודעת שהבן/בת שלי בידים טובות יידאו לו/לה כל החיים", "כל הכבוד שיש תוכניות חדשות ומפתחים עוד ועוד דברים בשביבם".

הפגש השני – מפגש מסכם

פגש זה התקיים לאחר מספר שבועות והוא המפגש המסכם של הסדנאות. בפגש הוצג בפני בני המשפחה הכל' שפותח בסדנה יחד עם אמירות ייחודיות של המשתתפים.

רשמים של מנחת התוכנית: התחששה בפגש השני (בשתי המסגרות) הייתה כי זהו מפגש רווי משמעות לבני המשפחה. הם התרגשו לראות את הכל' שהוצע להם ולשmeno את יקרים מדברים בנחישות, בחופשיות ובუכמיה על מקומם, רצונותיהם והדברים המשמעותיים להם. חלק מקבלי השירות הפגינו יכולת קריאה וייצגו את עצמם, האחרים דברו את התוכנית שלהם ללא הקראה, אך עם גאווה עצומה. בני המשפחה והוצאות התרגשו מאוד. לעיתים הדברים שנאמרו על ידי מקבלי השירות לא היו ידועים לבני המשפחה והם שמחו לשמעו ולהתעדכן או לאשר ידע קיימם. כשاما של ר' שמעה מבטה, כי שמיית המורשת האמנויות של אביה היא אחד הדברים המשמעותיים לה, היא הבינה מה היה אפשר הביקורים האחרונים של בתה שהסתובבה בבית וצילהה בכל פינה וגם הופתעה מהתפקיד החשוב והמשמעותי שהבנת קחה על עצמה. דוגמה נוספת היא הפעתם של הוריה של א', אשר הבינו את המשמעות של כלל בני המשפחה עבורה, כולל אחינימ ונכדים שידעה לציין בשם ואף נקבה בעיסוקם ובמקום מגוריهم.

הגעתם של בני משפחה למסגרת גרמה להתרגשות רבה בקרב מקבלי השירות בני המשפחה עצם. ניתן היה לראות את הקשרים הטוביים ביניהם ובעיקר את ההבנה ותחששות הרגיעה של המשפחה, כי מקבל השירות מצא את מקומו בעולם מחוץ לבית ואת התחששה של מקבלי השירות,

כי הם אמנים איינט גרים עם המשפחה, אך זהו מהלך החיים הנורמלי ואני מחייב ניתוק, אלא קשר בוגר שמשיר עם השנים.

ישום התוכנית במפגשים עם מקבלי השירות

המהלך המרכזי והמשמעותי בתוכנית הוא הנגשת הזיקנה **לקבלי השירות**. הרעיון היה להשתמש **בסרטים מונגים**, שהוכנו על ידי קרון שלם בעקבות [עובדת המחקר של ניר דוד מ-2010](#).

על המפגשים: כללי

בכל מסגרת השתתפו 10-12 גברים ונשים (טווח הגילאים נע בין 50-65), אשר בחרו מרצונם להשתתף בתוכנית. המשתתפים מתפקידים ברמות עצמאיות שונות, בעלי רמה תקשורתית ורבאלית שונה, חלקם מתניידים עם הליכונים, חלקם מתגוררים במסגרות, חלקם בבית הוריהם, אחרים בדירה או בהוטל. כמובן, הייתה שונות ומגוון אפיונים רחב אשר חייב יצירתיות והפעלות מגוונות בכל אחד מהפגשים ובכל אחת מהמסגרות. בהתאם לכך, אפשר למצוא בסיכום מבחר הפעולות שניתן לבצע בקרבת קהלים שונים (לא כולם היו בשימוש בכלל מסגרת, אלא נבחרו בהתאם לנדרש).

מאחר שהתוכנית התבססה על הנגשת הזיקנה באמצעות הגישה המקצועית 'שירות מכוון אדם', הצריכים והרצונות של החברים היוו רכיב חשוב בקביעת סדר היום במפגשים. משמעות הדבר, כי לא תמיד הפגישה עסקה רק בנושא שנקבע לאותו המפגש, אלא הנושאים עלו מה משתתפים עצמם במהלך המפגש, בעוצמה שחיהבה התייחסות, מבלתי לדחות את הנושא למועד אחר. עם זאת, כל הנושאים שהוגדרו כתמונות מרכזיות בנושא הזיקנה עלו לדין, אך הסדר קבוע ברובו על ידי המשתתפים.

בכל פגישה לקחה חלק גם נציג מהמסגרת, אשר תפקידיה היה לסייע בהעלאת התכנים על הכתב. בשתי המסגרות הנציג לא נדרש לפעול עם הקבוצה, להסביר, לתווך, או לנوط, אלא לשמש **כמתעדת בלבד**.

נציג עתה את הפעולות בכל מפגש⁶ ואת השינויים והגיוון שנעשו בהתאם, כך שיישמו בעתיד מנהגים העובדים עם קבוצות מגוונות של מזדקנים.

פגישה ראשונה: היכרות, הדקנות ושמירה על תפקוד ובריאות

הפגש הראשון כלל היכרות, פעילות גיל וזמן, פעילות תנואה ותרגילי מוח' (במידת הצורך) וכן פעילות להגדרת מטרות הקבוצה.

⁶ ניתן להיעזר גם בתדריך [לצפייה בסרטוני הנגשת הזיקנה](#) אשר פותח על ידי קרון שלם ובו הדרכה לגבי בניית קבוצה והפעלה וכן במסמך "תיעוד קבוצת מעגלי החיים" (2019), מאת ריטה סגל, ראש צוות מש"ה, ואדר אבישר, עו"ס מחלקת נכיות, האגף לשירותים חברתיים, רמת גן.

היכרות: החברים התבקו להציג עצמם על ידי כך שכל אחד יבחר לספר על עצמו משהו אחד. התשובות נעו מ: "קוראים לי...", דרך תיאור נרחב של מחלות, מאכלים, חברים, ועוד. הפערים נבעו בחלוקת ממידת הוורbialות של מקבל השירות או מפערם ביכולת הקוגניטיבית, בהמשך התבגרו, כי חלקם ממעט בדיון מפאר חוסר ביטחון ובישנות, שכן בהמשך הפגישות המשפטים התארכו וככלו מעבר לידע יבש גם תיאורים ורגשות.

לאחר ההיכרות צזרנו להגדיר את מטרת הפגישות, כאשר הזיקנה והגיל הוגדרו כנושא עיקרי. קיימנו מספר פעילותות כדי להבין את מושג הזמן והגיל של כל אחד מהם.

פעילות גיל וזמן: הבנת מושג הזמן וידיעת גיל האיש ומיקומו על פני רצף הזמן: על השולחן/רצפה הונח סרגל שהוכן במיוחד (ארוך מאוד ובכתב גדול), שעליו שנותן החל מ-10 ועד 99; פוזרו תמונה צבעונית של דמויות בגילאים שונים, שנגזרים מראש מכתבי-עת צבעוניים.

כל משתתף בחר בשתיים עד שלוש תמונות, כאשר המשימה הייתה לתאר את הדמות שבחורו, לנחש את גילה ולהניח את הדמות על פני הסרגל בטוחה גיל תואם (תינוק/ת, ילד/ה, נער/ה, בחור/ה, בוגר/ת, מבוגר/ת, זקן/ה). בסיום הפעולות התקיימה שיחה על מאפייני גיל (איך אנחנו יודעים שהוא תינוק, מה מאפיין בחור/ה, איך יודעים שהוא זקן וכו').

דוגמת סרגל:

המשימה הבאה הייתה, שככל משתתף יאמר את גילו וינסה למקם את עצמו על הסרגל ליד התמונה המונחות שם. משימה זו הייתה קשה, חלק מהמשתתפים לא ידוע להגדיר בוודאות ובודיק את גילו. הטיעיות היי בעיקר בהגדرتם העצמית צעירים יותר ממה שהם באמת, או שהיו אשר ידועו להגדיר את תאריך הולדתם בדיק ניכר (כולל יום, חדש וسنة), אך לא ידועו להגיד מה גילם. שלישי ידועו להגיד את גילם המדויק ואת תאריך הולדתם. לאחר קביעת גילו המדויק של כל אחד, נותרה המשימה למצוא את המקום המתאים לו על הסרגל. מעבר להבדלים האישיים בין המשתתפים, היי הבדלים גם בין הקבוצות בשתי המוגבלות השונות, בקצב ההתקדמות וביכולת הריכוז שלהן: בעוד שבמסגרת א' הפעולות זרמה, תוך ריכוז מלא והשתתפות עריה, הרי המשתתפי מסגרת ב' הפגינו עייפות וחוסר ריכוז לאחר כ-20 דקות. משום כך, שילבנו לקבוצה זו מספר תרגילים בישיבה או בעמידה להנעת הגוף ולזרימת הדם, תרגילים שהשתכללו מפגישה לפגיעה ואליהם נוספים תרגילים שנקרו על ידי המשתתפים "תרגילם לחיזוק המוח": חידוני מילים, מילים והיפוכן, חרוזים, ועוד.

פעולות להגדרת מטרות הקבוצה: שתי הקבוצות הגדרו את התחומיים שעלייהם חשוב לשמור עם ההזדקנות: שמירה על הגוף (לשתות מים, להתעמל, לאכול בריא, להתרחץ ולישון מספיק); שמירה על הנפש (לא לקלל, לא לדבר לא יפה, לא להתנרג באלים, להיות טובים "ואהבת לרעך כמוך"); ביצוע פעילות פנאי (לפתח תחביבים) ולהיות מאושרים. הקבוצה במסגרת א' הגדרה את מטרתה כך: "לחיות בבריאות טובה, להנות מהחיים, לתת אחרים, לעזור אחרים ולחיות באושר"; קבוצה ב' הגדרה את מטרתה: "לעשות מעשים טובים, לשמור על החיים, לשמור על הבריאות, לעשות ספורט, לתת כבוד לחברים, לשמור על המוח והscal".

לקראת מפגש מס' 2 התארגנו מוקבלי השירות בשתי המסגרות וביקשו לשנות את שעת הפגישה לשעה מוקדמת יותר כדי לשמור על ערונתם (10:00 או 11:00 ולא 14:30). הקבוצה הראשונה קיבלה את המלצת ע"ש המסגרת, כי עליה להביא את הנושא בפני המנחה ולהגיע אליה להסכמה. הקבוצה השנייה ביקשה את עזרת הע"ש בתיווך заявкתה. בכל מקרה, שתי הקבוצותwoke והבדל בערונות היה ניכר ומשמעותי. הקבוצה הראשונה זקפה לזכותה ובצדק את יכולת המנהיגות וההשפעה שלה על שנייה השעה.

פגישה שנייה: עצמאות ויכולת קבלת החלטה עצמית

הפגש השני כלל חזרה על מטרות הקבוצה, kali מעגל אישי – הצגה ודיוון, צפיה סרטון - "לא נ頓נים לי לעשות את מה שאני רוצה פה", פעילות תנועה ותרגילי מוח⁷ (במידת הצורך) וסיכום.

חזרה: בתחילת המפגש (כמו בכל המפגשים שיבוואו בהמשך) נעשתה חזרה על מטרות הקבוצה וכן חזרה על סיכום המפגש הקודם ועל משפט המפתח שהחברים קבעו, הכלל את התחומיים בהם בחרו לשמר בגיל הזיקנה. החזרה כפתיחה המפגש נועדה ליצור עקביות ושימור הידע שנרכש.

מעגל אישי וסרטון: לאחר הפтиיחה הציג תרשימים ראשוני של מעגל תחומי החיים⁸ (תרשימים של הכלים שהשתתפו במהלך הסדנאות עד לtocer הסופי), שבו כל אחד מה משתתפים היה אמר למלא את הדברים שהוא כבר עשה, או מתכוון לעשות, וכן כל מה שימושי עבورو. כדי למלא את העיגול האישי נעזרנו בשאלות פתוחות (מה אתה אוהב לעשות אחרי העבודה? מה מרגיז אותך? מה התחביבים שלך? ועוד), נעזרנו בקלפי תמונות, בשיחה קבוצתית ובהקרנת סרטון שהופק על ידי קבן שלם: "לא נ頓נים לי לעשות את מה שאני רוצה פה" (סדרת סרטוני הנגשת הזיקנה).

⁷ "תרגילים לחיזוק המוח": חידוני מילים, מילים והיפוכן, חרוזים, ועוד.

⁸ מעגל החלטות ובחירה אישית של כל משתתף בתחומיים: פנאי, קשרים משפחתיים, חברים, אוכל, ועוד

החברים במסגרת א' הגיעו בהתרגשות רבה, גם לעצם הצפיה בד"ר הוסטל בגילם בצפון הארץ, המתחבטים בשאלות דומות, וגם לעצם הנושא: "מי מקבל את החלטות על חי". הנושא התפתח לשיחה משמעותית על הסיפור האישי של כל אחד, איך, מתי ולמה הגיעו לגור מחוץ לבית הורי, מי החליט על כך ומה הוא חושב היום על כך, האם הוא מרוצה מהבחירה או לא. הסרטון מציג מבחר סגנונות החל מ"החליטו עבורו" ועד "החליטתי בלבד", כך שמקבלי השירות יכולים למצוא את מקומם ולהציג אפשרויות שונות באופן פתוח ולא שיפוטי. השיחה מאפשרת אווורור רגשות ומתן לגיטימציה לגעגעים לעולם הקודם, שכללו את ההורים ואת המగרים איתם, וכן קידם אותם להצעה יפה וחשובות לשמירה על זיכרון משפחתי (שמור מורשת, שימור זיכרון האוכל, המוסיקה, תמנונת ילדות, קשר עם בני משפחה, ועוד).

החברים במסגרת ב' הגיעו להצגת הסרטון באופן שונה. מספר דקוטות לאחר תחילת הסרטון (ההקרנה אינה מתחילה הסרטון, אלא מהנקודה שבה הקבוצה משוחחת על הנושא), החברים הביעו חוסר שקט ובקשו להפסיק את הסרט. לאחר פעילות התרענותם קצרה (תרגילי גוף ומוח), דיברנו על הקושי לצפות בסרט. רובם העדיפו לדבר על הנושא "ההחלטה עצמאית" ללא צפיה הסרט. לכל חבר יש את סיפורו האישי על קבלת ההחלטה לצאת לדירה או להוסטל. רובם קיבלו את דעת בני המשפחה בהצדקה והשלמה ולא מצאו צורך להחליט בעצמם לגבי ההחלטה הזאת. בהמשך, חברי הקבוצה התגלו כנחרצים וככעלי יכולת לקבל החלטות בעניינים אחרים הקשורים לחיהם בעבודה, בדירה, בפעילויות הפנאי, בקניوت, בשימוש בכיסף. בקבוצה זו מרבית החברים אחזו במידות אישיות מוצקות והתעקשו לקבל את החלטותיהם בעצמם. השאלה עד כמה ההחלטה מתאפשרת על ידי מקבל השירות באופן עצמאי ובאיו תחומים, היא שאלה שモמלץ שתידון בכל מסגרת, כך שהרעיון של שירות מכוון אדם ומימוש זכותו של כל אדם להחליט עבור עצמו יקבלו חיזוק ותאוצה.

פגישה שלישית: פיתוח תפיסה עצמית חיובית וקשרים עם חברים

הפגש השלישי כלל חזרה על מטרות הקבוצה, כל' מעגל אישי - המשך פעילות וויכום.

חזרה: גם פגישה זו התחילה בתזכורת של משפט המפתח הקבוצתי ובاذkor מטרת הקבוצה. בשלב זה החברים כבר ידעו להגדיר בעצמם גם את המטרה וגם את המוטו הקבוצתי.

המשך הפעולות בנושא המעגל האישי: בפני המשתתפים הוזג מעגל ההחלטה והבחירה האישיות (עדין בפורמט ראשון, אך עם תМОנותיהם במרכז). המציג כללה מספר מעגליים כמספר החברים, כאשר במרכזו של כל שקף נמצאת תМОונתו של אחד החברים. המציג עוררה התרגשות וכולם חיכו בסבלנות לתרום, כדי לראות את המעגל האישי שלהם עם תМОונתם. החברים אימצו מיד את צורת התנהלות הפגישות: מציגים מעגל אישי והחבר מדבר על אותם סעיפים העומדים על הפרק. למשל: מה התכוונות האישיות שלי, מה התכוונות החזקונות שלי, מה אני אוהב בתכונות שלי, מה אני יודע לעשות הכי טוב, מה אני אוהב לעשות, מה זה חבר טוב, מי חבר טוב שלו ולמה, מה אני יכול לתת

לאחרים, מה אני מקבל מאחרים, מה אני עושה בשעות הפנאי, איך אני שומר על בריאותי ועל שלמות גופי, איך אני שומר על קשרים עם אנשים אהובים, חברים, בני משפחה. בדיונים על נושאים נוספים, כגון: הפרטיות שלי, העצמי שלי, להחליט לבד, שלא יעזרו לי אם לא ביקשתי, שיקבלו אותי כמו שאני, שימושי לlecture לספריה העירונית לקרא את הסדרה שאני אוהבת, שהכסף שלי יגיע אליו ואני אחיליט מה לקנות בו.

הדיונים התקיימו תוך הקששה זה לזה, כאשר לעיתמים החברים הציעו תוספות ואמרות עבור חבריهم, כגון: "היא חברות טובה, היא תמיד עוזרת לכלום"; "הוא לא אוהב שנוגעים בחפציכם שלו"; "היא מאוד עצובה שאימה שלה נפטרה"; "את יודעת שהיא לה חבר והוא עבר למקום אחר כי הוא היה חולה". על פי רוב, החברים קיבלו בהבנה או בהשלמה את התוספות של חברים על חייהם שלהם עצמן, אך לעיתמים הדבר עורר התנגדות: "אבל אני רציתי לספר לה את זה" או "למה את מתעכבת לי". גם במקרה התייחסות בקבוצה על מקומו של הפרט והרצון שלו לסייע בהתאם לרצון של הזולת קיבל סיום.

בחלק מהmarkerim התנסינו **במשחקי תפקידים**: למשל, בהתאם לנושא הנ"ל הוצגה בפני המשתתפים השאלה: "מה אני עושה כאשר אני רוצה לחצות את הכביש ואני רואה אדם עיור עומד ליד מעבר החצייה". החברים התנסו במשחק התפקידים ובמציאותו באו לידי ביטוי סגנונות וגישות שונות להצעת עזרה לזולת ולפניה לאדם שלא מכירם. תשובותיהם היו, למשל: "אני יכול לעבר אורח את הכביש", או "סליחה אדוני, אתה רוצה עזרה?", או "אם אני עבר את הכביש", או הנחת יד על כתפו של 'העיר' וללוותו לצד השני. בשיחות שהתקיימו לאחר משחק התפקידים, החברים הדגישו את חשיבות הפניה המנו מסת לזולת, הדיבור לפני הפעולה כדי שהאדם ידע מה כוונתנו והחשיבות של קבלת רשות ממנו לפני שנעשה משהו עבורו (גם אם כוונתנו טוביה). היו בקשר אמרות לא רק כלפי ה'עיר' במשחק התפקידים, אלא גם על החוויה שלהם כאשר הם מקבלים סיוע מאנשי צוות במועדון, במגוריים ובכל פעילות אחרת.

פגישה רביעית: מה **משמעות עבורי?**

הפגש הרביעי כלל חזרה על מטרות הקבוצה, פעילות בנושא "מוחשי ומופשט", פעילות תМОנות מהאלבום וסיכום.

חזרה: גם פגישה זו התחליה בתזכורת של משפט המפתח הקבוצתי ובازכר מטרת הקבוצה והציגת המعالים האישיים של החברים (cestamontem במרכזה וחק גודל מהם שהם אמרו במפגשים הקודמים כבר מופיע על המציגת). נוכחותו של איש צוות כמתעד הייתה קריטית בשלבים אלה, משום שהחברים שמחים לחלוק דברים מניסיונם ומחוויותיהם וכן להווסף ולפתח רעיונות. ללא סיוע של מתעד חלק חשוב מדבריהם היה נעלם.

פעילות 'מוחשי' ומופשט': פעילות זו עוסקת במושג קשה להבנה משומש שהוא מופשט - מהמשמעותי עבורי? כדי להבין את המושג השתמשנו במושגים מוכרים וקרובים, כמו: מה הכי חשוב לי, מה גורם לי אושר, מה הדבר שם הוא לא יהיה לי החיים יהיו פחות טובים. ההנחה הייתה לא להתייחס לאנשים, לאוכל, לרכוש ולדברים מוחשיים, אלא למצבי חיים ולרעלונות. כאמור, זהו מושג מופשט ולצורך המכחשה השתמשנו בקלפים, שעיליהם ציור של חוץ מסוים, שאלוי המשתתפים התבklassו להתייחס - מה החוץ, מה תכונתו העיקרית, איך אתה מקשר אותו לתוכנה או למשהו ממשמעותי עבורה. לאחר הבנת המשימה והדגמה של ציור אחד או שניים היה קל לקבל מחשבות, הצעות ורעלונות, לעיתים גם בסיעוע החברים (למשל בציור של מגירת סכו"ם מסודרת - המשמעות הייתה: "אני אוהבת סדר ושאף אחד לא יגע בחפצים שלי"; בציור של ארון סגור עלתה האmia: "חשיבות לי הפרטיות שלי ושיכבדו אותה"; בציור של כוס קפה עלתה האmia: "חשיבות לי העצמאות שלי, אני לא תינוקת"). בזכות הדוגמאות וההכחשה, רוב החברים הצליחו להגיע לאמירות חזקות לגבי הדברים המשמעותיים להם, שיש לשמעו ולכבד. דברים אלו נכתבו במצגת האישית של כל אחד.

תמונה מהאלבום: לפעילות זו המשתתפים התבklassו להביא תמונות מהבית, תמונות ילדות, תמונות משפחתיות וכדומה. בקבוצה אחת ההיינוט היה גдолה, מפתיעה ומרגשת, כך שהחברים יכולו להציג את עצם ילדים אהובים להוריהם, כאחים משחקים עם אחיהם ובאיורו חיים שמחים כמו ימי הולדת, חתונות משפחתיות. בתמונות אלה המשתתפים הוצגו כאשר הם בMITTEDם וסבירים אנשים אהובים ומאושרים. הנוסטלגיה התפתחה לשני כיוונים - הכיוון האחד עסוק באנשים אהובים שאינם כבר בחיים, ההתבוננות בתמונות העלתה זיכרונות וסיפורים, החברים קיבלו לגיטימציה ואישור להזכיר, להתעצב ולספר על המשמעות של האדם עבורם ("אני הכי מתגעגע לסבא שלי", שהוא היה היחיד שקיבל אותי כפי שאני מההתחלתה"), ולגלות שחוויות הגעגוע לאיש משפחה אהוב, שהלך לעולמו, היא אוניברסלית ואפשר לדבר על כך. כיוון שני של שיחת הנוסטלגיה היה העלאת החווות של מאכלים אהובים, מאכלים מבית "אימה" ("זה לא שאני מתגעגע לד"סה ממש, אלא למה שהוא מייצגת"), מוסיקה מהבית (אבא שלי ניגן בתזמורת האנדלבויז וזה המוסיקה שאני אוהבת), ועוד. העיסוק בשורשים ותרבותם שממנה הגיעו אפשרות לחברים מקום של גאווה בעצמם, במשפחה, בתרבותם, בתרבותם, במאכלים המייחדים להם. מתוך כך נמשכה השיחה לזרחי החזקות שלהם והתהומות שבhem היום, מתגאים בעצמם. החברים הציגו תוכנה או יכולת אישית שבה הם מתגאים במיוחד, שהתחברה לדברים המשמעותיים להם.

פגישה חמישית: חשיבות העבודה, פעילות פנאי וחוסר הרצון לפרוש מהעבודה

הפגש החמישי כלל חזרה על מטרות הקבוצה, הצגת הפנאי, הפרישה מהעבודה, מה תרצה בעתיד? וסיכון.

חרזה: גם פגישה זו התחליה בזיכורת של משפט הקבוצתי ובאזור מטרת הקבוצה וכמוון בהציגת המעלים האישיים של החברים (כשתמנונם במרכז וחלק גדול ממנו שהם אמרו במפגשים הקודמים כבר מופיע על המציג).

פנאי: החברים בשתי הקבוצות נהנים משעות פנאי רבות ומגוונות, כמו ריקודים, פלאמנקו, מקהלה, נגינה, התعمالות בחוץ, התعمالות בפניים, אומנות, פאזלים, צילום, קרמיקה, קריית עיתונים וספרים, סיול לפארקים ציבוריים, התعمالות במתקי הפהר, קניות בקניון או בחניות, בתי קפה, תכשיטנות, בישול, אפייה, הכנת חלות, ועוד. ניתן היה לראות כי עסק הפניי מאוד חביכים על כלם. באומדן זהיר נראה, כי כמחצית מהפעיליות הן תחביבו האמייתיים של האדם, ואילו המחזית השנייה מתקיימת חלק מההוויה הקבוצתית וההשתיכות למסגרת. חלקם פיתחו מומחיות בתחום עסק הפניי שהbijע רצון להפסיק אייזו פעילות או להמיר באחרת. חלקם פיתחו מומחיות בתחום עסק הפניי שלהם ועל כך הביעו גאווה עצומה (למשל, קריאה, פאזלים, תכשיטנות, חלות).

פרישה מעובודה: למחרת עסק הפניי העשירים והמהנים, רובם המכريع לא רוצה לפרש מהמעובדה וראה בעובודה הגדולה להיות אישית של אדם פעיל, יוצר, ממשועוט ושיר. חלקם הזכירו את נושא השכר כמשמעותי, אחרים תהו אם יכול לקבל שכר/פנסיה אם יפסיקו לעבוד. חלקם ציינו, שימושיכו לעבוד גם אם יהיו זקנים ממש, וחלקם ביקשו לקבל דגמי עבודה להוסטל אם יפסיקו להגיע למסגרת המע"ש.

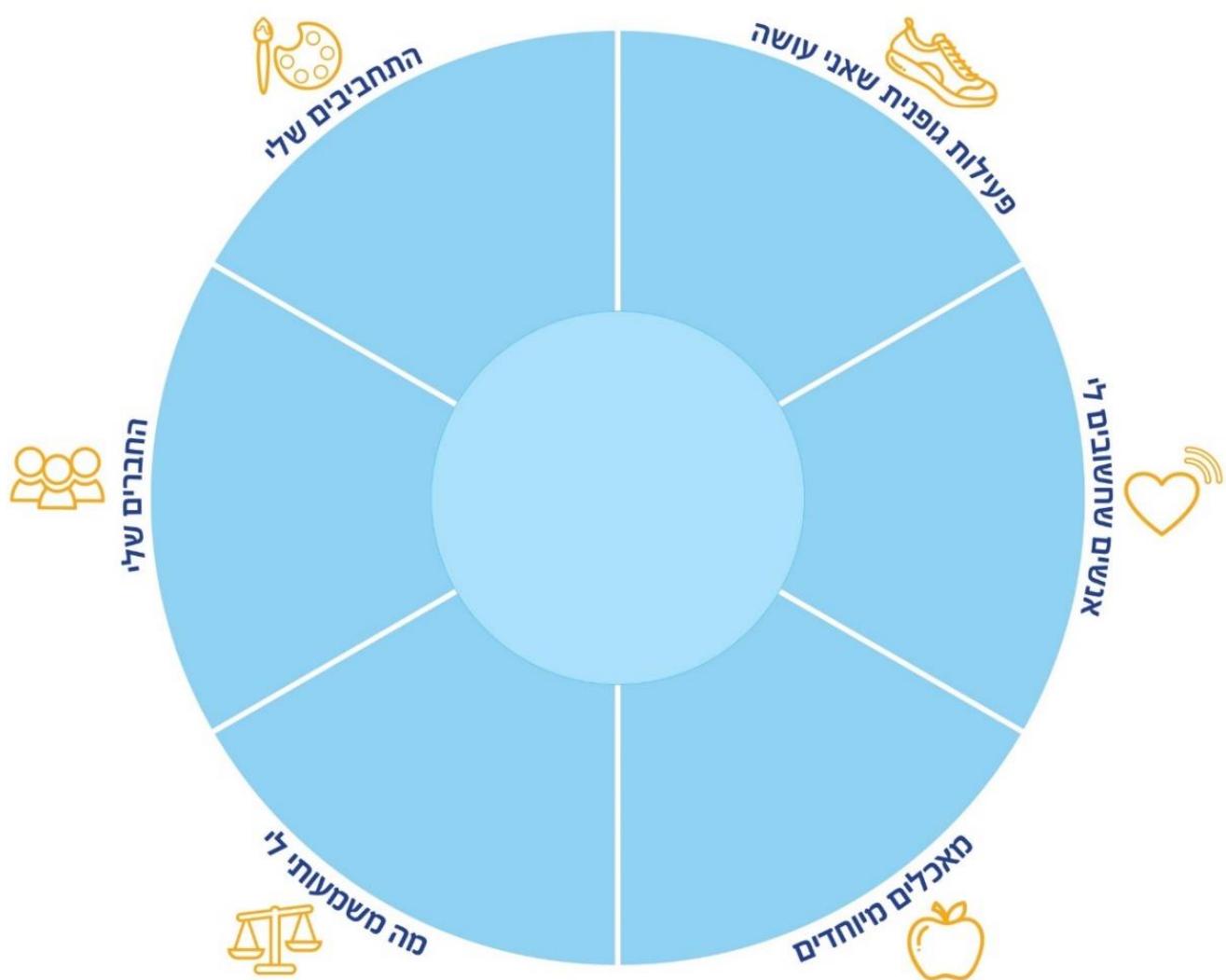
טיור העתיד: כאשר נתבקשו לתאר את חייהם בעתיד (עוד חמיש שנים), רובם התקשו ומרביהם המיר את הבקשה באיחולים ובתקוות לעתיד: "לשנות את המדינה - להיות בה טוב", "להיות בריא ולצלם", "לעשות טרוכה", "להיות פנסיונר יחד עם החברה שלי ולפתח את התחביב שלי צילום", "כשהיה בפנסיה אני אעזר בהוסטל", "להתחנן עם החבר שלי", "להיות בריא ולעמד תמיד על הרגליים", "חס וחילתה להיות בפנסיה, להיות בריאה ועובד", "להזכיר בפגישות האלו ולחכות שהיה עוד בעתיד".

סיכום חמשת המפגשים עם מקבל השירות

בחמשת המפגשים עם שתי הקבוצות (שתי המסגרות), שבן ניסינו להתייחס לכל אחת מהמטרות כפי שהוגדרו בתחילת התוכנית, לא תמיד הצליחנו להיצמד לנושא אחד בפגישה אחת. לרוב, הנושאים גלשו והתרבעבו, אך בסיום המפגשים הם התכוונו לטור מעגל אישי של החלטות ואיכות חיים עבור כל אחד מה משתתפים. כך ניתן היה לייצר את הכל' במתוכנות הסופית (כפי שמופיע בהמשך), ככל עבור מקבל השירות וככל עבור הוצאות והמשפחה. לעיתים נעזרנו בעזרים מוחשיים,

כמו סרט (בעיקר סרטוני קרן שלם, אך גם סרטוני אחרים, כגון סרטוני מצוירים קצרים), לעיתים במשחק תפקידים, בקהל צירום ובתמונה משפחתיות, ולעתים בתרגילים ובהפעולות גופניות או במשחקים ומספרים. כל זאת, כדיחזק את יכולת הריכוז ואת המסר של שימור גוף, נש ומוח.

מעגל החלטות ובחירה האישית

פרק ד': מחקר הערכה מלאה לתוכנית

מטרות ההערכתה

הערכתה זו נבנתה במטרה ללוות ולהעריך תוכנית חדשה, ولكن שימושה בעיקר לצורכי **הערכתה עצבת**, למידה ושיפור התוכנית. חשיבותה של הערכתה ניכרת בבדיקה המפגשים/הסדנאות (באמצעות התבוננות רפלקטיבית של מנהת המפגשים אשר תוארו בפרק הקודם) ובתרומה שלהם לקהלי היעד של התוכנית (כפי שיפורט במקומות אשר יוצגו בהמשך).

תהליך בניית התוכנית הציב מטרות רבות ו שאף להשגת מגוון השפעות על מקבלי השירות, על הוצאות ועל בני המשפחה. כך למשל, ההשפעות הצפויות שהוגדרו עבור **מקבל השירות**, הן:

- הרחבת הקשרים החברתיים במסגרת.
- העמקת הקשר עם בני המשפחה ואיתור קשרים חדשים.
- הגברת המודעות לצורך בהשקעה בקשרים אלו.
- העלאת הידע על אוזות תהליכי גופניים, נפשיים ואחרים הקשורים לעלייה בגיל.
- שיפור בתפיסה העצמית: יכולת לזהות הצלחות, תכוונות, ופעולות חיוביות.
- האגדלת יכולת לבחירה ולקבלת החלטה עצמית.

השפעות הצפויות שהוגדרו עבור **הוצאות ובני המשפחה**, הן:

- עלייה במידעות ובהבנת המרכיבים החברתיים והרגשיים של מקבל השירות המזדקן.
- פיתוח יכולת התבוננות מוקדת ומתאמת לצרכיו ורצונו של האדם המזדקן.

על אף המטרות ומדד ההצלחה הרבים שפורטו כת, להערכת הפיטול נבחרו מטרות אחדות בלבד, שהן:

- לבחון את הידע שרכשו מקבלי השירות בנושאים זיקנה והזדקנות בעקבות השתתפות בסדנאות.
- לבחון את נקודת המבט הסובייקטיבית (תחושים, עמדות, תפיסות) של המשתתפים ביחס לזיקנה והזדקנות בקרב אנשים עם מש"ה.
- לבחון את שביעות הרצון של משתתפי התוכנית מהמפגשים ואת הרכבתם ביחס לתרומתה של התוכנית עבורם.

מתודולוגיה

א. אוכלוסייה ומדגם

בהערכה זו נלקחו חלק כל משתתפי התוכנית בשתי המסגרות שנבחרו לביצוע הפיזיוט (ראו לוח 1):

- מע"ש חולון, בהפעלת אלוין.

- מע"ש רחובות, בהפעלת מעונות גל.

שתי המסגרות נבחרו בהתאם לשיקולים שונים הנוגעים למאפייניהן וכן מתוך הרצון לבחור מסגרות קואופרטיביות, שצפוי כי ישתפו פעולה עם התוכנית ועם תהליכי הערכתה. בחירת מקבלי השירות שהשתתתפו בתוכנית נעשתה על ידי מנהלי המסגרת, בהתאם ל"מסמר קרייטריונים להשתתפות בתוכנית" (ראו נספח 4) שנבנה על ידי מכון טראםפ.

לא הتبיעה דגימה של המשתתפים מתוך אלה שנבחרו להשתתף בתוכנית, זאת תוך ניסיון לכלול בהערכה את כל מי שהשתתף (אנשי הצוות, מקבלי השירות ומשפחותיהם), במטרה להגיע לאחוזי השבה גבוהים ככל הניתן (בעיקר בשל כמות המשתתפים הנמוכה יחסית, המאפיינת תוכניות מעין אלה).

مدגם המשתתפים כלל בנוסף לדבר את כל האנשים שהסבירו את השאלונים.

לוח 1: מדגם המש��בים על שאלוני המשתתפים - לפי חלוקה למסגרות

שם המסגרת	מספר המשﬁבים בקרבת אנשי הצוות	מספר המשﬁבים בקרבת בני המשפחה	מספר המשﬁבים בקרבת מקבלי השירות	לפני התוכנית		התוכנית	בסיום
				משתתפים	משתתפים		
מע"ש חולון – algoen	13 מתוך 20 משתתפים	9 מתוך 20 משתתפים	7 משתתפים	9 מתוך 11 משתתפים	- לא מולאו שאלונים בשל אי-קיום המפגש الآخرון)	13 מתוך 10 משתתפים	6 מתוך 10 משתתפים
מע"ש רחובות – מעונות גל	19	22	7	18	9 מתוך 11 משתתפים	19	8

⁹ שניים מהמשﬁבים בקרבת אנשי הצוות בחוון מילאו שאלונים לפני תחילת התוכנית בלבד ולא לאחריה. כמו כן, משיב אחד לא מילא שאלון לפני תחילת התוכנית, אלא עם סיוםה בלבד.

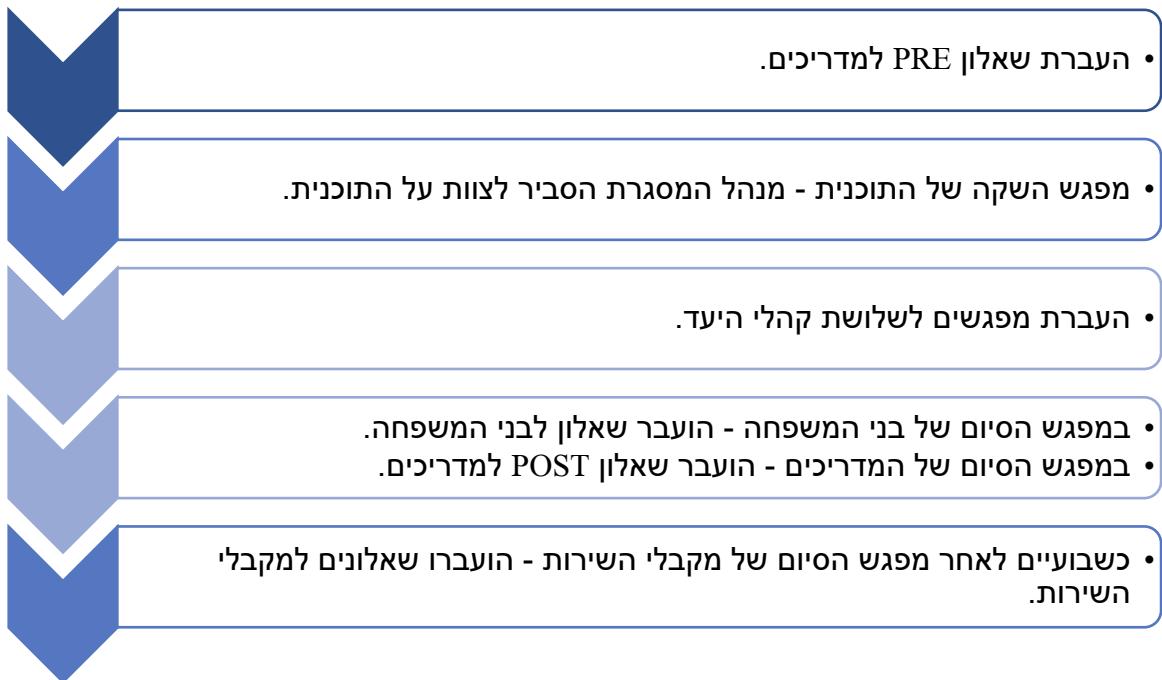
¹⁰ שניים מהמשﬁבים בקרבת אנשי הצוות ברחובות אשר מילאו שאלונים לפני תחילת התוכנית, לא מילאו את שאלוני סיום התוכנית.

מחקר ההערכתה שילב בין גישות כמותיות לגישות איקוניות, באמצעות שאלונים שהועברו למשתתפים וכללו פרטיים סגורים וכן שאלות פתוחות. ההערכתה כללה איסוף נתונים באמצעות שאלונים לשולשת קהלי היעד של התוכנית, בהתאם לטבלה הבאה ולתרשימים שלאחריה.

סיכום מערך ופערות ההערכתה שבוצעו

סוג השאלון	אוכלוסייה	מתי הועבר?	מי העביר?
שאלון להערכת תרומת התוכנית בעייני מקבל השירות	מקבלי השירות	שבוע שבו הסתיימו המפגשים למקבלי השירות	ארגוני הכווית סיעו למקבלי השירות למלא את השאלונים.
שאלון להערכת תרומת התוכנית בעייני משפחות מקבל השירות	בני המשפחה (שהשתתפו בתוכנית)	במפגש האחרון של המשפחות	מנחת התוכנית
שאלון ביחס לנושא PRE הזקינה	מדריכים	לפני התוכנית (לפניהם ניהול המסדרת הציג את התוכנית בפני הוצאות)	מנהל/ת המסדרת
שאלון ביחס לנושא POST הזקינה + שאלות להערכת תרומת התוכנית	מדריכים	במפגש האחרון של התוכנית	מנחת התוכנית

סדר פעולות ההערכה:

בנוסף לאיסוף מידע באמצעות שאלונים מובנים, **תועדו** בכתב המפגשים על ידי נציג מצוות המסגרת (רישום אירועיםמשמעותיים, אימרות של המשתתפים, ועוד). בנוסף לכך, מוחת המפגשים מלאה רפלקציה בתום כל מפגש, במטרה ללמידה מכך על הנעשה במפגשים, על היבטים שיש לשמר וכן על אלה הדורשים חשיבה מחודשת ושיפור. נקודות משמעותיות מתוך התיעוד והרפלקציה מוצגות בדוח זה בפרק ג', שבו הוצגה התוכנית עצמה – מהלכה למעשה.

ב. הסכמה להשתתף במחקר ושמירה על חיסיון המשתתפים

لمשתתפים בתוכנית הוסבירה מטרת ההערכה והובהר להם, כי הם אינם מחוייבים להשתתף בהתאם להערכתה וכי אי-השתתפות בהערכתה לא תפגום בעסקתם או בטיפול הניתן להם (בהתאם לאוכלוסייה).

כמו כן, הובהר למשתתפים, כי כל המידע שייאסף במהלך ההערכה הוא אNONYMI^{TY} וישמש למטרות ההערכתה בלבד. כלומר, המידע ישמש אך ורק את המעריצים לצורכי הערכת התוכנית וכי שמותיהם של המשיבים לא ייחשפו ולא יועברו לאף גורם נוסף. כל המשתתפים והאפקטורופוסים התבקו לחותם על טופס הסכמה מדעת להשתתפות בתהליך ההערכה (ראו נספח 2). כמו כן, נדרשה הסכמה מדעת גם של המשפחות/אפקטורופוסים של מקבלי השירות עברו בהם/בתם וכן עברו עצמן כדי שיתתפו בהערכתה, וכן מטרות התוכנית וחשיבותה הושברו גם להם.

מנהל המargin קיים מפגש השקיה של התוכנית עבור המדריכים במסגרת. זאת, במטרה לתרום אותם להשתתפות במפגשים. כמו כן, ניתן הסבר על תהליך הערכה. במסגרת המפגש התביקשו המדריכים מלא טופס הסכמה.

ג. גיוס השותפים לטובת הערכה

ראשית, בחירת המARGIN ששיתתו בפיילוט (אשר נעשתה על ידי הארגונים המפעילים) נקבעה בהתאם לשיקולי קואופרטיביות ושיתופי פעולה צפויים עם המARGIN.

שנייה, התקיימה ועדת היגיון בית איזי שפירא, שאליה הזמננו מנהלי התוכנית ומפתחיה, נציגי קרן שלם, נציגי הרווחה ברשות שבחרו ומנהלי המARGIN שבחן התוכנית תבצע. בפגישה זו הוצגה התוכנית, הדרישות, המטרות ונערכו שינויים בהתאם להצעות שהנציגים העלו.

שלישית, לאחר ועדת היגיון, כל מנהלת מARGIN קיבלה ערכת טפסים, מידע והסבירים שהוכנו על ידי רכחת תוכנית ההכשרה, אשר סייעה לה לפעול באופן בהיר ועל פי שלבים מוגדרים (העברת שאלוני צוות טרומ, קיום מפגש התנעה, גיוס משתתפים, גיוס אופטוריופטים, העברת טפסים והחתמה). כל השלבים בוצעו בהצלחה וכמתוכנן.

ד. כלי הערכה

להלן הכללים שפותחו להערכת הנוכחות על ידי צוות 'מכלול' ושותפי הערכה:

- **שאלון להערכת "תרומת התוכנית (הנגשת הדזקינה) בעיני מקבל השירות"** (ראו נספח 7):
- השאלון הועבר לאנשים עם מש"ה ומולא בסיווע אישי של המדריכים בתום התוכנית (במטרה להנגיש להם את השאלות, להסביר אם יהיו שאלות לא ברורות ולכתוב את תשובה שלהם). מטרת השאלון הייתה ללמידה על תרומת הסדנאות בעיני מקבל השירות. השאלון כלל מספר שאלות וקע, שלוש שאלות סגורות לדירוג (על סולם בן שלוש רמות) ושמונה שאלות פתוחות בנוגע לתרומת הסדנאות עבורם (למשל "האם למדת דברים חדשים, בזמן המפגשים?", "איזה דברים חדשים למדת?"), שבעות הרצון מהמפגשים ("האם נהנית במפגשים עם דליה?; ממה הכי נהנית?") וכן את תפיסותיהם כלפי נושא הדזקינה ("לפני המפגשים עם דליה - מה חשבת על אנשים זקנים?; מה אתה חושב היום על אנשים זקנים?").
- **שאלון להערכת "תרומת התוכנית (הנגשת הדזקינה) בעיני המשפחה"** (ראו נספח 8):
- השאלון לבני המשפחה של אנשים עם מש"ה אשר השתתפו בתוכנית. מטרת השאלון הייתה ללמידה על תרומת המפגשים ועל שבעות רצון המשפחה שהשתתפו. השאלון כלל שלוש שאלות סגורות לדירוג על סולם בין שלוש או ארבע דרגות (למשל "באיזו מידת המפגשים היו מוצלחים בעיניך?" מ-"לא היו מוצלחים" ועד "במידה רבה") ושלוש שאלות פתוחות בנוגע לשבעות הרצון מהתוכנית, תרומת התוכנית עבורם וכן תחושת רכישת ידע חדש במפגשים ("אילו דברים חדשים למדת בנושא הדזקינה?").

- **"שאלון ביחס לנושא הזיקנה PRE בעיני המדריכים"** (ראו נספח 9): השאלון הועבר לאנשי הצוות אשר היו עתידיים להשתתף בסדנאות להנגשת הזיקנה. מטרת השאלון הייתה לבחון את תחושים הייעוד שברשותם לפניה תחילת הסדנאות וכן את תפיסותיהם של אנשי הצוות את תחושים מקבלי השירות בנושא הדיקינה. השאלון כלל פרטי רקע, שאלות סגורה אחת בסולם של ארבע רמות ("באיזו מידת יש לך כלים וידע לעסוק בנושא של הזרקנות בקרב אנשים עם מגבלות שכלית? מ-'אין לי' בכלל ידע בנושא' ועד ל-'במידה רבה') ושלוש שאלות פתוחות, ביניהן אחת בנוגע לתחושים אדם עם מש"ה ביחס לזיקנה, וכן שאלות לגבי ציפיותיהם מהתוכנית.
- **"שאלון ביחס לנושא הזיקנה POST ושאלות להערכת תרומת התוכנית (הנגשת הדיקינה) בעיני המדריכים"** (ראו נספח 10): השאלון הועבר בתום התוכנית לאנשי הצוות אשר לקחו חלק בסדנאות להנגשת הזיקנה. מטרת השאלון הייתה להעיר את תרומת התוכנית בעיני הצוות, השינוי שחל/לא חל בעמדותיהם לגבי נושא הדיקינה ושביעות רצונם מהפגשים. השאלון כלל שלוש שאלות לדירוג בעלות שלוש או ארבע רמות (למשל "באיזה מידת תרמו לך המפגשים בנושא הדיקינה" מ-'לא תרמו' ועד "תרמו במידה רבה"), ושש שאלות פתוחות בנוגע לתרומת המפגשים עבורה, השינוי בעמדותיהם בנוגע לנושא הדיקינה (למשל, "האם חל שינוי בעמדותיך כלפי אנשים מזקנים בעקבות השתתפותך במפגשים? أنا הסבר ותן דוגמה לשינוי שחל בעמדותיך"). בנוסף, השאלון כלל שאלות לגבי שביעות הרצון מהפגשים, קשיים שעלו במהלך המפגשים והמלצות להמשך.

ממצאי הערכתה

חלק א': הערכת תוכנית הפילוט בעניין מקבלי השירות

כדי להעיר את תרומת התוכנית בעניין מקבלי השירות, התבקשו מקבלי השירות להסביר על השאלונים שבוחנים לאחר סיום התוכנית (בסיוע אנשי הצוות). להלן ממצאי השאלונים.

1. מאפייני הרקע של מקבלי השירות

בלוח 2 מובאים נתונים נטוני הרקע של 18 מקבלי השירות משתי מסגרות הפילוט, אשר השיבו על השאלונים

לוח 2: נתונים נטוני הרקע של מקבלי השירות

שכיחיות	ערכים	משתנים
10	אישה	מגדר (n=16, 2 לא השיבו)
6	גבר	
14	יהודית	משתיר לחברה ה: (n=16, 2 לא השיבו)
2	אחר	

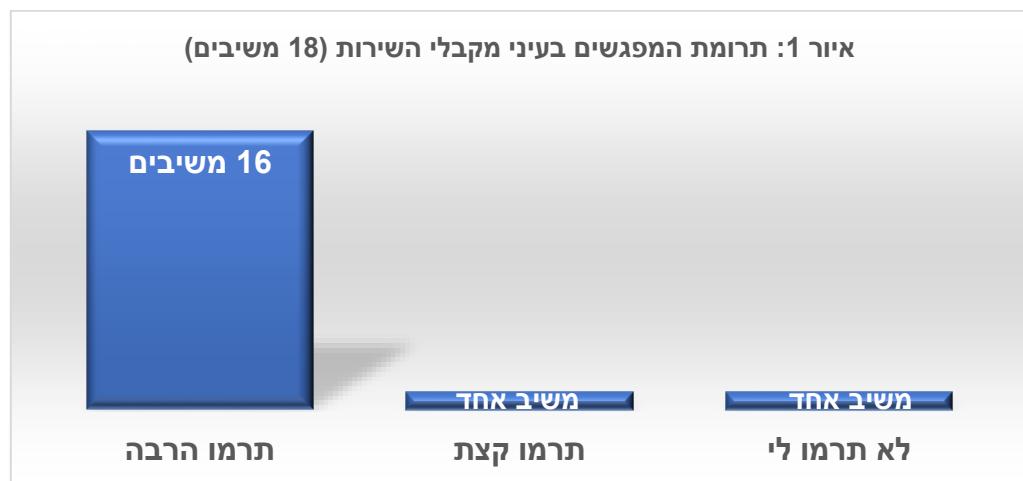
ממוצע (ו"ט) גילאי המשתתפים עם מוגבלות (n=14): 58 (7.6). טווח הגילאים נע בין 48 ל-71.

17 מהמשיבים ענו כי השתתפו בשלושה או ארבעה מפגשים (משיב/ה אחד לא ענה).

2. מידת ההצלחה והתרומה של המפגשים

ראשית, המשתתפים נשאלו: "האם המפגשים עם דליה (בנושא הדיקנה) תרמו לך?" באIOR 1 ניתן לראות את התפלגות המענה בקרוב 18 המשיבים על שאלת זאת.

αιור 1: תרומת המפגשים בעניין מקבלי השירות (18 משיבים)

במה שאל, מקבלי השירות נשאלו: "יכיז (או במה) המפגשים **תרמו?**" 16 מקבלי שירות השירות

על שאלה זו ואת פירוט תשובותיהם בחלוקת לקטגוריות ניתן לראות בלוח 3.

לוח 3: התיחסויות מקבלי השירות לתרומות המפגשים עבורים - בחלוקת לקטגוריות

להלן מהתיחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

קטgorיה	דוגמאות להתייחסות המשיבים	שכיחות
مكان לשיח וلتקשורת עם מקבלי השירות האחרים	"ברכו, חברים, בלבד"; "אהבתי לשבת בישיבה ולדבר עם החברים"; "אני מבוטט מהפגשים, זה נתן לי לספר על עצמי הרבה מידע"; "השיחות על החיים ועל עצמן. עזרה לחברים זה מאד חשוב".	6
ענין והנהה מהפגשים	"עזרה לי לחץ יותר, נהנית יותר מהחיכים, ראיתי דברים במצב כמו תמונה"; "זה טרם הרבה לשמחה שלו. אהבתו להיות חלק מהקבוצה"; "הדברים שאמרה היו מעניינים. נהנית מכל רגע והיתה לי חוויה"; "הדברים בקבוצה היו מעניינים. הרגשתי שהכרתינו יותר את החברים לעובדה".	4
העלאת המודעות בנושא הזיקנה	"הבנתי שזה דבר טבעי להזדקן ושלא צריך לפחד"; "ללמוד יותר מה שידעתי עד עכשיו על זיקנה"; "העלנו לי את המודעות לאנשים מבוגרים והטיילם בהם".	3
העלאת המודעות לשימירה על הבריאות	"טרם לי לחשב שצורך לשמור יותר על הבריאות"; "העלת את המודעות לבリアות".	2
התיחסויות נוספות	"להזכיר איך כשהייתי קטנה".	1
תשובה המשיב שחש, כי המפגשים לא תרמו לו	"Marginally I knew about the things before".	1

שנית, מקבלי השירות נשאלו: "האם **למדת דברים חדשים**, בזמן המפגשים האלה?" 15 מתוך 18 מקבלי שירות השיבו, כי הם למדו הרבה דברים חדשים ואילו השאר השיבו ש"לא". בהמשך לכך, מקבלי השירות נשאלו: "איזה דברים **למדת?**" את התיחסות 15 מקבלי השירות שהשיבו לשאלת זו בחלוקת לקטגוריות ניתן לראות בלוח 4.

לוח 4: התיחסות מקבלי השירות לרכישת הידע במהלך המפגשים - בחלוקת לקטגוריות

חלק מהתייחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

קטגוריות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	שכיחות
רכישת ידע בנושא בריאות ותזונה	"למדתי על הבריאות והגוף צריך לשמר לעליו"; "צעריך לאכול בריא ולאמן את המוח"; "למדתי לשמר על הגוף שלי וראש שלי. למדתי על המוח. לא אוכלים סוכר ולא שותים שתייה מותוקה".	4
העלאת המודעות לכך שאנשים מוגרים צריכים עזרה כמו ההורים שלי, אך בעטיד גם אני אצטרך עזרה כשהאהיה יותר מבוגר"; "איך להסתדר מבחינת בריאות, עזרה בטיפול באנשים זקנים"; "איך להתנהג ואיך לעזור לאחרים".	3	
רכישת ידע על עצמו	"איך לחשב בראש על הרגשות שלי, דברים שגורמים לי הנאה והתרגשות"; "דברים על עצמי"; "אני לא רוצה לצאת לפנסיה ולא רוצה לגור בבית אבות".	3
קבלת עצמיה	"לאחוב את עצמו ואחרים בכל הגילאים"; "למדתי שצעריך לקבל את הזיקנה באהבה וליהנות מכל מה אפשר".	2
רכישת ידע על התפתחות האדם	"למדתי על איך מתחילה הזיקנה. למשל, הראו לנו תינוק ואין הוא גדול לэт לאט. בסופו של דבר כולם מזקנים".	1
מוסרגלות בזיקנה	"שאנים זקנים יכולים גם להיות עצמאיים".	1
התיחסויות המשיבים שדיוחו, כי לא למדנו דברים חדשים	"מורשת של אבא. מה לעשות בפנסיה"; "אני מרגיש שהכל אותו דבר".	2

שלישית, מקבל השירות נשאלו: "אם נהנית בפגשים עם דליה? כל 18 מקבל השירות דיווחו כי נהנו מאוד מהפגשים.

במהרש לכר, מקבל השירות נשאלו: "ממה הכי נהנית?" את התיחסויותיהם של המשיבים לשאלת זו בחלוקת לקטגוריות ניתן לראות בלוח 5.

לוח 5: התיחסויות מקבל השירות להנאותם המפגשים - בחלוקת לקטגוריות

חלק מהתייחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטgorיה
10	"מדליה עצמה. הנהתי מלדבר איתה ולשתף אותה בדברים אישיים שלי, כמו תמונות שלי ושל המשפחה"; "שעניתי לשאלות של דליה והוא אמרה שאני 'ברמה של אוניברסיטה'; היא אוהבת את התשובות שלי וזה מחייב לי"; "לשמעו אותה מדברת ועשה شيئا שיחות עם הקבוצה. אוהבת לדבר עם החברים למחילה"; "בטח למה לא. אני מאוד מבוסט. דליה מאוד נחמדת ואין כמוה. היתי רוצה שהיא תמשיך לבוא כל השנה".	הנהה מההיכרות עם מוחת הסדנאות ושיתופה
6	"מדליה, מפגש מרגש עם כולם"; "השיחות עם החברים. לשמעו אותם ולספר להם על עצמי"; "לדבר על המשפחה שלי"; "לספר לקבוצה על החיים שלי"; "היה כיף לדבר, לשמעו, שתת מכירה אותנו".	הנהה מהפגש ושיתוף עם الآخر
4	"נהניתי מהכל, דבריהם ורטים"; "נהניתי מכל המפגשים"; "לשמע על העזרה שנוננים למבוגרים. אהבתי שדליה היא זאת שמעבירה את המפגשים. קיבלתי סיפוק מהשתתפותי".	הנהה כללית מהפגשים
2	"נהניתי ולמדתי בהקשר לזכינה"; "לפגוש את דליה ולשמעו ממנה דברים חדשים. ללמידה, יש לה הרבה ידע".	הנהה מרכישת ידע על זיכינה
2	"לראות את התמונות שהיא הכינה"; "נהניתי הכי מהתמונות של בית איזי שפירא. פעם גרטני ליד. גם מדליה נהניתי".	הנהה מהתמונות

3. שינוי עמדות בזוגע להזדקנות

מקובל השירות נשאלו לגבי תפיסתם המוקדמת את נושא הזקנה, באמצעות השאלה: **"לפני המפגשים עם דליה - מה חשבת על אנשים זקנים?"** את התיחסויותיהם של כל המשיבים ($N=18$) לשאלת זו בחלוקת לקטגוריות ניתן לראות בלוח 6.

**לוח 6: התיחסויות מקבלי השירות לעמדתכם כלפי מזדקנים לפני תחילת התוכנית - בחלוקת
לקטגוריות**

שכיחות	דוגמאות לתיחסויות המשיבים	קטgorיה
6	"חשבתי שמאוד קשה להיות זקן וחשוב שלא יהו לבד"; "שהם בודדים ואין להם עזרה, הם מסכנים"; "זהה בטח מאוד קשה להיות זקן. במיוחד על כסא גלגלים"; "יש להם בעיה"; "אני לא זקנה, אבל חשבתי שהם מסכנים, שמסוכן שהם נסועים באוטובוס. אנחנו מדברים אליהם יפה ואנחנו מhabבים אותם"; "הם לא יודעים לעבוד ולבשל. קשה להם להתקלח לבד".	התיחסויות הנוגעות לקשיים של אנשים מזדקנים
6	"חשבתי דברים חיוביים על אנשים זקנים - אם עולה אדם זקן לאוטובוס, אני מפנה מקום, הם זקנים לעזרה יותר מאשר צעריך"; "צורך לעזור להם, למשל לлечת. אני לא מרגיש זקן, יש לי זמן עד אז"; "הם צריכים הרבה עזרה"; "שהזקנים צריכים כל הזמן טיפול וצריך לדאוג להם"; "שהם גרים בבית אבות וצורך לעזור להם".	התיחסויות הנוגעות לכך שיש לשיע לאנשים מזדקנים
2	"שהם לא עובדים ומשתעמים"; "שהם מתים מהר וכואב לי עליהם. אנשים זקנים הם פנסיונרים שנשארים בבית. לא זקנים אין תעסוקה".	התיחסויות הנוגעות לחוסר התעסוקה של אנשים מזדקנים
1	"שהם בטח כל הזמן חשובים על המשך החיים ומה יהיה להלאה".	התיחסויות הנוגעות לדפוס המחשבה של אנשים מזדקנים
1	"שהם מסתדרים בלבד".	התיחסויות הנוגעות לכך שאנשים מזדקנים מסתדרים בלבד
2	"לא חשבתי על זה"; "חלום שלי לחבק אותם".	התיחסויות נוספת ונספות

כמו כן, מקבלי השירות נשאלו: "מה את/ה חושבת/ת היום על אנשים זקנים?" את התיחסויותיהם של כלל המשיבים ($N=18$) לשאלת זו בחלוקת לקטגוריות ניתן לראות בלוח 7.

לוח 7: התיחסויות מתקבלי השירות לעמדתם כלפי מזדקנים בסוף התוכנית - בחלוקת לקטגוריות

חלק מההתיחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

קטgorיה	דוגמאות לתיחסויות המשיבים	שכיחות
התיחסויות הנוגעות לכך שיש לסייע לאנשים מזדקנים	"צריך לעזור להם. יוצאים לגמלאות"; "אני חושבת שצורך לבקר אותם ולסייע להם"; "צורך להמשיך ולטפל באנשים זקנים".	5
משיבים שלא היה שיוני בעמדתם לאחר התוכנית	"אותו דבר כמו שחשבתי בעבר"; "דעת לא השתנתה אחרי המפגשים".	5
התיחסויות הנוגעות בקשישים של אנשים מזדקנים	"כאוב לי מאוד שקשה להם וצריך לעזור להם"; "שהם מסכנים ולא יכולים לעבוד"; "שאין להם הורים זהה קשה מאוד. כשתבגרים וההורם מתים צריך לגור בהוסטל".	3
התיחסויות לחיבה וכבוד כלפי המזדקנים	"אין כמותם. גם אנחנו נהיה מבוגרים"; "אני מحبבת אותם, מכבדת אותם יותר, הם בני אדם כמונו, הם אוהבים אותי ואני אותם, שמה לב יותר לזרים ברחוב, אם הם פונים אליו ברחוב, אני עונה להם וזה גורם לי הנאה"; "הם טובים וגבורים".	3
רמת שונות של תמייה שמזדקנים זקוקים להם	"יש סוגים שונים של זקנים, לא כולן על כסא גלגלים וצריכים עזרה"; "יש זקנים שכן יודעים לעשות דברים בלבד. יש כאלה שעצמאיים".	3
התיחסויות הנוגעות לכך שהורייהם הם מזדקנים	"צריך לעזור להם ובפנсиיה עושים הרבה דברים, מעצבן אותו שאבא נהיה חלק ולא יכול לבד".	1
התיחסויות הנוגעות להשלכות הזיקנה על המשיבים	"שאין להם הורים זהה קשה מאוד. כשתבגרים וההורם מתים צריך לגור בהוסטל".	1

במקביל, מקבל השירות נשאלו: "מה את/ה מתכוון/ת לעשות כשתהיה/ה זקן/ה?" את התיחסותיהם של כלל המשיבים (N=18) לשאלת זו בחלוקת לקטגוריות ניתן לראות בלוח 8.

לוח 8: הת?יחסו?ות מ?ק?ב?י הש?ירות לש?אל?ה ב?נ?וג?ע ל?ת?יד?ם ל?ק?ר?את ?יק?נ?ה - ב?חל?וק?ה ל?ק?ט?גו?רי?ות

חלק מהת?יחסו?ות המש?יבים נספרו במס' קטגוריות

קטgorיה	דוגמאות להתייחסו?ות המש?יבים	ש?כ?יח?ות
הת?יחסו?ות הנוגעות לפנ?י ובי?ו?ים	"לב?לו?ת, ב?פ?נ?ס?ה עם הח?ב?ר?ה"; "אני אש?ר בה?ו?ס?ט ב?פ?נ?ס?ה, א?ק?ר?א ע?י?תו? וא?ש?ח?ק?"; "נ?ע?ש?ה ח?ג?י?ם"; "אני מ?ת?כ?נ?נ?ת ל?ט?י?ל י?ו?ת?, ל?נו?ח? ו?ل?ר?או?ת? ט?לו?ז?י?ה, ל?ק?נ?ו?ת? ל?י? ד?ב?ר?י?ם ?ש?א?נ?י? א?ו?ה?ב?ת? כ?מו? ב?ג?ד?י?ם ו?ק?ו?ס?מ?ט?י?ק?ה?".	8
הת?יחסו?ות הנוגעות לה?מ?ש?ר? ת?ע?ס?וק?ה	"ל?ה?מ?ש?ר? ל?ע?ב?וד? ג?מ? ל?ט?י?ל, ל?ל?כ?ת? ל?מו?ע?דו?"; "ל?ה?מ?ש?ר? ל?ה?ג?י?ע? ל?ע?ב?וד? ו?ל?ע?ש?ו?ת? ع?ב?וד?ו?ת? ג?דו?לו?ת?"; "אני ר?צ?ה? ל?ה?מ?ש?ר? ל?ב?וא? ל?מ?ע??" ש? א?ב?ל? א?נ?י? ל?א? י?ו?ד?ע?ת? א?יר? א?ר?ג?י?ש?"; "אני א?מ?ש?ר? ל?ע?ב?וד? ו?א?ה?ה? ע?צ?מ?א?"; "אני מ?קו?ו?ה? ל?ה?מ?ש?ר? ל?ע?ב?וד? כ?ל? ו?ע?ד? א?ו?כ?ל?"; "ל?ה?מ?ש?ר? ل?ב?וא? ל?מ?ע??" ש? א?נ?י? מ?קו?ו?ה? ?ש?י?ה? ל?י? כ?וח?".	8
הת?יחסו?ות הנוגעות לב?ב?יל?י? ו?ל?ס?יו?ع? ל?מ?ש?פ?ח?ה	"אני ר?צ?ה? ל?נו?ח? ו?ל?ט?י?ל, ו?ה?י?ו?ת? י?ו?ת? ?ע?מ? ?מ?ש?פ?ח?ה? ?ש?ל?י?".	2
הת?יחסו?ות הנוגעות לה?ג?аш?מ?ה? ע?צ?מ?י?ת	"אני א?ע?ז?ור? ל?א?ב?א? ו?ל?א?י?מ?א? ו?ע?ש?ה? ?ת?ע?ר?ו?ת? ?צ?ו?ר?י?ם?"; "יש? ל?י? ?ת?ח?ב?יב? ?ש?ל? ?צ?יל?ו?מ? ?ה?ס?ר?ט?ה? ?ש?ל? ?ס?ר?ט?ו?נ?י?ם? ?ק?צ?ר?י?ם?". ?יכ?ל? ?ה?י?ו?ת? ?ש?א?צ?ל?י?ח? ?ה?ג?ש?י?מ? ?א?ת? ?ז?ה?". ?א?ו?ל? ?א?ת?ח?ת? ?ע?מ? ?ז?ינ?ג?ר?". ?א?נ?י? ?ר?צ?ה? ?ל?ר?ק?ו?ד?, ?ל?ע?ש?ו?ת? ?כ?יפ?".	2
הת?יחסו?ות הנוגעות לה?ק?מ?ת? ?m?ש?פ?ח?ה	"אני ?ר?צ?ה? ?ל?ה?ת?ח?ת? ?ע?מ? ?ז?ינ?ג?ר?". ?א?נ?י? ?r?צ?h? ?l?r?k?o?d?, ?l?u?sh?o?t? ?c?if?".	2
הת?יחסו?ות המש?ק?פ?ו?ת ?ח?օ?ר? ?י?ד?י?ה? ?ב?נ?וג?ע? ל?ע?ת?י?ד?	"ע?ד? ?ל?א? ?ח?ל?ט?ת? ?מ?ה? ?ל?ע?ש?ו?ת?". ?י?ש? ?ל?י? ?ז?מ? ?ע?ד? ?א?ז?". ?א?ו?ל? ?נ?צ?א? ?ל?פ?נ?ס?ה?".	1

4. ק?ש?י?ם ?ו?ה?ע?ר?ת?/ה?מ?ל?צ?ו?ת?/ר?ע?י?ו?נ?ו?ת? ?ל?ש?י?פ?ו?ر?

ב?ש?אל?ו?ת? ?ש?ה?ופ?נ?ו? ?ל?מ?ק?ב?י? ?ש?י?ר?ו?ת? ?נ?ת?נ?ה? ?ה?ת?י?ח?ס?ו?ת? ?ג?ם? ?ל?ק?ש?י?ם? ?ב?א?מ?צ?ע?ו?ת? ?ш?א?ל?ה? ?ב?ב?א?ה?": "ה?א?מ? ?ה?ר?ג?ש?ת? ?ל?פ?ע?מ? ?ש?ק?ש?ה? ?ל?ך? ?ב?מ?פ?ג?ש?י?מ? ?ע?מ? ?ד?ל?י?ה? ?מ?ה? ?ה?י?ה? ?ל?ך? ?ש?ק?ש?ה??" 17 ?מ?טו?ר? 18 ?מ?ש?י?ב?ו? ?כ?י?

לא מצאו קשיים במפגשים וחלקם אף הביעו את הנאות מהתוכנית ("אני נהניתי מאוד לדבר ולשמעו", "לא הרגשתי שהיא לי קשה. אני מحبבת אותה ואהבת אותה והיה לי einfach להקשיב לה"). עם זאת, משיב אחד ציין, כי אכן נתקל בקשימים וכי "לפעמים היו שאלות קשות".

בנוסף לכך, המשיבים נשאלו: "האם ציריך לשנות משהו במפגשים האלה? אם כן - מה צריך לשנות?". 17 מתוך 18 מהמשיבים ציינו, כי בעיניהם לא צריך לשנות דבר ("הכל היה ברור ונחרט"; "נהניתי מכל מפגש"; "היהתי משאיר כמו זהה") ואילו משיב אחד ציין, כי "אם יעשו עוד מחקרים בעתיד על אנשים זקנים אז תוכל לקבל יותר מידע במפגשים נוספים ככלות".

לבסוף, המשיבים נשאלו: "האם תרצה לומר还有什么 more לגבי המפגשים עם דליה?" את התיחסויותיהם של כלל המשיבים (18=N) לשאלת זו בחלוקת לקטגוריות ניתן לראות בלוח 9.

לוח 9: התיחסויות מקבלי השירות לשאלת זו - בחלוקת לקטגוריות

חלק מהתחסויות המשיבים נוספים במספר קטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתחסויות המשיבים	קטgorיה
8	"היה נחמד וכי. היה ממש טוב"; "נהניתי עם דליה ואהבתה להיות חלק מהמפגשים"; "אהבתה מאוד שדליה עשתה לכל חבר כמו תעודת זחות עם תמונה ושם כתובים הרבה דברים חשובים שאפשר ללמוד עליו"; "המפגשים עם דליה היו מעניינים והיהți רוצה להמשיך".	התיחסויות המביאות להנאה ומציאת עניין בmpegשים
8	"אני אהבת אותה, כיבדתי אותה"; "דליה אישת מדהימה ושכדי להסתמך על המחקרים שלה. אני אשמה אם היא תחזיר ותמשיך איתנו את המפגשים בשנה הבאה"; "זה עצוב שנגמר. נתגעגע אליה"; "היהתי מאוד רוצה להמשיך את המפגשים לפעם נוספת. מכך מה שדליה עשתה ושתבוא שוב"; "דליה חמודה ונפלאה. עשתה לנו einfach חבל על הזמן והיה לי einfach להיות איתה"; "אני אוהבת להיות עם דליה ולשמעו מה שהיא מספרת. היא מאוד נחמדה ועשתה לנו תמונות עם דברים שטיפרנו לה".	התיחסויות הנוגעות למנחת המפגשים
7	"חבל שאין יותר מפגשים, מחר אני אדבר עם יערה"; "אני למדתי המון בהקשר לזמן ונהניתי מדליה והיהתי רוצה להמשיך ולשמעו"; "חבל שלא אחרון"; "היהתי רוצה להמשיך את המפגשים עם דליה".	התיחסויות המביאות רצון להמשיך עם המפגשים
2	"אני למדתי המון בהקשר לדיקנה ונהניתי מדליה והיהTI רוצה להמשיך ולשמעו"; "אני מרגישה שזה עוזר לי בדברים כמו איך לטפל בזכנים ולדאוג להם".	התיחסויות המביאות רכישת ידע בmpegשים

חלק ב': הערכת תוכנית הפילוט בעיני בני המשפחה של מקבלי השירות

שאלוני בני המשפחה של מקבלי השירות התקבלו במסגרת מע"ש 'אלוין' חולון בלבד וכן בחלק זה מוצגים ממצאי מסגרת זאת בלבד.

1. מספר המשתתפים בפגשים

שבע משפחות השתתפו בפגשים, ארבע מתוכן שהшибו על השאלונים השתתפו **בשני** מפגשים, בעוד שלוש משפחות נכלו בפגש **אחד בלבד**.

2. מידת ההצלחה והתרומה של המפגשים

המשיבים התבקשו לדרג באיזו מידת המפגשים **היו מוצלחים** בעיניהם. באיר 2 ניתן לראות את התפלגות התשובות בקרב שבע המשפחות.

איור 2: הצלחת המפגשים בעיני בני המשפחה (שבעה משיבים)

במקביל, התבקשו המשיבים לדרג באיזו מידת **המפגשים תרמו** להם. באיר 3 ניתן לראות את התפלגות המענה בקרב שישה משיבים על שאלה זאת.

איור 3: תרומת המפגשים בעיני בני המשפחה (שישה משיבים)

במה שאל, המשיבים נשאלו: **"כיצד ובמה המפגשים תרמו לך?"** בלוח 10 מובאות התוצאות של שבעת המשיבים לשאלת זו.

לוח 10: התוצאות בני המשפחה לתרומת המפגשים עבורה

"בבנת התוכנית, בהבנת נושא התבגרות אצל אנשים בעלי מוגבלות שכלית."

"צורת הינה לזיננה (מה שלא הכרתי). רצון של בת המשפחה לעתיד - מה שסביר שלא תגידי ישירות".

"להכיר ולדעת נושאים שבויומים לא מגיעים לכדי שיחה עם החווים".

"היתי רק בפגש אחד זה לא מספיק".

"הבנתי שזה דבר ייחודי וזה קורה לראשונה".

"לדעת שתיחסות לאנשים עם מוגבלות היא בדיוק כמו לאנשים 'רגילים'".

"הבנה שקם גוף לטפל בתחום - עם סיכוי סביר להצלחה".

כמו כן, בני המשפחה נשאלו: **אילו דברים חדשים למדו בנושא הזיננה?** חמישה משיבים ענו על שאלה זו והתייחסותיהם מובאות בלוח 11.

לוח 11: התיחסות בני המשפחה לרכישת ידע בנושא הזיננה

"שאנשים בעלי מוגבלות שכלית מזדקנים יותר מהר ובצורה שונה ולכן צריך להיות שונה".

"רצונות של אנשים שונים לעתיד".

"את חשיבות העלאת הנושא מולם".

"דרך המפגשים אני למדה להכיר טוב יותר את החוויה (אחי) לדעת מהן שאיפותיו".

"עדין לא למדתי כלום".

3. הערות/המלצות/רעיון לשיפור

בסיום השאלון, בני המשפחה התבקו להתייחס להערות נוספות, להמלצות או לרעונות שיש להם לשיפור המפגשים. שישה משיבים ענו לשאלה זו ואת התיחסותיהם ניתן לראות בלוח 12.

לוח 12: הערות והמלצות בני המשפחה לשיפור המפגשים

"לדעתינו חשוב שצאות ההוסטיל יקבל הדרכה בנושא זהה".

"דרך לבדיקה ישום השאיפות".

"היתי מבקש לקבל מהוצאות שמלואה את החוויה יותר אינפורמציה ומה קורה בכלל אותו מאחר והוא די שתקן".

"הדרכה מתאימה של הצוות המטפל, ליווי רציני של דיאטנית מומחית לגיל הזה, ליווי פסיכולוג".

"יישר כוח".

"אני מאמין שאחרי מספר מפגשים יוכל להגיד את דעתו".

חלק ג': הערכת תוכנית הפילוט בענייני אנשי הצעות

להערכת התרומה של התוכנית בענייני אנשי הצעות, התבקו המשתתפים להסביר על השאלונים בתחילת התוכנית ובסופה. להלן ממצאי שאלונים אלו.

1. מאפייני אנשי הוצאות שהשתתפו בתוכנית

בלוח 13 מובאים נתונים הרקע של 22 מתוך 23 אנשי הוצאות משתי מסגרות הפילוט (משיב אחד השיב רק על שאלון סוף התוכנית ולכן אין את פרטי הרקע עבورو).

לוח 13: נתונים הרקע של אנשי הוצאות

(בכחול נתונים הרקע של מע"ש חולון ובסגול נתונים הרקע של מע"ש רחובות)

শכיחיות	ערבים	משתנים
(2+6) 8	35-25	גיל (22=n)
3	45-36	
4	55-46	
(5+2) 7	65-56	
22	יהודית	משתיר לחברה ה: (n=22)
ממוצע (ו"ת) ותק (בשנתיים) של ניסיון בעבודה עם אנשים עם מש"ה (22=n):		
5.4 (4.7) שנים. טווח הוותק נע בין חדש ל-18 שנים.		
(בע"ש חולון ממוצע הוותק הוא 6.6 (5.0) שנים. טווח הוותק נע בין חצי שנה ל-18 שנים.		
במע"ש רחובות ממוצע הוותק הוא 3.4 (3.6) שנים. טווח הוותק נע בין חדש ל-11 שנים.		

2.מצאי השאלונים בתחילת התוכנית

ידע בוגר להזדמנות - לפני תחילת התוכנית

תחילת התבקשו אנשי הוצאות לדרג באיזו מידה יש להם כלים וידע לעסוק בנושא אנשי הוצאות בקרב אנשים עם מש"ה. באIOR 4 ניתן לראות את התפלגות מענה אנשי הוצאות על שאלה זו.

איור 4: כלים וידע של אנשי הצוות בנושא מזדקנים עם מש"ה - בתחילת התוכנית (22 משבים)

לאחר מכן, אנשי הצוות נשאלו: מה לדעתם **מעסיק/מטריד/מעניין** אדם עם מש"ה בנושא זיקנה או הזדקנות. דוגמאות להתייחסויותיהם של 20 אנשי הצוות שהשיבו לשאלת זו, בחלוקת לקטגוריות, ראו לוח 14.

לוח 14: התיחסויות אנשי הצוות בנוגע למה מעסיק/מטריד/מעניין מזדקנים עם מש"ה - בחלוקת

לקטגוריות

להלן מהתייחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

שכיחות	דוגמאות לתתייחסויות המשיבים	קטgorיה
11	"השינויים הפיזיולוגיים והקוגניטיביים שמתרכשים בגיל הזיקנה"; "בריאות, שייכות בחברה, תפוקוד פיזי וscalii"; "מחלות, התמודדות יומיומית"; "לדעתך, כמו אדם ללא מוגבלות, ההזדקנות מטרידה הרבה בתפקוד הפיזי והקוגניטיבי. מתענייפים יותר מהר וזקוקים ליותר מנוחה".	התיחסויות הנוגעות לנושא הבריאות
8	"הגוף משתנה ואני את הידע בנושא. ההרגשה שהם כבר לא מועלים בכללם"; "שדרושים ממנה דברים שקשורים בהוצאה אנרגיה מרובה, בדידות לעיתים, חוסר אנרגיה, אי-הבנת הצרכים שלו"; "השתפרות השירות עיקר הבריאות ומה יהיה בעתיד"; "הדאגה לעתיד"; "לפי דעתך, הנושא של האי-ודאות, שি�ינו חוסר שליטה. שאלות, כגון: מי ישמור עליו? המחשבה שלהם שבUber הי עצמאיים וכעת זה השתנה"; "אני חושבת שלאדם עם מוגבלות שכלית, כאשר הוא מזדקן יש לו את הקושי להבין לאיזה מציאות הוא הגיע, הוא לא מבין מה השתנה	התיחסויות הנוגעות להיבטים הרגשיים של מזדקנים עם מש"ה

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטgorיה
	סביבו ואפיו למה יותר קשה לו לעשות דברים מסוימים במקרים מסוימים, אף تخושה של ' בלבד'.	
5	"ירידה בתפקוד פיזי, ירידת ביצרות"; "מצב בריאותו ואיך עברו את יומו"; "תעסוקה פנאי, זוגיות, שינוי/אובדן יכולות פיזיות/קוגניטיביות".	התיחסויות הנוגעות לתעסוקה ולפנאי
3	"שאלת עתידם בעקבות הבריאות ומילידאג להם"; "מי ישמר עליו ומילידאג לו".	התיחסויות הנוגעות למילידאג בהם בזיכנה
2	"בריאות, השתלבות חברתית, שינויים פיזיולוגיים".	התיחסויות הנוגעות לשיכנות חברתית
2	"תעסוקה, פעילות בשעות הפנאי, נגישות לשירותים".	התיחסויות הנוגעות בשירותים והגשותם
2	"לא יודעת"; "אין לי מושג".	התיחסויות הנוגעות לכך שENSOR ידע על הנושא

3. התרומה האפשרית של התוכנית בעיני אנשי הצוות

אנשי הצוות נשאלו: מה לדעתם יכולה להיות תרומת התוכנית עבור מקבל השירות? את התיחסותיהם של 21 המשיבים על שאלה זו, בחלוקת לקטגוריות, ניתן לראות בלוח 15.

לוח 15: התיחסות אנשי הצוות על התרומה האפשרית של התוכנית עבור מקבל השירות - בחלוקת לקטגוריות

חלק מההתיחסות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטgorיה
9	" קיבל ידע איך לעבוד איתם"; "קיבלה כלים וידע שיעזרו בהיומיום בעבודה וישפרו את יכולות השירות שמקבלים מקבל השירות"; "שאנחנו יכולים לבני מה עבור עליהם ולפי זאת נוכל להכין תוכניות"; "יקבלו מענה טוב יותר ומקצועי יותר לצרכיהם"; "הבנייה הצרכים והדרישות של מקבל השירות ויצירת מסגרת נcona ותומכת"; "התרומה היא יכולה לדעת איך להתמודד עם מושאים כאלה, איך לדבר עם ולבור את זה יחד, ברגע שיש כלים הכל יכול יותר קל ומובן"; "כאשר תהיה יותר הבנה מצד	התיחסויות הנוגעות לכך, כי ידע כלים שירכשו אנשי הצוות יאפשרו סיעוע מיטיב יותר למצוקנים עם מש"ה

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטgorיה
	המטפלים, ממליא תהיה יותר הכללה והסיע יהיה יותר מותאם ומונגש, ועבור מקבל השירות יגיע המצב האידיאלי והטוב ביותר עבורם; "איך לעזור להם בנושא ההזדקנות"; "כל ידע שאיש צוות מקבל זאת תרומה. בשנים האחרונות אנו רואים במסגרת יותר חברים שמתבגרים וזקונים ליותר כלים ושינוי סדר היום. כאשר צוות מקבל כלים יידע זה יכול למנף את השהייה של החברים וזוז התרומה hei גודלה".	
5	"הבנה, ישות ומשמעות ההתרכזויות האישיות שאנו חווות אותם"; "צמצום הפעור וחוסר ההלימה בין הגיל המנטלי לגיל הביולוגי"; "קבالت תעסוקה וידע".	התיחסויות הנוגעות לרכיבת ידע, להבנה ולהכנה לקרהת הזיקנה של מקבל השירות
4	"מידע, קבלה, מודעות, העלאת הביטחון העצמי"; "להביא את עצם אחרים, הם עברו כברת דרך ויש להם הרבה מה לתת, לא לתת לדיננה מקום!!"; "ל做强 אונטם"; "לגייטימציה לדבר על מגוון נושאים והעלאת מודעות לצרכיהם ורצונותיהם".	התיחסויות הנוגעות להיבטים רגשיים של מקבל השירות
3	"הנגשת התהילה שהם הולכים לעבור בחיים, דרכי התמודדות נפשיים ופיזיים"; "התרומה בכך שהם ידעו להתמודד עם פחדים קיימים ואיך להעסיק את עצם בלי לחשב על ההזקנות"; "התמודדות נכונה עם מצבים שמופיעים בגיל ההזקנות".	התיחסויות הנוגעות לכך, שמקבל השירות ירכשו כלים וידע להתמודדות
2	"לימוד ולנסות דברים שיכולים לעזור להם להעיר את שעוט הפנאי שלהם בהנאה"; "העברת נושאים/טכניקות שמתאימים להזקנות: נושאים רגועים כמו מודיקה, ביגנו, סרטים".	התיחסויות הנוגעות לרעיונות לשעות הפנאי שיקבלו מקבל השירות

לבסוף, אנשי הצוות נשאלו: מה לדעתם יכולה להיות התרומה של התוכנית עבורם עצם. את התיחסותיהם של 22 המשיבים על שאלה זו, בחלוקת קטגוריות, ניתן לראות בלוח 16.

לוח 16: התיחסות אנשי הצוות על התרומה האפשרית של תוכניתם עברום - בחלוקת לקטגוריות

חלק מהתייחסות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

קטגוריות	דוגמאות להתייחסויות המסייעים	শ্চিত্ব
9	"מתן ידע וכליים להתמודדות עם הגיל השלישי (צרכים ויכולות) וכליים לצירוף משמעות ושיתופי פעולה מקבלי השירות"; "הבנה עמוקה יותר של נושא הדקינה והשלכותיו, כליים להתמודדות וסיעוע לאוכלוסייה מקבלי השירות במסגרת"; "יתן לי כליים להתמודד עם אדם בעל מגבלות שכלית"; "עboro' תוכנית זו יכולה לעזור לי לידע כיצד להתמודד עם האוכלוסייה המזדקנת".	התיחסויות הנוגעות להרחבת ארגז הכלים ודריכי ההתמודדות בעבודה עם מקבלי השירות
8	"הבנה בנושא"; "הздקנות עם הגיל עם נושא השני שחל בעת ההזדקנות"; "להעשיר את הידע שלו"; "עboro' זה יכולה להיות הקנייה ידע. לגעת בנושאים שאין לי ידע בהם כל כך וגם עבר אנשים שהם בגילאי זיננה שקרובים אליו"; "קבלת כלים וידע שלא היו לי עד עכשיו".	התיחסויות הנוגעות לרכישת ידע והבנה בנושא ההזדקנות באופן כללי
3	"הבנה רחבה יותר של מקבלי השירות המזדקנים והצרכים המייחדים שלהם. דרכי התמודדות והרחבת ארגז הכלים"; "מודעות לאוכלוסייה המזדקנת ולצרכים שלה. כאשר יותר אכיר את הזרים שלה, אוכל גם יותר לתקשר איתם".	התיחסויות הנוגעות לרכישת מודעות לצרכים המייחדים של מזדקנים עם מש"ה
3	"מידע, קבלה, מודעות, בניית תוכניות מותאמות"; "קבלת כלים וידע שייעזרו בחוי היומיום בעבודה וישפרו את איכות השירות שמקבלים מקבלי השירות"; "עboro' זה טוב כי אני נמצא בסביבה מזדקנת ואני אדע איך לתת להם כלים יומ'ים ימי'ים שהיא להם טוב".	התיחסויות הנוגעות לשיפור ולהתאמת השירותים שמקבלים מקבלי השירות
2	"קבלת כלים, הבנה פסיכולוגית של המצב שבו הם נמצאים"; "لتת لهم להרגיש כמו כולם".	התיחסויות הנוגעות למצב הרגשי של מקבלי השירות
2	"לקבל ידע איך לעבוד איתם ועזרה"; "עזרה, התמודדות".	התיחסויות הנוגעות לקבלת סיוע בעבודה עם מקבלי השירות
2	"התרומה עboro' היא אופציה לעבוד עם עוד חלק מהאוכלוסייה שאני פחות מכירה והעשרה ידע נוסף".	התיחסויות הנוגעות לכנות לגשת לעוד שכבות באוכלוסייה
1	"אשכח להכיר אותם, את העבר, ללמידה מהידע שלהם ולא רק לראות את ההתגברות שלהם".	התיחסויות הנוגעות להזדמנות להכיר טוב יותר את מקבלי השירות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטgorיה
1	"זה יופיע אוטי ודאי לאדם יותר טוב, עם יכולת לגשת לעוד שכבות באוכלוסייה בצורה המותאמת והמיוחדת עבורם, אריגש טוב עם עצמי שיש לנו שפה משותפת ונוכן לגשר על הערים בעזרת הלימוד".	התיחסויות הנוגעות לשיפור הדימוי העצמי של אנשי הצוות

4. ממצאי השאלונים שהועברו בתום התוכנית

מספר המשתתפים במפגשים

שישה משיבים מתוך 19 אנשי צוות שהשיבו על השאלונים השתתפו **בשני מפגשים** (שלושה ממע"ש חולון ושלושה ממע"ש רחובות), בעוד ש-13 מתוך 19 אנשי צוות השתתפו **בשלושה או ארבעה מפגשים** (10 ממע"ש חולון ושלושה ממע"ש רחובות).

כמו כן, תשעה מתוך 18 משיבים בקרבת אנשי הצוות דיווחו, כי **השתתפו ביום הסיוור** במרכז הגמלאים (חמשה ממע"ש חולון וארבעה ממע"ש רחובות) ואילו תשעת האחרים ציינו, כי **לא השתתפו ביום הסיוור** (שבועה ממע"ש חולון ושניים ממע"ש רחובות).

5. מידת התרומה של המפגשים

אנשי הצוות התבזזו לדרג באיזו מידת **המפגשים בנושא הדיקינה** תרמו להם. באירור 5 ניתן לראות את התפלגות המענה של כלל אנשי הצוות על שאלה זאת.

אייר 5: מידת תרומת המפגשים עבור אנשי הצוות (19 משיבים)

במה שאל, אנשי הצוות נשאלו: **יכיז במא הם חשבים שהמפגשים תרמו להם.** את הת"חסויותיהם של 18 המשיבים על שאלת זו, בחלוקת לקטגוריות, ניתן לראות בלוח 17.

לוח 17: הת"חסויות אנשי הצוות על תרומתה של תוכנית עבורה - בחלוקת לקטגוריות

חלק מהת"חסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

שכיחות	דוגמאות להתייחסות המשיבים	קטgorיה
8	"מודעות גם על עצמי וגם על מקבל השירות, כלים להתמודדות, כלים לעשייה, כלים לפיתוח"; "בבנייה הנושא בצורה ברורה ונרחבת יותר ואפשרויות קידומו בעתיד ויישמו על ידי"; "ישום התאזרות באופן עדכני ועכשווי לגבי המציאות"; "הבנה טובה יותר של השינויים בזינקה. כלים לשיח עם אותם חניכים"; "המפגשים תרמו לי בעבודה היומיומית עם המזדקנים ונתנו לי כלים כיצד להתמודד עם החבריה ועם הביעות שלהם"; "הם תרמו בזאה שהיו שאלות למזדקן היו גם תשובות, נדע איך לענות להם".	הת"חסויות הנוגעות לקבלת כלים ודרכי התמודדות העבודה
7	"עזרו להבין יותר את הצרדים המיוחדים של האוכלוסייה ולתת חשיבות להנגשת המצב"; "יכולתי לראות את מקבל השירות באור מלא, להבין את הרוח בתכנון עתיד"; "לחשב על העתיד של מקבל השירות שלנו, על תוכניות לעתיד שלהם וחשיבות העתיד שלהם"; "המפגשים תרמו לי בהבנה ובسوולנות רבה כלפי המזדקנים"; "תרמו במידה בינהית מכיוון שלא הגעתו לכל המפגשים. למדתי דברים חדשים כמו מה מעסיק או מטריך".	הת"חסויות הנוגעות לרכישת ידע והבנה לגבי תהליכי הזיקנה של מקבל השירות
5	"הנגשת המורכבות בתהליכי הזיקנה,חוויות רגילות, רגשות וקוגניטיביות של מה שעוברים בתהליכי זהה"; "ידע על הזיקנה להזדקן בכבוד"; "מידע על זיקנה, זיכרונות של הילדות ואיישיות של כל מקבל שירות. מרגש מאד. דליה מקסימה, מודה על כל מידע שקיבלת, יש על מה עוד ללמידה".	הת"חסויות הנוגעות לידע כללי שנרכש על תהליכי הזיקנה
3	"למדתי מהמפגשים שהבדידות מאוד עצובה ותמיד להיות לידם"; "העלאת המודעות לרצונות ולרגשות שלהם. אחרי יום הסיום קיבלתי המונ רעונות לתעסוקה לחניכים במסגרת שלנו".	הת"חסויות הנוגעות להיבט הרגשי בקרב מזדקנים עם מש"ה
2	"לראות את עצמי בעתיד".	הת"חסויות הנוגעות לרכישת מודעות לגבי תהליכי הזיקנה האישי

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטgorיה
1	"הראייה על הזיקנה השתניתה, אני רואה במתגברים היסטוריה שאפשר לנצל אותה ולהשתמש בהiem".	התיחסויות הנוגעות לשינוי עמדות כלפי נושא הזיקנה באופן כללי

כמו כן, אנשי הצוות התבקשו לתאר ממה הכי גננו במהלך המפגשים ולתת דוגמה לחוויה שחו (חיובי/שלילית). את התיחסויותיהם של 18 המשיבים על שאלה זו, בחלוקת לקטגוריות, ניתן לראות בלוח 18.

לוח 18: התיחסויות אנשי הצוות להנאות מפגשי התוכנית - בחלוקת לקטגוריות

להלן מהתייחסויות המשיבים נספרו במספר קטגוריות

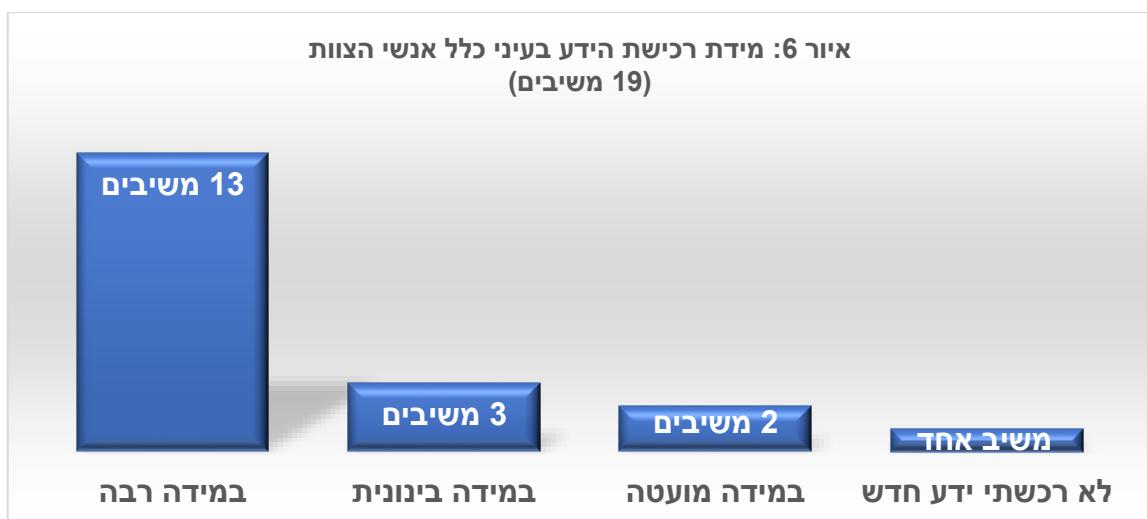
שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטgorיה
5	"האותנטיות של המרצה ד"ר דליה ניסים - רואה שהוא חייה את מה שהוא עושה"; "מההדרכה הנהנית מאד"; "הנחייתה של ד"ר דליה ניסים תרמה לי להעצמת החוויה החיובית".	התיחסויות הנוגעות להערכתה כלפי מנהחת התוכנית
4	"נהנית מהמרצה, מהדרך שהဟבירה, הנהנית מהתוצאות של מקבל השירות שבוצעו ולראות את המהלך של השינוי, נהנית לראות את פרצופם של המדריכים שהופעלו ממקבלי השירות"; "נהנית והופתעת לטובה מהתובנות של מקבל השירות והתשובות שלהם לשאלות כמו מה חשוב להם".	התיחסויות הנוגעות להנאה מהתהליך והידע שנרכש על ידי מקבל השירות במהלך התוכנית
4	"נהנית לראות אותם מבטאים את הרגשות והפחדים והצרכים שלהם. נהנית מהסימולציות איתם. נהנית מהפגישות עם המשפחה".	התיחסויות הנוגעות להנאה מהshituf מצד מקבל השירות
4	"קודם כל הכי נהנית מד"ר דליה. העניין שהוא יצרה בנושא ההזדקנות. גיליתי נושאים שלא חשבתי עליהם קשורים לזיקנה והזדקנות. העיקר אצל מקבל שירות - מציאת מטרה! זה מאוד חשוב"; "מפגשים מרגשים מאוד ולמידה כל שתיה חושפת לניסיון"; "המפגשים היו מעניינים מבחינת הידע שהועבר והדינומים שהתקיימו בין המשתתפים. במפגשים של החניכים, הם היו שותפים	התיחסויות הנוגעות לרכישת ידע של אנשי הצוות

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטgorיה
	"והתעניינו בתכנים. נהניתי לאלו כמה תחביבים יש להם ותחומי עניין"; "נהניתי ללמידה יותר על המזדקנים".	
3	"נהניתי מהסיוור בירושלים במרכז למזדקנים זהה נתן לי אופציות מה לעשות עם החבר'ה שלי בכיתה"; "נהניתי מכל המפגשים שהיו, נהניתי מהסיוור בירושלים"; "הסיוור באלוין ירושלים. היה שם חניך שהכין תМОנות מדהימות מפסיפס ניר. התМОנות נראהות כאילן עשה אותן אומן בעל שם. מהממ!!"	התיחסויות הנוגעות להנאה מהסיוור
3	"נהניתי בעיקר מהתהליך ובעיקר מהשילוב של צוות, משפחות ומקבלי שירות"; "נהניתי מהחויה של הביחד".	התיחסויות הנוגעות להנאה משילוב המשתתפים בתוכנית (אנשי צוות, מקבלי שירות ומשפחותיהם)
2	"המציאות והדוגמאות של כאן ועכשו".	התיחסויות הנוגעות לדוגמאות והסימולציות לשימוש תוכני התוכנית
1	"נהניתי לשמעו את מקבלי השירות שהם חשבים ומרגשים אותו דבר כמו כל אחד. פוחדים מהזקנה וחשוב להם להיות בראים עצמאים ולהנות מהחיים והמשפחה שככל כך חשובה להם".	התיחסויות הנוגעות לשתיヰת מקבלי השירות כלפי הזקנה דומה זו של כלל האנשים
1	"הכי נהניתי מפגש הסיום, כאשר כל אחד דיבר על עצמו ועל חוותותיו האישיות".	התיחסויות הנוגעות להנאה מפגש הסיום

6. מידת רכישת הידע בנושא להזדקנות

עם סיום התוכנית נשאלו אנשי הצוות באיזו מידת רכשו ידע חדש בנושא הזקנה באIOR 6 ניתן לראות את התפלגות המענה של כלל אנשי הצוות על שאלה זאת.

איור 6: מידת רכישת הידע בעיני כלל אנשי הצוות
(19 משבים)

כמו כן, אנשי הצוות נשאלו: מה לדעתם **מעסיק/מטריד/מעניין** אדם עם **מש"ה** בקשרו של זיקנה או הزادנות. את התיחסויותם של 18 המשבים על שאלה זו, בחלוקת לקטגוריות, ניתן לראות בלוח 19.

לוח 19: התיחסויות אנשי הצוות (עם סיום התוכנית) בנוגע למה מעסיק/מטריד/מעניין מזדקרים עם מש"ה - בחלוקת לקטגוריות

להלן מהתיחסויות המשבים נספרו במספר קטגוריות

קטgoria	דוגמאות לתיחסויות המשבים	שכיחות
התיחסויות הנוגעות להיבט הבריאות והתקופדי	"לעמוד על הרגליים ולא להיות חולה"; "מעסיק אותן הבריאות והבדיקות וחוסר תעסוקה"; "המוגבלות הפיזית, הביעות המוטוריות וגירוי של המחשבה שלהם שהם לא יכולים לעשות מה שצעריים יכולים. המראה משתנה וומה המוגבלות השונות"; "להישאר עם תעסוקה, שינוי משפחתי וחברים/חברה".	7
התיחסויות הנוגעות לתעסוקה ולפנאי	"במה תتبטה העשיה שלו ואיך יראה סדר היום בתהיליך הזיקנה, מי צריך שיש לו מוגבלות שלכלית. רואה שזה נרחב גם לאדם נורטיבי אז קל וחומר כשה אדם עם מוגבלות"; "מעסיק אותן מה יקרה איתם בנושא מחלות, גם להישאר לשיקום עבודה"; "מעסיק נושא התקשרות עם החברים, משפחה וכמוון גם עבודות ופעילות".	6
התיחסויות הנוגעות להיבט המשפחתי	"הפסיק העבודה, אובדן משפחה"; "כישורים פיזיים ומשפחה - מי נשאר אליו מהמשפחה".	5

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטגוריה
4	"מאוד חשוב להבין את האישיות והעצמות של כל אחד אחד ורבה התחשבות על האישיות של מקבלי שירות".	התיחסויות הנוגעות לעצמותם של מזקינים עם מש"ה
4	"נושא הבריאות, שינוי משפחתי, מות של הורים, אחים, נושא חברתי, חברות".	התיחסויות הנוגעות להיבט החברתי
3	"מה יהיה התומך בו לקרת סוף ימי".	התיחסויות הנוגעות למי ישע לאנשים עם מש"ה עם הזרקנותם
3	"עוצמות, הישגים, תחושת תכלית"; "פחד להזדקן".	התיחסויות הנוגעות להיבט הרגשי
2	"מטריד אותו עניין הבדיקות והקושי בלמידה דברים לבד".	התיחסויות הנוגעות לתחשות הבדיקות של מזקינים עם מש"ה
2	"לדעת, הנושאים העיקריים הם: בריאות, זוגיות, עוצמות וכיידאג לו בעת צרה".	התיחסויות הנוגעות להיבט הזוגי
1	"הבנה של זיקנה, מציאת מטרות ועניין לעתיד שלהם".	התיחסויות הנוגעות להבנה של תהליכי זיקנה
1	"שינויים בריאותיים/תפקידים שלהם ושל בני משפחתם/בני זוג. כל מה שמעסיק אדם בלי מוגבלות שכליות שגם מזדקן".	התיחסויות הנוגעות לכך, שהדברים המעשיקים מזקינים עם מש"ה מעסיקים כל מזדקן

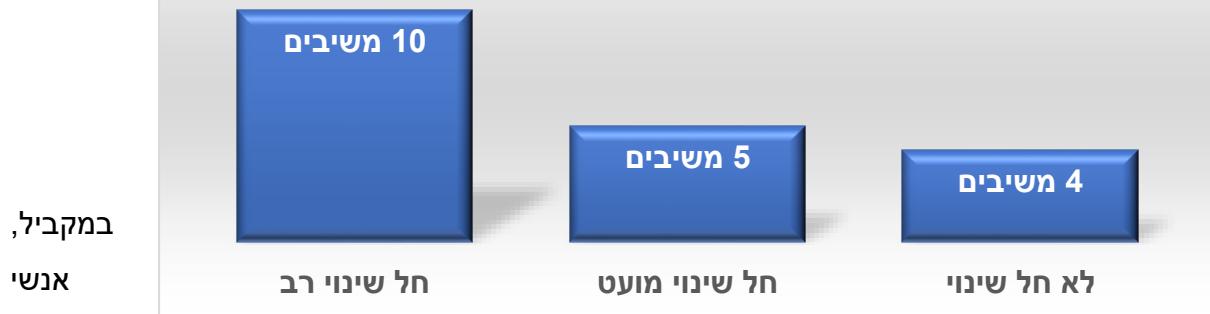
בשילובת תשובותיהם של אנשי הצוות על שאלה זו שנשאלת גם לפני תחילת התוכנית (ראה לוח 14), ניתן למצוא דמיון בשתי נקודות הזמן, כי מה שמעסיק/מטריד/מעוניין אדם אם מש"ה בזאת זיקנה הם נושאים הנוגעים לשמרה על בריאותם ותפקודם, לתעסוקה ולפנאי, להיבטים רגשיים סביב נושא הזרקנותם ותחשות הבדיקות, דאגה מי ישע להם בעת זיקנה וכן התיחסויות הנוגעות לשיכות חברתית. עם זאת, לאחר התוכנית, אנשי הצוות העלו התיחסויות **נוספת**, שלא נגעו בהם קודם, כמו

התיחסות להיבט המשפטי (אובדן של בני משפחה, למשל), לחשיבות העצמאות של אנשים עם מש"ה, לזוגיות בעת זיקנה עברו אנשים עם מש"ה.

7. שינוי בעמדות אנשי הצוות

עם סיום התוכנית, אנשי הצוות התבקו לדרג האם ובאיזה מידת **חל שינוי בעמדותיהם כלפי אנשי מזדקנים בעקבות השתתפותם במפגשים?** באירור 7 ניתן לראות את התפלגות המענה של כלל אנשי הצוות על שאלת זאת.

אייר 7: שינוי בעמדות כלפי מזדקנים בקרבת אנשי הצוות
(19 משתבים)

הוצאות התבקו **لتת הסבר ודוגמה לשינוי שלב בעמדותיהם כלפי אנשי זקנים** (וכן במידה שלא חל שינוי, התבקו המשhbim לנסות להסביר מדוע). את התיחסויותיהם של 18 המשhbim על שאלת זו, בחלוקת לקטגוריות, ניתן לראות בלוח 20.

לוח 20: התיחסות אנשי הצוות לשינוי שלב בעמדותיהם - בחלוקת לקטגוריות

חלק מההתיחסות המשhbim נספרו במספר קטגוריות

קטgorיה	דוגמאות לתיחסות המשhbim	שכיחות
התיחסות הנוגעת לקשב ולאemptיה למקבלי השירות	"להיות יותר קשובה וסובלנית ולבקש אותם יותר"; "נחשפט" לצורה שהם הגיבו ולסיטואציות זהה מראה על המנעדי ההמוני/הרגשי המשמעותי שלהם"; "ההבנה שאף פעם לא מאוחר ללמידה דברים חדשים, גם בגיל מבוגר"; "שיח אישי" שמכוון לדברים כאלהו אדם אוהב וחשובים לו"; "השינוי הוא שאני יותר סובלנית, יותר מזדהה איתם במה שהם חשובים ועוברים".	5

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשיבים	קטגוריה
3	"גראם לי לפחד מהז'יקנה", "העברתי את הידע דרך התஹשות שלי וממצאי מתאם".	התיחסויות להשפעה הרגשית-אישית על אנשי הצוות
2	"המודעות שלי עלתה מАЗ שנפתחה מחלקת ותיקים במרכז שלנו, אך לא הבנתי כמה הם מודעים לנושא הזיקנה וכמה חשובה להם התעסוקה והיציאה החוצה למרות גלים והתשישות".	התיחסויות הנוגעות להגברת המודעות לנושא הזיקנה
2	"בתחילת חשבתי שאין צורך לדבר איתם על זה ולעמת אותם עם הגיל שלהם, אך היום אני מבינה את הכוח בידע ובתכנון. את זה שmagiu להם לדעת ולתכנן"; "אנסה להקפיד להציג בפניהם מספר אפשרויות ולתת להם בחירה. אנסה להזכיר להם ברגעים יותר קשים את התכליות שלהם ואת העבר - הצלחות, הישגים".	התיחסויות הנוגעות לזכות של מקבלי השירות לקביל ידע בנושא כדי שיוכלו לתכנן את עתידם
1	"שינוי במובן של הגברת המודעות. מדובר נסוף שעלה הוא - המשמעות הגדולה של מקבלי השירות לעצמאות. בהחלטות, בעבודה, בהוסטל, בבית".	התיחסויות הנוגעות לחשיבות העצמאות של מקבלי השירות
1	"חל שינוי. נוכל לדעת איך להתמודד עם השאלות שלהם".	התיחסויות לריכישת דרכי התמודדות מול מקבלי השירות
1	"לא חל שינוי כלפי מזדקנים אלא חשיבות מציאת עניין ומטרות לחיים שלהם".	התיחסויות ביחס לחשיבות תכנון עתיד של מקבלי השירות
2	"הראיה שלי השתנתה. מנסה להשתמש במוגבלותות השונות ולהפוך אותן לחיביות. להראות להם שיש להם יותר למת גם עם המוגבלותות הפיזיות"; "כל אחד מקבלי השירות מעוניין והאישיות שלו, כל אחד מישחו מיוחד והשינייל כל אחד הוא ברמה שלו"! הפגישות עם דליה היו מאוד חשובות ומרגשתות. מקבלי השירות השתתפו יפה, שיתפו ברגשיותם ודיזינו את הרצון לעצמאות. רצון רב לעזרה אחרים, להיות חשוב בחברה".	התיחסויות נוספות
4	"עמדותי הבסיסיות כלפי האוכלוסייה הזאת בדורות לי ומוסרשות. כאמור, הרחבותי ידע זה מסייע לי מאוד"; "לא חל שינוי כי כבר העמדות כלפי מקבלי"	התיחסות לכך כי

שכיחות	דוגמאות להתייחסויות המשייבים	קטגוריה
	עבדתי בעבר עם אנשים מזדקנים וקצת למדתי עליהם", "לא חיל שינוי בגישה וב行动ות כי אני מכירה ועובדת איתם".	השירות <u>לא</u> השtanoo, בשל ידע וניסיון קודם

8. קשיים והערות/המלצות/ריעונות לשיפור

אנשי הוצאות נשאלו האם היו **דברים שהפריעו להם או אם מצאו קשיים במהלך המפגשים** והזמננו לפרט מהם. 10 מתוך 16 אנשי צוות השיבו על השאלה וצינו, כי לא מצאו קשיים או דברים שהפריעו להם במהלך התוכנית. משיבה אחת ציינה: "משש לא היו קשיים. הופתעת לטובה והגעתי למסקנה של כל בן אדם חשוב לו להיות נאהב ובחברת משפחה". את התיאיחסויותיהם של שישה אנשי הוצאות הנוספים, אשר שיתפו כי מצאו קשיים, ניתן לראות בלוח 21.

לוח 21: התיאיחסויות אנשי הוצאות לקשיים שחוו במהלך התוכנית

"חויתי את הנושא דרכי".
"קשיי אישי עם נושא חזקנה".
"חזקנה עצמה מפרעה לי באופן אישי בשל רגשות שלי. ההתחדשות יחד עם המרצה גרמה לי להרגיש קצת אחרת ולהסתכל על המציאות ולנסות למצות אותה".
"תוחשת הבדיקות שלהם/חלקם. אבל אולי זו רק אינטראפרטציה שלי".
"הדבר שהפריע לי שאומרים למזדקנים שכשהם צעירים אסור להם להביא ילדים לעולם והם לא יודעים למה".
"שאין להם זכויות כמו לשאר אנשי האוכלוסייה (דמי פנסיה למשל)".

לבסוף, אנשי הוצאות הזמננו להעיר, להציג **המלצות או ריעונות לשינוי ולשיפור התוכנית**. בלוח 22 ניתן לראות את התיאיחסויות 11 אנשי צוות שהשיבו לשאלת זו.

לוח 22: הערות והמלצות של אנשי הוצאות לשיפור המפגשים

"לדעתי צריך עוד מפגש לצוות גם על מחקרים, גם באוכלוסייה הרגילה וגם אולי מפגש של מתקבלי השירות עם הצוות".
"בעני יש צורך רק במפגש סיכום עם המשפחות, כי הוא היה חזרתי וגם עם הצוות. אולי להקדים זמן ללמידה ולפתח את כתיבת המפה האישית".

"חוּשְׁבַת שְׁצָרֵךְ לְהָאִיר אֶת הַסְּדָנָה וְلֹתֶת לְרִגְשֹׁת יֹתֶר בִּיטּוֹ וָמָקוֹם. גַּם לְמַקְבֵּלְיָה הַשִּׁירָה וְגַם לְצֹוֹת".
"אוֹלֵי לְהָאִיר בָּמַקְצֵת אֶת הַתוֹּכְנִית הַמְּעֻנִּית וְהַחֲשֹׁבָה".
"אַנְּיָ מְאֹוד מַקּוֹה לְהַמְשֵׁר שֶׁל מִפְגָּשִׁים וּלְמִידָה נּוֹסְפָת. גַּם עִם מַקְבֵּלְיָה שִׁירָה שֶׁבְּדֵרֶךְ לְהַזְּדִקּוֹנּוֹת. כִּי הַחַיִּים מִמְשִׁיכִים וְגַם מִשְׁתְּנִים יְחִיד אַיִתָנוּ. נִשְׁמַח לְפָגִישׁוֹת בְּהַמְשֵׁר".
"הַמִּפְגָּשִׁים הֵוּ מְעֻנִּינִים מְאֹוד וְהִיִּתְיַיְמֵלִיצה לְהַמְשֵׁר וְלִשְׁמוֹעַ אֶת מַקְבֵּלְיָה הַשִּׁירָה שֶׁתְּמִימֵד הַפְּתִיעָה אָוֹתִי. דְּלִיה, שַׁהְעֲבִירָה לְנוּ אֶת הַסְּדָנָה, הַיְיָתָה פְּשָׁוט נְהַדְּרָת וּרְצִינִית וּקְשׁוֹבָה לְכֹלָם".
"הִיִּתְיַיְמֵלִיצה אֶת הַצּוֹוֹת יְוָתֵר בְּמִפְגָּשִׁי חֲנִיכִים. חָשׁוֹב לִשְׁמוֹעַ מָה הֵם אוֹמְרִים. חֹזֶץ מִזָּה אֲנֵי רָצָה לְצִיֵּן שְׁדֵלָה מִקְסִימָה וְהַעֲבִירָה הַכֹּל בְּצֹורה מְעֻנִּינָה".
"מִפְגָּשִׁים כָּאֶלָּה מְעֻשִׂירִים".
"דְּלִיה מְדֹהַיָּה!".
"הַתוֹּכְנִית מִהְמָמָת וְאַנְּיָ חָשַׁבְתָ שְׁצָרֵךְ לְהַעֲבִיר אֶת זֶה בְּעוֹד מִסְגָּרוֹת, כִּגּוֹן: מַעַדְעָנוּ קָשִׁישִׁים, בְּתִי אָבוֹת וּכְוּ".
"אֵין שָׁוֹם הַעֲרֹות. הֵוּ מִפְגָּשִׁים מְעֻנִּינִים".

תובנות לאחר סיום התוכנית

חודש לאחר סיום הסדנאות, לאחר שכל המשובים והשאלונים מולאו והועברו ליחידת המחקר של קרן שלם, כינסנו את התובנות המשמעותיות של צוות מכון טראומפ, של מנהלות מע"ש אלוין ישראל ומע"ש מעונות גל, שתי המסדרות שבנה התקיימה התוכנית, וכן של נציגי הפיקוח והשותפים האחרים. תובנות אלה הן:

1. **קיום סדנאות ושלושת המعالגים:** התחזקת בקרבנו חשיבות הרעיון המקורי של התוכנית, המחייב קיום סדנאות ושלושת המعالגים המקוריים: מקבלי השירות, אנשי צוות ובני משפחה. לאור כל ההכשרה ניכר היה באופן ברור כיצד כל מעגל משפייע על המعالגים הננספים באופן רפלקטיבי או אחר, כך שתהליכי הבנה וההתמעה שהוגדרו כמטרות התוכנית היו יעילים יותר ובהירים עבור כל המשתתפים. כך למשל, בני משפחה זיהו נושאים חדשים המעוניינים ומעסיקים את בניהם, כאשר אלו האחראים שיתפו בהם את בני המשפחה בביקורים בסוף השבוע או בשיחות טלפון, כמו התעניינות הגוברת במורשת המשפחה וברצון לשמרה, תМОנות משפחתיות ותמנונות ילדות חלק משימור הזיכרון. וכך גם קרה בפגש עם אנשי הצוות, שהתרגשו מצד אחד, להכיר עוד צדדים בקרב מקבלי השירות שהם מלאים, ומצד אחר התמלאו גאווה לשימוש ולראות את מקבלי השירות מציגים את בחירותיהם, העדפותיהם ורצונותיהם ללא היסוס. חשוב שתובנה זו תאמיר ותובלט, בעיקר לאור שיקולים לוגיסטיים ומצוקות במשאבי זמן ותקציב אשר לרוב גורמות לקיום סדנאות רק לקבוצה אחת מתוך השלוש. הבנה שהחזקת באופן בולט היא תחוות המשמעות, הגאווה, ההשתVICות והחיבור שהיו לבני היסוד בהכשרה.
2. **פגש סיום ושלושת המعالגים:** מכאן גם נגזרת התובנה הבאה, המתיחסת למפגש סיום. יש חשיבות רבה להשתתפות כל המعالגים - בני משפחה, מקבלי שירות ואנשי צוות במפגש. מפגש הסיום תרם באופן משמעותי לדימוי עצמי חיובי בקרב מקבלי השירות; ברמה המקצועית המפגש גרם להעלאת המודעות לנושא בקרב כל הנוגעים בדבר, כמו גם לראית המסרגרת עבini בני המשפחה ככזו הדואגת להתקצע כל העת, להיותה חדשנית, הרואה את בנים/בתם במקום ראשון ובמרכז. כפי שציין אב גאה: "כל הכבוד למדינה ולמסגרת שחושבים איך לעשות יותר טוב לבנים שלנו".
3. **התאמת לכל מסגרת עתידית מתוויה של מפגשים המתאים לבני המשפחה:** בהקשר להשתתפות בני המשפחה, בולט הקושי הלוגיסטי בגין בני משפחה ואופטרופוסים למפגשים. הקושי נובע מסיבות שונות: ההורים מבוגרים מאוד, לעיתים חולמים ומתקשימים בניידות ובהגעה, לעיתים גרים במרקם ניכר מהמסגרות, לעיתים אין הורים כלל ואז ננסים האחים, הצורך לתמן מפגש בשעות אחר הצהרים המוקדמות, שיתאים להורים קשישים, או בשעות הערב,

שיתאים לאחים יחסית צעירים, שהם אנשי עובדים. נושא זה הקשה מאוד על ארגון המפגשים. נראה, אם כך, שרצוי להרכיב עבור כל מסגרת עתידית את המתואם המתאים לבני המשפחה של החסינים בה, להבטיח הגמישה של שעות המפגש, אפשרות למפגשים מקוונים או אף אפשרויות אחרות. יש לציין, שעל אף הקשיים והאתגרים, שתי המוסגרות גייסו בסופו של דבר קבוצה של בני משפחה שהגיעו לשני המפגשים, על אף המרחק וגילו מעורבות וענין. בהקשר לכך נראה, כי הקשר בין המוסגרת לבני המשפחה הוא כה חשוב ומשמעותי לכל הצדדים, שיש לעשות כל מאמץ למצוא כל דרך לקיימו בשגרה.

4. **בחירה מנהה מימון ובנית מודל הטמעה:** בbijouter הסדרניות ניכר, כי יש חשיבות רבה למנהה הבקיא בתוכנית ובתחום הדעת של הזדקנות עם מגבלות, בידע בעברית סדרניות וביכולת להנגיש כל זאת לקהל היעד. לפיכך, מוצע לבנות בהמשך מודל הטמעה להפצה ולהעמקת השימוש בכלים. המודול יכול הכשרת מנהים בקורסים בפריסה ארצית, מתן הדרכה ולויו למנהליהם המבצעים סדרניות בפועל - ליווי אישי, קבוצתי, פרונטלי או מקוון, כך שלאחר פרק ההכשרה ולהלווי המנהלים יוכל לקיים סדרניות באופן עצמאי במסגרות השונות ובמקביל להגדיל את מאגר הכלים שיעמוד לרשות כולם.

5. **הארכת ההכשרה לאנשי הוצאות:** יש לשקו' הארכת ההכשרה לאנשי הוצאות מבחינת מספר המפגשים. לפקח זמן להניע את הוצאות, לא מבחינת שיתוף הפעולה, אלא כדי להיכנס ממש ולהיות בתוך התוכנית, להבין לעומק את מה שמקבלי השירות עוברים, לשבת אותם ביחד לא רק במפגש הסיום, שהוא מאד משמעותי, אלא גם במפגשי הלמידה עצםם.

6. **שיתוף צוות מסגרות הדיוור במפגשים:** חשוב מאוד לשתף במפגשים לא רק את צוות המע"ש, אלא גם את צוות מסגרות הדיוור של מקבלי השירות, לאחר שהם מהווים חלק משמעותי בטיפול ונמצאים עם מקבלי השירות בקשר יומיומי.

7. **ישום הגישה 'שירות מוכoon אדם':** חלק ניכר מהחויה המוצלחת והנעימה של התוכנית היה בזכות הגישה, הנוטנת מקום אמיתי לכל אחד מה משתתפים לבטא את עצמו. הדבר היה ניכר בציפייה של המשתתפים להגיע למפגשים וכן בתוצרי התוכנית.

ולסיום, נביא מעט מהמשמעות של המשתתפים

היה כיף! כיף גדול! אני רוצה شيינו עוד מפגשים.

אני רוצה להמשיך ... ותשאל אותנו עוד שאלות.

אני התרגשתי כשההורים שלי הגיעו למפגש.

המנחה התקיימה לכל מי שהיה בפרויקט כמו למשפהה.

למדנו להכיר את עצמנו ואיך לשמר על עצמנו והבריאות.

המשיך לשאול כדי לקבל תשובה לשאלות.

שאר החניכים יותר צעירים מאיתנו. בעtid, מה שלמדנו יכול להתאים להם.

למדתי שיש לי מוח וscal.

היתה לנו הזדמנות להכיר אחד את השני.

למדתי שיש לנו חברות טובה ושאפשר לשמור על החברים ושיהו לנו עוד חברים.

אנחנו היינו במרכז, כל אחד סיפר על עצמו.

אני רוצה להמשיך לעבוד כמו שצרכי. אני יכולה למדוד דברים חדשים גם בגיל המבוגר.

רוצה להמשיך לעבוד. אני חיבת שתהיה לי תעסוקה ולא לשבת בבית.

אני רוצה להמשיך לנסוע, לטויל ולעבוד.

רשימת מקורות

אלון-פרדז, ע'. (2012). *ז'יקנה מיוחדת - אנשים מזדקנים עם מוגבלות שכלית התפתחותית. סקירת ספרות*. מאגר המידע, בית איזי שפירא.

בן נון, ש', נאון, ד', ברודסקי, ג', מנדר, ד. (2008). *הזדקנות של אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית המקיים שירותי דיור ו/או תעסוקה ממשרד הרווחה: תמנונת מצב וצריכים*. ירושלים: מאירט-ג'ינט-ברוקדייל.

דוד, נ'. (2010). *חו"ית הזיקנה בעיניה של נשים מזדקנות עם פיגור שכל*. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך. אוניברסיטת חיפה: חיפה. קון שלם. נדלה ב-27 במאי 2019:

http://www.kshalem.org.il/uploads/pdf/article_4670_1383759931.pdf

כרמל, א', ברחד, ש', זיגר, צ"ו, וכרמלי, ו. (2001). מאפיינים פיזיים ותפקודיים של אוכלוסייה המבוגרים הלוקים במוגבלות שכלית התפתחותית. *גרונטולוגיה*, 48: 45-55.

מגור, ז', סנדר-לף, א', שטרן, א', וטולוב, י. (2017). *שירות מוכoon אדם לאנשים עם מוגבלות. סיכום שנת למידה וכנסים בינלאומיים, סדרת פרסומים 1*. ירושלים: ג'ינט-מסד נכיות. מסמך גראד אוסטריה. (2006). נדלה מהאינטרנט במאי 2011

http://www.dielebenshilfe.at/fileadmin/inhalte/pdfs/GRAZDECLARATION_final.pdf

נסים, ד'. (2012). *שינויים בזיקנה באוכלוסייה עם מוגבלות קוגניטיבית ודרבי התערבות מותאמת. תוצאות מחקרים והמלצות*. נדלה ב-27 במאי 2019:

<http://www.kshalem.org.il/pages/item/1398>

נסים, ד'. (2016). *ז'יקנה "מיוחדת": אנשים מזדקנים עם מוגבלות שכלית*. מאגר המידע בית איזי שפירא. נדלה ב-27 במאי 2019:

<http://www.beitissie.org.il/kb/item/%D7%96%D7%A7%D7%A0%D7%94-%D7%9E%D7%99%D7%95%D7%97%D7%93%D7%AA/>

נסים, ד'. (2018). *אנשים מזדקנים עם מוגבלות שכלית התפתחותית בעידן שירות מוכoon אדם. בטאון עמותת חומש*.

רבינוביץ, מ'. (2003). *גילו של אדם וזמנו האיש*. תל-אביב: ביאליק.

שלום, ג'. , בן שמחון, מ', וגורן, ה'. (2017). *אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית. בתוך: י' צבע (עורך), סקירת השירותים החברתיים 2016 (עמ' 377-404)*. ירושלים: משרד הרווחה והשירותים החברתיים.

- Broady, T. (2014). What is a person-centered approach? Familiarity and understanding of individualised funding amongst carers in New South Wales. *Australian Journal of Social Issues*, 49 (3): 285-307,393
- Bigby, C. (2002). Ageing people with a lifelong disability: Challenges for the aged care and disability sectors. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 27(4): 231-241.
- Baltes P.B. & Baltes, M. M. (1990). *Successful aging: Perspectives from the behavioral sciences.*(p. 397) Cambridge (England): Cambridge University Press..
- Campbell, J. E. & Herge, A. E. (2000). Challenges to aging in place: The elder adults with MR/DD. *Physical and Occupational Therapy in Geriatrics*, 18(1): 75-90.
- Carmeli, E., Barchad, S., Masharawi, Y., & Coleman, R. (2004). Impact of a walking program in people with down syndrome. *Journal of Strength and Conditioning, Research*. 18(1): 180-184.
- Davidson, P. W., Prasher, V.P., & Janicki, M. P. (2003). *Mental health, intellectual disabilities and the aging process*. Malden MA: Blackwell Publishing.
- Heller, T., Miller, A. B., Hsieh, K., & Sterns H. (2000). Later-life planning: Promoting knowledge of options and choice-making. *Mental Retardation*, 38(5): 395-406.
- Heller, T., Factor, A., Sterns, H., & Sutton, E.(1996). Impact of person-centered planning training program for older adults with mental retardation. *Journal of Rehabilitation*, 62, 77–83.
- Janicki, M. (1994). Policies and supports for older persons with mental retardation. In: M. Seltzer, M. Krauss, & M. Janicki (Eds.), *Life course perspectives on adulthood and old age* (146-164 pp.) Washington DC: American Association on Mental Retardation.
- Luckasson, R., Borthwick-Duffy, S., Buntinx, W. H. E., Coulter, D. L., Craig, E. M., Reeve, A. ... Tasse', M. J. (2002). Mental retardation: Luckasson, R., Borthwick-Duffy, S., Buntinx, W. H. E., Coulter, D. L., Craig, E. M., Reeve, A., Schalock, R. L., Snell, M. E., Spitalnik, D. M., Spreat, S., & Tasse', M. J. (2002). Mental retardation: Definition, classification, and systems of supports (10th ed.). Washington, DC: American Association on Mental Retardation.
- Luckasson, R., Borthwick-Duffy, S., Buntinx, W. H. E., Coulter, D. L., Craig, E. M., Reeve, A., Schalock, R. L., Snell, M. E., Spitalnik, D. M., Spreat, S., & Tasse', M.

- J. (2002). Mental retardation: Definition, classification, and systems of supports (10th ed.). Washington, DC: American Association on Mental Retardation.
- Luckasson, R., Borthwick-Duffy, S., Buntinx, W. H. E., Coulter, D. L., Craig, E. M., Reeve, A., Schalock, R. L., Snell, M. E., Spitalnik, D. M., Spreat, S., & Tasse', M. J. (2002). Mental retardation: Definition, classification, and systems of supports (10th ed.). Washington, DC: American Association on Mental Retardation
- Definition, classification, and systems of supports (10th ed.). Washington, DC: American Association on Mental Retardation.
- Nolan, M., Davies, S., & Grant, G. (2001). Integrating perspectives. In: M. Nolan, S. Davies & G. Grant, (Eds.), *Working with older people and their families* (pp. 160-178). Maidenhead, U.K.: Open University Press.
- Rogers, Nancy B., Barbara A. Hawkins, and Susan J. Eklund. 1998. "The Nature of Leisure in the Lives of Older Adults with Intellectual Disability." *Journal of Intellectual Disability Research* 42(2): 122–130. DOI: <https://doi.org/10.1046/j.1365-2788.1998.00103.x>
- Rowe, J. W. & Kahn, R. L. (1998). *Successful aging*. New York: Random House.
- Rowe, J. W. & Kahn, R. L. (1987). Human aging: Usual and successful. *Science*, 237: 143-149.
- Salmon, R. (2014). Reflections on change; supporting people with learning disabilities in residential services. *British Journal of Learning Disabilities*, 42(2): 141-152.
- Seltzer, M. M., & Krauss, M. W. (Eds.). (1987). *Aging and mental retardation: extending the continuum*. Washington, DC: American Association of Mental Retardation.
- Walsh, P. N. (2002). Ageing and mental retardation. *Current Opinion in Psychiatry*, 15: 509-514.
- World Health Organization. (2000). *Ageing and intellectual disabilities: Improving longevity and promoting healthy ageing. Summative Report*. Geneva, Switzerland: World Health Organization.

נספחים

נספח מס' 1: מידע – התוכנית להנגשת הזיקנה לאנשים עם מש"ה

מרכז טראםפ, בשיתוף קרן שלם ומשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, שמחים להציג תוכניות סדרניות להנגשת הזיקנה וההזדקנות עבור אנשים עם מש"ה.

מטרת הסדרניות היא לסייע למקבלי השירות בהכנה מתאימה לקראת גיל הזיקנה ולהתמודדות טוביה יותר עם המעברים והאתגרים הצפויים עם העלייה בגיל. כל זאת, מתוך הכרה בזכותו של אדם עם מש"ה להזדקן בכבוד.

הסדרניות יערבו במהלך 2019 וינתנו למקבלי השירות ולמעגלי התמיכה המלאים אותם: אנשי הצוות במגזרת ובני המשפחה.

מטרות התוכנית

- פיתוח מודעות למאפיינים הייחודיים של תהליכי ההזדקנות בקרבת אנשים עם מש"ה.
- מתן כלים להתבוננות מחודשת על תוכניות אישיות בהתאם למזרקניים עם מוגבלות.
- רכישת כלים להתמודדות עם תכנון העתיד והתמודדות רגשית עם השינויים והאובדן בזיקנה של האדם עם מש"ה (ירידה בתפקידים, פרישה מעובדה).
- פיתוח תפיסת עצמית חיובית, הגדלת תחושת הערך העצמי והגדלת המיומנויות לפיתוח קשרים חברתיים ויכולת החלטה עצמית.

נושאים שיעלו במהלך הסדרניות

- חשיבות העבודה, רצון/חוסר רצון לפרוש.
- הפחד להזדקן.
- צמצום העצמאות ויכולת ההחלטה העצמית.
- חשיבות הקשרים החברתיים והזוגיים בגיל השלישי.
- פיתוח תפיסת עצמית חיובית.
- אלטרנטיבות נוספות בתחום הפנאאי.
- הוצאות ובני המשפחה - תפקידים וציפיות.

מבנה הסדרנה

- **לקבלי השירות:** שישה מפגשים, סה"כ 12 ש"א.
- **לצוותים מקצועיים:** שלושה מפגשים, סה"כ 11 ש"א + يوم סיור מקצועי.
- **לבני המשפחה:** שני מפגשים, סה"כ שמונה ש"א.

* מועדים ותאריכים מדויקים ימסרו בהמשך.

**התוכנית מלאה על ידי יחידת המחקר של קרן שלם ובאישור משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים. משתתפי התוכנית יתבקשו לחתום חלק במחקר והערכתה.

גופס 2: טופס הסכמה מדעת

טופס הסכמה מקבל השירות להשתתפות בתהליך הערכת התוכנית

אני מחייב - אני מסכימ לשתף במחקר או אן לא מסכימ לשתף במחקר מה זה מחקר?

מחקר הוא בדיקה או ניסוי. במחקר שואלים שאלות כדי לדעת על נושא מסוים (למשל, האם لأنנשים עם שיער בהיר יש תמיד עיניים כחולות).

את השאלות של המחקר מכינים אנשים שקוראים להם חוקרים.
האנשים שעונים על השאלות הם אנשים כמוך - אלה המשתתפים.
המשתתפים יענו על השאלות רק אם הם מסכימים.

הטופס הזה הוא כדי להראות שהם מסכימים לשתף במחקר.

הסבר על המחקר הזה

את המחקר עושים משרד הרווחה, קרן שלם ובית איזי שפירא. המחקר רוצה לעזור לאנשים עם מוגבלות שכלית, לבדוק איך אפשר לעזור להם להבין מה זה להיות זקן.

מה חשוב שתדע כדי שתוכל להגיד אם לשתף או לא?

1. אני אשתתף במחקר רק אם אני רוצה.
2. אם אני לא רוצה להשתתף במחקר, אז לא יגעו בזכויות שלי (לא יקרה לי משהו רע).
3. לא יגלו את הפרטים שלי (שם, טלפון, כתובות) לאחרים ולא יפרסמו אותם.
4. אף אחד לא ידע שהוא השתתף במחקר הזה.
5. אם אני רוצה אני יכול לענות רק על חלק מהשאלות.
6. אם אניעונה רק על חלק מהשאלות, לא יקרה לי משהו רע.
7. אם אני אבקש להפסיק - החקורת תפסיק לשאול אותי שאלות.
8. אם אני לא רוצה להמשיך אני רק צריך להגיד "אני לא רוצה".
9. הסכמתי להשתתף במחקר בלי שיכרחו אוטם.
10. אם יהיה לי עוד שאלות אוכל לפנות לדליה ניסים בפעם הבאה כשהיא תגיע לכך.

אם אתה מסכימם להשתתף במחקר?

- १८ -

הפרטים שלי הם:

שם פרטי ושם משפחה:

מוס' תעודה זהות שלי:

אנו כתובות:

תאריך

חתימה של המשתתף

שם משתתף

חתום כאן כדי להראות שאתה מסכים לשתתף:

גם החוקרת חותמת כאן כדי לאשר שהיא הסבירה לך כל מה שצריך לדעת והוא חושבת שהבנת את כל מה שהוסבך:

תאריך

שם החקורת

חתימת החוקרת

טופס הסכמת המדריך להשתתפות בתהיליך הערכת התוכנית 'הנגשה הזיקנה'

אני החתום מטה, נומן הסכמתי להשתתף בהערכתה, כאשר ידוע לי, כי:

1. איני מחויב/ת להשתתף בהערכתה.
2. זכותי לפרש בכל עת מהשתתפות בהערכתה.
3. אין קשר בין השתתפותי בהערכתה לבין עבודתי במסגרת.
4. כל המידע שייאסף במהלך ההערכתה ישמש אך ורק את המעריצים, לא יתריג שמית ("ישאר אונונימי") ולא יועבר לכל גורם נוסף.

בכל שאלה נוספת ניתן לפנות לד"ר עד' לוי-ורד, רכזת 'מכלול', הייחידה להערכתה ומחקר, קרן שלם,

מייל: michlol.kshalem@gmail.com

שם משפחה

שם פרטי

תאריך

חתימה

טופס הסכמת האפוטרופוס להשתתפות מקבל השירות בתוכנית 'הנגשת הזקנה'

הSHIPOR המתמיד באיכות החיים של האדם עם מוגבלות שכלית הביא אליו עלייה במוחלת החיים. אנו עדים ליותר ויותר אנשים עם מוגבלות שכלית החיים זמן רב יותר ולמעשה תופעת ההזדקנות הופכת להיות חלק גם ממעגל חייהם.

כדי להרחיב את הידע בדבר השאלה מה אנשים עם מש"ה חושבים או יודעים על הזקנה חברו יחד מינהל המוגבלויות במשרד הרווחה, מכון טראםפ, קרן שלם, עמותת אליעון וחברת מעונות גל לתוכנית שטרתת פיתוח סדנאות מותאמות לאוכלוסייה עצמה, לבני המשפחה ולצוות הסובבים אותה. זאת, מתוך מחשבה, כי סדנאות אלה יוכלו לש"ע בהכנה מתאימה לקרה גיל הזקנה והתמודדות טובה יותר עם המUberים והאתגרים הצפויים.

הפיילוט יערך בשתי מסגרות יומם בקהילה אשר נבחרו לחתת חלק בתוכנית. בכל אחת מהמסגרות יבחרו 10 מקבל שירות ובני משפחותיהם שיוכלו להשתתף בתוכנית.

במסגרת התוכנית ישתתפו מקבל השירות בסדנה בת חמישה מפגשים, שבה ילמדו מושגים הקשורים להזדקנות, פרישה לגמלאות, תכנון, חשיבות הקשרים החברתיים/ה祖וגים בגיל השלישי, פיתוח תפיסה עצמית חיובית, אלטרנטיבות נוספות בתחום הפנים, ועוד. התוכנית תלואה במחקר הערכה.

אנו שמחים לבשר לך כי בגין/בתך/בן משפחתי/בן חסותו נבחר להשתתף בתוכנית ייחודית זו.

ນבקשך למלא את הפרטים הבאים ולחתום שהן מאשר את השתתפותו/ה בתוכנית.

שם משפחה של מקבל השירות	שם פרטי של מקבל השירות
שם משפחה שלך	שם פרטי שלך
תאריך	קרבה משפחתית
	חתימה

טופס הסכמת האפוטרופוס להשתתפותו בתהילין הערכת התוכנית 'הנגשת הדזינה'

אני החתום מטה, נוון הסכמתה להשתתף בהערכתה, כאשר ידוע לי כי:

1. איני מחוייב/ת להשתתף בהערכתה.
2. זכותי לפרש בכל עת מהשתתפות בהערכתה.
3. אין קשר בין השתתפותי בהערכתה לבין>Status של בני/בת (או מי שאינו אפוטרופוס שלו) במסגרת.
4. כל המידע שיוסיף במהלך הערכתה ישמש אך ורק את המעריכים, לא יתג שמית ("ישאר אונימי") ולא יועבר לכל גורם נוסף.

בכל שאלה נוספת ניתן לפנות לד"ר עד' לוי-ורד, רצצת 'מכלול', הייחידה להערכתה ומחקר, קרן שלם,

מייל : michlol.kshalem@gmail.com

שם משפחה

שם פרטי

תאריך

חתימה

גופח מס' 3: אישור צילום להשתתפות בסרט הסברת הדרכה / תיעוד - אנשי

צוות

ידוע לי שקרן שלם ומכוון טראמפ שבבית איזי שפירא, מצלמים סרט הסברת העוסק בנושא: הנגשה החזקנות וההזהקנות لأنשים עם מש"ה, שבמסגרתו יחולמו/יראוינו אנשים עם מש"ה, אנשי מקצוע בתחום ובני משפחה. בהתאם לכך אני מצהיר ומאשר, כדלקמן:

אני מאשר לצלם אותו הסרט (להלן: "הצילומים").

1. אני מאשר את השתתפותי בסרט בתור מראוי נושאים הקשורים הסרט.
2. אני מאשר לתעד אותו, את דמותי, תוך ציוןשמי המלא וחשיפתתו פנוי ללא טשטוש, כולל בחומר פרטומי על הסרט.
3. אני מאשר כי השתתפותי בסרט היא ולונטרית, ולא אהיה זכאי לכל תשלום או טבות הנאה בעד הופעתי הסרט.
4. אני מאשר כי לא תהיינה לי / או למי מטעמי כל טענה / או דרישת / או תביעה / או זכות כלפיכם בכל עניין הקשור בהפקת הסרט / או ניצולו המשחררי, הצלומים ותפקידיו בו ובכלל זה גם הזכות לקבלת תמלוגים מסוימים סוג שהוא בגין צילומים אלה / או הסרט ובגין כל שימוש שייעשה בהלאה, לרבות מסחר הצלומים / או הסרט וכל הכלול בהם בכל דרך שהיא, לרבות בדיסק, קילטת וידאו, ספר וכיו"ב.
5. הנני מאשר, כי אין מניעה שקרן שלם / או המפיק יערכו/יקצרו/יחתכו/יתרגמו/יוסיפו פס קול ויבצעו כל פעולה אחרת הנדרשת ביחס לצילומים הסרט בהםם אני מופיע, לפי שיקול דעתם המקצועני, וכי אין ולא תהיה לי / או למי מטעמי כל דרישת למנוע שידורי של כל חלק הסרט בו אני מופיע.
6. הנני מאשר גם, שידוע לי כי יתכן שקטעים מתוך הסרט בהשתתפותי לא ישודרו כלל, בהתאם לשיקול דעתם של קרכן שלם ושל המפיק.
7. הנני מאשר כי מלאו זכויות השידור וההפצה של הסרט בהשתתפותי יהיו בבעלותה הבלעדית של קרכן שלם ומכוון טראמפ, שתהייה רשאית להביא לשידורו ולהפיצו של הסרט, בין עצמה ובין באמצעות אחרים, בכל סוג של מדיה או אמצעי תקשורת (ל Robbins אינטרנט, פיסבוק, ערוץ יוטיוב וכו"ב) ובמספר בלתי מוגבל של שידורים.
8. למען הסר ספק, הנני מצהיר כי אין בהשתתפותי הסרט כדי ליצור יחסי עבודה ומעבד בין לביי קרכן / או המפיק.
9. הריני מצהיר כי הבנתי את תוכן המסמך ואני מסכים לכל סעיפים.

כתובת: _____ שם: _____

תאריך: _____ חתימה: _____

נספח 4: קriterיונים להשתתפות בתוכנית

קווים מנהים לבחירת המשתתפים לפילוט הסדנאות בנושא הזרקנות לאנשים עם מש"ה לקראת ועדת ההיגייני הקרובה, להלן קווים מנהים לבחירת המשתתפים לפילוט הסדנאות בנושא הזרקנות:

1. תהליך גיוס המשתתפים לסדנאות יכול את הקווים המנהים הבאים:

- מנהלי המסגרות או מי מטעם יציגו לכל הדירים את פילוט הסדנאות (הנחיות להציגת הסדנאות יבנו בשותף עם מנהלי המסגרות בוועדת ההיגייני הקרובה).
- מנהלי המסגרות או מי מטעם יערכו ראיונות אישיים לכל מי שהתעניין/כל מי שעשו להיתרם מן הסדנאות (הנחיות לתוכני הראיונות יבנו בשותף עם מנהלי המסגרות בוועדת ההיגייני הקרובה).
- בסיום התהליך מנהלי המסגרות יקבלו החלטה על קבוצת המשתתפים.
- מספר המשתתפים בכל קבוצה יהיה כ-15 איש ואישה.

2. קווים מנהים (קriterיונים) לבחירת המשתתפים:

- המועמד גילה עניין בסדנאות, ובחר מרכזנו החופשי להשתתף בהן.
- המועמד הינו בגיל 45 ומעלה.
- למועמד קיימת יכולת להשתתף בקבוצה לאורך זמן (כל מפגש יימשך כשעה וחצי).
- למועמד קיימת הבנה למושגים בסיסיים, כגון: מושגי זמן, יכולת בחירה וסגור עצמי.
- המועמד הוא בעל יכולת ורבאלית או יכולת הבעה עצמית - בדיבור, בלוח תקשורת או במחשב, ומסוגל להביע את דעתו בקבוצה.
- למועמד יכולה להיתרם מן הפעולות בקבוצה.
- למועמד קיימים מסמכים הסכמה להשתתפות חתוםים על ידו ועל ידי האפוטרופוסות.

נספח מס' 5: מפגש התנועה לצוותים - הנחיות למנהל מסגרות

מנהל יקר,

ברכונות על הצליפות המסגרת שבניהולך לתוכנית "הנגשת הדיקנה וההזדקנות עבור אנשים עם מש"ה" של קרן שלם.

בהתאם לסיכום שהועבר בוועדת ההיגוי, עליוكم לקיים מפגש התנועה לצוות בחודש ספטמבר 2019.

להלן דגשים והנחיות לקרהת המפגש:

1. פגישת התנועה התקיימה במהלך חודש ספטמבר 2019. ניתן לקיים כחלק מישיבות

הצוות של המסגרת או כمפגש נפרד.

2. נושא המפגש: השתתפות במיזם חדשני בנושא הנגשת הדיקנה וההזדקנות בקרבת אנשים מש"ה.

3. יש לציין כי לפילוט נבחרו רק שתי מסגרות לתוכנית, והמסגרת שלכם היא אחת מהן. אך לפני שהתוכנית תוצג, עליום להעביר שאלון לכל הצוות: **"שאלון בנושא הנגשת הדיקנה (עבור הצוות) – בתהליכי התוכנית"** המצורף לערכה זו (נספח 1).

4. את השאלונים המלאים יש לאסוף ולהעביר בהזמנות הראשונה לדליה/טליה.

5. במהלך הצגת תוכנית ההנגשה אפשר להסתיע באמצעות הבאים:

- **מידען המיזם** – מצורף בזה (נספח 1).

6. הקרנת סרטון קרן שלם: **"gil الزبב بعينيه شلبي"** – הדיקנה בעיניהם של אנשים עם מוגבלות שכלית

, סרטון הסברה של קרן שלם, 2016. ניתן לצפייה ביזוטווב, או [כאן](#). הצגה ו/או הפנייה למאמר בקשר הבא: **אנשים מזדקנים עם מוגבלות שכלית – התפתחותית בעידן שירות מוכoon אדם**, ד"ר דליה ניסים, בטאון עמותת חומש, ספטמבר 2018.

7. בסיום המפגש יש להעביר לצוות טפסים לחתימה:

- **טופס הסכמה להשתתפות במחקר המלווה – מצורפים בזאת** (נספח 2).
- **אישור צילום לסרטון הסברה** שallow יצלום במהלך התוכנית – מצורף בזאת (נספח 3).

יש להעביר את טופס הסכמה החתוםים בהזמנות הראשונה לדליה/טליה.

תודה רבה של שיתוף הפעולה!

נספח מס' 6: הצגת התוכנית למקבלי השירות – מונגשת לקבוצה

בעוד כמה זמן אנחנו נקיים פגישות עם מדריכה שקוראים לה דליה.

כל הגברים והנשים במע"ש שלנו, שהם מגיל 45 ומעלה, יכולים להשתתף.
دلיה תדבר אתנו בקבוצה על דברים שקשורים לנו בגל הזה, מה אנחנו מתוכנים לעתיד, על
השינויים שאנו עוברים ועוד הרבה דברים.
מי שרוצה להשתתף מוזמן.
גם בחיפה הייתה סדנה כזו, בוואו נראה סרטון מה אנשים שהשתתפו בסדנה אמרו לנרי,
המדריכה שלהם.

בסיום הקראنت הסרט מומלץ לשאול:

מה רأיתם?

מה היה מעניין?

מה אתה חושב על הסרטון?

רצוי לא להוסיף למשתתפי הפגישה ידע חדש על ההזדמנות, מכיוון שהם אמורים למלא שאלון
לפניהם ואחרי התוכנית.

שאלות אפשריות למתעניין

בן כמה אתה?

אתה רוצה להשתתף בסדנאות?

למה?

מה מעניין אותך לדעת גיל זהה?

אתה מרגיש שאתה יכול להיות חלק מהקבוצה?

יש משהו שיכל להיות לך קשה בקבוצה?

יש לך תוכניות אחרות שתסייע לך לעבוד במע"ש?

נסוף 7: שאלון להערכת תרומת התוכנית בעין מקבל השירות

תאריך: _____ שם המסדרת: _____

שאלון להערכת סדראות בנושא הנגשת הדקנה - עבור מקבל השירות

מדריך/ה יקרים,

נודה לך אם תוכל/י לסייע למקבל/ת השירות להסביר לנו על מספר שאלות לגבי שביעות רצונם/ה ותרומות הסדראות בהם השתתפ/ה בנושא הדקנה. אם הסביר/י למקבל/ת השירות כי השאלון הוא אונימי – כלומר לא צריך לכתוב את שמו/שםה, וכי המידע יישמש רק לצורך שיפור התוכנית (לעתות את המפגשים יותר טובים).

חלק א' – פרטי רקע (ניתן למלא גם ללא מקבל/ת השירות)

1. מגדר: גבר אישה

2. שנות לידיה: _____

3. מושтиיר לחברה ה: ס יהודית, ס ערבית, ס אחר, פרט: _____

חלק ב' – أنا הקרא למקבל השירות את השאלות הבאות וכתוב את תשובותיו (במידה והוא זמין להסביר נוספת על מנת להבין את השאלה – ניתן להסביר לו את השאלה במילאים אחרים)

1. בכמה מפגשים עם דליה (בנושא הדקנה) השתתפתי? (~~טנני~~ תשובתך ב- X בתוך המשבצת)

בפגישה אחד בשני מפגשים בשלושה-ארבעה מפגשים

2. האם המפגשים עם דליה (בנושא הדקנה) תרמו לך?

לא תרמו לי	תרמו קצת	תרמו הרבה

* כיצד (או במה) המפגשים תרמו?

3. האם למדת דברים חדשים, בזמן המפגשים האלה?

לא	כן, קצת	כן, הרבה

דברים חדשים

- **איזה דברים חדשים למדת?**

4. האם נהנית בפגשים עם דליה?

- **מהו הכי נהנית?**

1. לפני המפגשים עם דליה – מה חשבת על אנשים זקנים?

2. מה את/ה חשבת היום על אנשים זקנים?

3. מה את/ה מתכונת/ת לעשות כשתהי/ה זקן/ה?

4. האם הרגשת לעיתים קששה לך בפגשים עם דליה? מה היה לך קשה?

5. האם צריך לשנות משהו בפגשים האלה? אם כן – מה צריך לשנות?

6. האם תרצה לומר משהו נוסף לגבי המפגשים עם דליה?

תודה רובה על שיתוף הפעולה!

נספח 8: שאלון להערכת תרומת התוכנית 'הנגש הזקנה' בעין המשפחה

תאריך: _____ שם המסגרת: _____

שאלון בנושא הנגש הזקנה (עבור משפחות מקבלי השירות)

שלום רב,
על מנת להעיר את תרומת הסדנאות בנושא ה"זקנה" בהם השתתפות, נשמח אם תשביבי על מספר שאלות. השאלון הוא אנונימי וישמש למטרות למידה והערכה בלבד.

1. בכמה מפגשים השתתפת? (שם תשובתך ב- X בתוך המשבצת)

במפגש אחד בשני מפגשים בשלושה-ארבעה מפגשים

2. באיזו מידת המפגשים היו מוצלחים בעיניך?

לא היו מוצלחים מוצלחים במידה מועטה במידה בינונית במידה רבה

3. באיזו מידת המפגשים תרמו לך?

לא תרמו תרמו במידה מועטה במידה בינונית במידה רבה

• כיצד ובמה המפגשים תרמו לך?

4. אילו דברים חדשים למדת בנושא הזקנה?

5. אם יש לך הערות, המלצות או רעיונות לשיפור המפגשים בנושא זה – נשמח לשמוע:

תודה רבה על שיתוף הפעולה!

נוסף 9: שאלון ביחס לנושא הדיקנה EPRE בעניין המדריכים

תאריך: _____ שם המסגרת: _____

שאלון בנושא הנגשת הזקנה (עboro' הוצאות) – בתחילת התוכנית

חברת/ צוות יקר/ה,
על מנת להעיר את תרומות המקנית בנושא זקנה (והזדקנות) בה משתתף/, נשמח אם תשיבי על מספר שאלות, לפני תחילת המקנית. השאלון הוא אנונימי וישמש למטרות למידה והערכה בלבד.
אולם, על מנת להשוות בין תשובותיך לפני ואחרי המקנית אנה מלאי את 4 הספורות האחרונות של תעודה זהה שלך: _____

- לאיזו קבוצת גיל אתה משתמש? 56-65 46-55 36-45 25-35
- לאיזו חברה אתה משתמש? (הקפוי בעיגול): ערבית יהודית אחרת _____
- כמה שנים אתה עובד/ת עם אנשים עם מוגבלות שכלית? _____

באיזו מידת יש לך כלים וידע לעסוק בנושא של הזדקנות בקרב אנשים עם מוגבלות שכלית? (סמן ב-X):
 אין לי בכלל ידע בנושא במידה מועטה במידה בינונית במידה רבה

מה לדעתך מעסיק/מטריד/מעניין אדם עם מוגבלות שכלית בנושא של זקנה או הזדקנות?

מה לדעתך יכולה להיות התרומה של תוכנית זו (בנושא הזדקנות) עבור מקבלי השירות?

מה את/ה חשב/ת שיכולה להיות התרומה של תוכנית זו (בנושא הזדקנות) עבורך?

תודה רבה על שיתוף הפעלה!

נספח 10: שאלון ביחס לנושא הדקינה POST ושאלות להערכת תרומות התוכנית 'הנגשת הדקינה' בעיני המדריכים

תאריך: _____ שם המסדרת: _____

שאלון בנושא הנגשת הדקינה (עboro' הוצאות) – בסוף התוכנית

חברת צוות יקרה,
על מנת להעיר את תרומות התוכנית בנושא דקינה (והזדקנות) בה השתתפות, נשמה אם תשבי/ על מספר שאלות. השאלון הוא אנונימי וישמש למטרות מידע והערכה בלבד.
אולם, על מנת להשוות בין תשוביותיך כעת לתשוביותיך לפני התוכנית אנא מלאי את 4 הספרות האחרונות של תעודה זההך שלך: _____

1. התוכנית בנושא הדקינה כוללה **4 מפגשים** (שלושה לצוות ועוד מפגש משותף עם מקבל השירות והמשפחה) ובנוסף يوم סיור למרכז גמלאתם. بما מתוך כל אלה השתתפתי? (תעניל/ ב- X)

- בסיוור: כן השתתפתי לא השתתפתי
- בפגשים: לא השתתפתי במפגש אחד בשני מפגשים ב- 3-4 מפגשים

2. באיזו מידת תרמו לך המפגשים בנושא הדקינה? (תעניל/ ב- X):
 לא תרמו תרמו במידה מעטה תרמו במידה בינונית תרמו במידה רבה

- כיצד נבמה אתה/ה חושבת/ת שהמפגשים תרמו לך?

3. באיזו מידת רכשת ידע חדש בנושא הדקינה? (תעניל/ בעיגול):
 לא רכשתי ידע חדש במידה מעטה במידה בינונית במידה רבה

4. מה לדעתך מעסיק/מטריך/מעוניין אדם עם מוגבלות שכלית בנושא של דקינה או הזדקנות?

5. האם חל שינוי בעמדותיך כלפי אנשים מזדקנים בעקבות השתתפותך במפגשים?

- לא חל שינוי חל שינוי מעט חל שינוי רב

• אני הסביר/תעניל/ דוגמא לשינוי שחל בעמדותיך: (במידה ולא חל שינוי – נסה/ להסביר מדווק)

6. נסה/י לתאר מהה כי ננתת במהלך המפגשים, ולתת דוגמא לחויה שחווית (חייבית או שלילית):

7. האם היו דברים שהפריעו לך או קשיים שעלו במהלך המפגשים? מהם?

אם יש לך הערות, המלצות או רעיונות לשינוי ושיפור התוכנית – נשמח לשמוע:

תודה רבה על שיתוף הפעולה!

הזדקנות ומוגבלות שכלית התפתחותית

פיתוח והערכה תוכנית להנגשת הזיקנה וההזדקנות
עבור מבעלי השירות, המשפחות וצוות המוסגרת

תודה על שיתוף הפעולה

מינהל החונכליות
משרד העבודה והרווחה
והשירותים החברתיים
הוֹסָן חברתי לישראל

אַלְיוֹן יִשְׂרָאֵל
יחד, פסיפס כל אגש